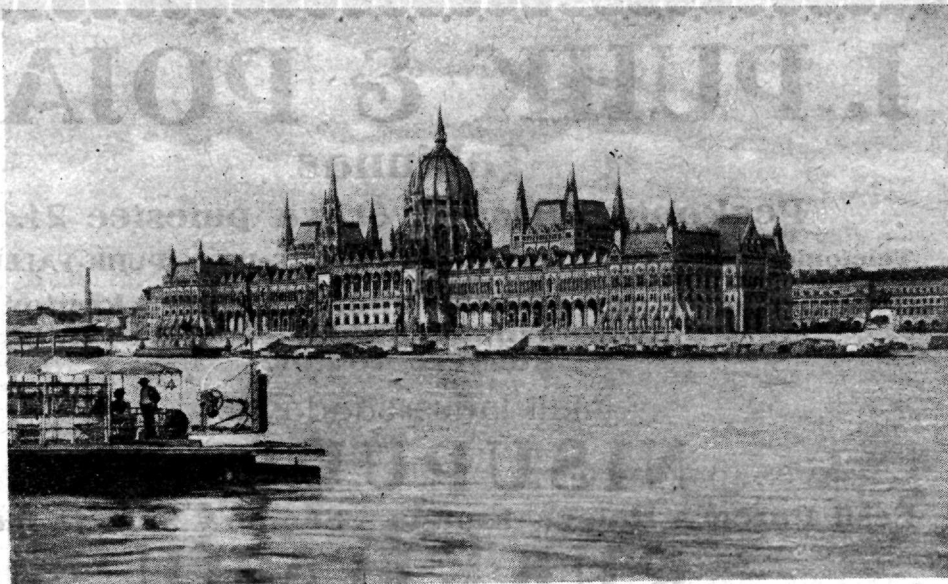

Nr. 7.

HIND 30 M

KAITSI KODU!

9. APRILLIL 1927.

Tarvitage ainult
maailmakuulsaid

Michelin

auto- ja jalgrattakumme,

sest need on meie teedel

kõige vastupidavamad.

Saadaval paremaist äridest.

Ainuesitus Eestis:

o/ü. Tarmo, Tallinn,

Narva maantee 6.

Kõnetr. 26-65

J. PUHK & POJAD

Tallinnas

Peakontor: Rannavärava puiestee 21.

Telefonid: 15-84, 24-33, 26-15 ja 28-11 — Telegr.: PUHK-TALLINNAS.

Tartu kontor - Pärnu kontor - Narva kontor
Valga kontor - Viljandi kontor - Petseri kontor
Rakvere kontor.

Alati ladus saadaval:

NISUPÜÜLID

Eesti Parem - Kalev - Kungla - Sampo - Sõre ja manna.

RUKKIJAHU

Rukis - Kaer ja odrad.

SUHKUR

iga seltsi. Tee - Riis - Heeringad - Sool.

Kaanepilt: Parlamendi hoone Budapestis.

Tarvitajate - Ühisus „MAJA“

ehitusmaterjali- ja remonditarvete-
ladu

Tallinnas, V. Tartu m. nr. 8. Kõnetr. 14-07.

Soovitab ladust viies ja koju kätte saates kõik-
sugu ehitus- ja remonditarbeaineid, nagu:

Odavad hinnad.	värnitsat,	pliidiplatesid,	Kaup võltsimata ja hea.
	maalrivärve,	praeahje,	
	katusetõrva,	pliidiuksid,	
	katusepappi,	pliidireste,	
	seinapappi,	õhukindl. ahjuuksid,	
	tsementi,	mitmet seltsi	
	lupja,	puumaterjali,	
	naelu,	krohvmatte ja	
	aknaklaasi,	ehitustakku.	

Tisleri- ja maallriimi ja mitmesugust ehituse
juures tarvisminevat rauamaterjali.

**Majaomanikud! Astuge T.-Ü.
„Maja“ liikmeks ja koonduge
tema ümber.**

Aktsia Selts

„LADU“

Tallinn, Valli tän. nr. 4

Kõnetraat 28-08

pakub auväärt ostjatele hooajaks

**kõiksugu
manufaktuurkaupu,**
võistlemata odavate hindadega.

**Suurel arvul ostjatele hin-
naalandus.**

Juvelier-asjade ja kellade äri

H. MARKOVITSCH

Kellavabrikute „Vennad Junghans'i“ ainuesitaja Eestis.

TALLINN, Viru tän. nr. 15.

Kõnetraat 26- 52.

Müük suurel ja väikesel arvul.

Hinnad väljaspool võistlust.

Suures valikus kristallasju hõbedaga ja ilma.

Müürivahe 17 TALLINN Müürivahe 17

Rätsepp J. ROSENBERG

võtab vastu kõiksugu tellimisi
meesterahvariite valmistami-
seks viimaste moodide järele.

Töö kiire ja hinnad väljaspool võistlust.

„Kaitse Kodu!“

on ajakiri kaitseliitlastele ja kõigile rah-
vuslikult mõtlevatele kodanikkudele.
Seepärast hoolitsegu igaüks, et „Kaitse
Kodu!“ tungiks igasse kodusse ja
perekonda.

Igaühe kohus on muretseda „Kaitse
Kodule!“ uusi lugejaid.

Eesti Põllumeeste Seltsi poolt 1900. aastal kuldauraha.

JOSEPH KOPF

Pikk tän. nr 27.

Kõnetraat 22-21.

Juvelier-, kuld- ja hõbeasjade äri.

Töökoda kõikide minu erialasse puutuvate tellimiste jaoks, nagu:
parandamised, kuldamine, hõbetamine jne.
 Asjatundlik tellimiste täitmine. Odavad hinnad. Kalliskivide, kulla ja hõbeda ostmine.

EVOLI toob õnne!

Kas olete juba osa võtnud võistlusest

50.000.— mrk.

peale, ostes karp EVOLI ä 25 mk. ja vastates küsimusele: „Miks peame tarvitama just
ainult Eesti saapakreemi EVOLI?“

Viimne tähtaeg 31. mai 1927. a. Võitude kätteandmine 24. juunil, loosimine suvel 1927.

Tähtis
igale kaitseliitlasele.

Sõjateaduse kirjandus
suures valikus.

Nimekirjad hinnata.

KLUGE & STRÖHM'I

raamatukauplus

Tallinn, Pikk tän. 9.

Kõnetraat 20-46.

**KULLA-
 SEPAÄRI R. LANGE TALLINN
 RAATUSE 6**

Alati **suurvalik** juubeliteks ja teisteks
 kingitusteks

briljant-, kuld-, hõbe- ja kristallasju.

Viimased uudised

seina-, laua-, tasku-, kää- ja spordi-

kelladest

parimatest Schveitsi vabrikutest.

I. järge kulla-, kellasepa- ja graveerimis-
 töököda.

Hinnad väljaspool võistlust. Töö korralik.

KAITSE KODU!

EESTI KAITSELIIDU HÄÄLEKANNIDJA
ILMVB KAKS KORDA KVVJ

III AASTAKÄIK

Nr. 7

9. APRILLIL 1927

Väljaandja: *Kaitseliidu staap.* Vastutav toimetaja: *V. Neggo.* Tegev toimetaja: *J. Jaik.*

Tellimishind: aastas 600 mrk., poolaastas 300 mrk., veerandaastas 150 mrk., kuus 50 mrk.

Üksiknumber 30 mrk.

Kuulutuste hinnad. 1/4 lehek. 4000 mrk., 1/2 lehek. 2000 mrk., 1/4 lehek. 1000 mrk. ja 1/8 lehek. 500 mrk. Esimese kaane sisekülj 50%, tagumise kaane väliskülj 100% kallim.

Toimetus Tallinnas, Kaarli tän. 8, Kaitseliidu staabis. Telef. 370. Toimetuse kõnetunnid igal teisipäeval, kesknädalal, neljapäeval ja reedel kella 2—3 p. l.

Talitus Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisuse kontoris, Tallinn, Pikk tän. 2, telef. 3-11.

Ülestõusmine.

Ülestõusmise ja uuestisünni, elu ja edu võidukäigu auks pühitseme kättejõudvaid ülestõusmise-pühi. Ristiusuline maailm pühitseb neil päevil oma suure õpetaja ülestõusmist hauast, headuse ja õiguse võitu kurjuse ja ülekohtu üle. Kuid mitte ainult usuline tähendus ei ole neil pühil, vaid need on ka kevadepühiks, on sümboliks looduse ärkamisele, elu võidule surma üle.

Kevad on looduse uuestisünd.

Me näeme, kuidas iga taim varakevadel võitleb elu eest, võitleb öökülmade ja teiste takistuste vastu, mis ähvardavad rikkuda iga elava olevuse püha õigust elu peale. Kolletanud lehtede ja vana kulu alt tõuseb tärkav rohi; suuremate, päikest varjavate puude vahelt püüab oma latva võimalikult kiiresti välja sirutada noor puu, et olla vaba ning iseseisev ja saada oma õigustatud osa päikesest ja üldistest arenemisvõimalustest.

Kõikjal looduses näeme tahtet võidelda oma olemasolemise eest. Iga olevus tahab elada ja vabalt areneda. See loomulik tahe ilmub ürgjõuliselt igal kevadel uuesti, jälle astudes võitlusse takistustega ja viies elu võidule surma üle.

Nagu looduses, nii valitseb kustumatu vabadusiha ja elutahé ka inimestes ja rahvastes. Iga rahvas tahab olla vaba, et ise oma elu korraldada. Mitte kidura puuna teiste all, ilma päikeseta ja

vaba õhuta, vaid täisõigusliku ja iseseisva üksusena teiste keskel.

Väikerahvaste elus on tihti ajajärke, mis sarnanevad talveunele looduses. Vägevam suurrahvas võib väikerahva heita enda alla ja hulgaks ajaks lõpetada tema vaba, omapärase elu ja arenemise.

Kuid kevad, ülestõusmine tuleb ka rahva elus. Nagu loodus igal kevadel jälle ärkab ja uue jõuga õitsele lööb, nii raputab endast soodsal silmapilgul maha pealesurutud kütked ka rahvas ja alustab uut elu.

Meie iseseisvuse saavutamine, aastasadade eest kaotatud vabaduse tagasi võitmine oli kogu rahva poliitiline ülestõusmine, pääs varjust valgusele, varjurusmast elule. Rahva eluinstinkt ja tahe end kaitsta oli säilinud ka varjurusma ajal ja esimesel võimalusel purskas see võimsalt välja, purustades kütked nagu kevadised veevood purustavad teel paisud ja takistused.

Me peame kasvatama ja süvendama taht end kaitsta, oma vabadust ja iseseisvust kindlustada kõigi hädaohtude ja kallaletungide vastu. Me peame aga ka oskama sellele tahtele anda reaalse väljenduse, peame mõtte ja veendumuse muutma teoks.

Oma mõjuvama väljenduse on rahva elutahé leidnud kaitseliidus. See on teostunud tahe ja veendumus, et me ta-

E 2 1128

hame ja suudame olla vabad ja iseseisvad. Kuna kaitseliit on sündinud rahvast endast, on ta omandanud ka rahva hingelise põhitooni: rahuarmastaja ja tagasihoidlik, kuid samal ajal ka võimas ja ähvardav, nagu põhjamine looduski.

Nüüd, kui kogu loodus ärkab, kui mulas ja õhuski tundub elu- ja loomistahet, saame meiegi värsket elujõudu ja tegevushimu. Ka meiegi peame üles tõusma, maha raputama tühimuse ja loiduse, mis kogunud hinge paljude äripäevade kestes.

Riigielus ja kaitseliidus viibime loomistöö esimeses järgus. Meie rahva tulevik nõuab energilisemat tööd kõigil loovatel aladel. Mitte kõik riigitruud kodanikud ei ole veel koondunud kaitseliidu ridadesse ja me oskuse tasapind riigikaitse alal ei rahulda veel meid endidki. Andku kevadine elu uuestisünd ka meile uut hoogu ja jõudu tagajärjekamaks tööks!

Ülestõusmise-püha — inimese uuestisünd.

Kes küll esimesena lõi sõna uuestisünd? Kes esimesena mõtles seda? See on igivana, inimhinge ürgigatsusest tõusnud sõna. Igatsus uueneda, saada täiuslikumaks kehastub juba muistses Kreeka müütoses, muinasloolises tulilinnus Phoenix'is, kes igapäev uuesti tõusis tuhande päikese poole — uuele elule — hiilgavana ja ilusamana.

Kui Inimese poeg kahetuhanda aasta eest hauast tõusis, siis oli see sümboliks iga üksiku inimese uuestisünnile, ilma milleta ei ole arenemist paremuse poole. Öövaikusel ütles suur õpetaja Nikodeemusele, kes tuli nõu küsima, mis teha, et saada paremaks ja täiuslikumaks: „Sa pead uuesti sündima!“

Uuesti sündima peab ka iga kodaniku mõtteviis, et olla vääriline kodanik meie vabariigile ja kasulik liige kogu inimekonnale. Peab võitma inimliku egoismi ja oma elu ja tegevust juhtima nii, et sellest oleks kasu kogu Eesti rahvale. Sest ei ole võimalik üksiku rahvapoja täiuslik õnn ilma kogu rahva õnnetaj ja hea käekäiguta.

Peab kasvatama kodaniku kohusetunnep ja iseteadvust. Meie riigikorra aluseks on demokraatia, rahvavalitsus. Demokraatlikkude põhimõtete järele ei ole valitsetavaid ega valitsejaid. Igal täisõiguslikul riigikodanikul on võimalus tegelikult riigi valitsemisest ja juhtimisest osa võtta.

Tähendatud asjaolu paneb vastutuse riigi ja rahva saatuse ja hea käekäigu eest iga üksiku kodaniku õlgadele. Ainult suure kohusetundega kodanik suudab oma kohustusi riigi vastu täita õieti. Peame iseenda kasvatamisega jõudma nii kaugele, et me samme ei juhi väline sundus, vaid teadlik sisemine kohusetunne.

Teine tähtis iseloomujoon, mida peame arendama, on kodaniku iseteadvus. Kohusetunde kõrval peab meil olema kindel teadvus ka oma õigustest. Kui oleme täitnud oma kodanikukohused riigi vastu, peame vankumatult nõudma ka meie kodanikuõiguste austamist. Iseteadlik riigikodanik ei vaigi, kui ta näeb riigielus soovimatuid nähtusi, ja ei lase sündida ülekohut kaaskodanikule. Kuid samal ajal seisab ta valvel ka selle eest, et mingisugune väline võim, teine riik, ei tuleks rikkuma ta kodanikuõigusi, segades end Eesti sisemisse ellu.

Kui suudame enestes kasvatada veel palavat isamaa-armastust, ohvrimeelsust ja surmapõlgavat kangelasmeelt, siis kaovad meis vähehaaval loidus, orjameelne alandlikkus ja teised möödunud aegade jäänused. Meis teostub siis poliitiline uuestisünd, endise võõra valitsuse alama muutumine oma rahvusriigi eeskujuliseks kodanikuks. Siis teostub meis ka täiuslikuma ja ülivama inimese ülestõusmine mineviku hauast, et Eestis ka kodanikkude vahel valitseks üksteisest arusaamine, leplikkus ja üksmeel.

Niisugusele uuestisünnile mõtleme kättejõudvatel ülestõusmise-pühadel. Andku kaunis mälestus suure inimesearmastaja ülestõusmisest kahetuhanda aasta eest ja praegu algav iga-aastane ülestõusmine looduses ka meile vaimustust, jõudu ja püsivust enda uueksloomiseks. Nagu looduses, nii kadugu ka meis kõik vana ja saagu uueks, paremaks.

Ed. Vallaste.

Kaitseliidu staabi 1926. a. tegevuse aruanne ja tööplaan 1927. a. peale.

I. Koosseis.

1. jaanuaril 1926. a. oli kaitseliidus üle 25.000 mehe, missugust arvu vanematekogu praegustele oludele vastavaks pidas ja otsusele jõudis, et tulevikus tuleb vähem rõhku panna kaitseliitlaste arvu suurendamisele, nende kvalifitseerimisele ja paremale igakülgele ettevalmistamisele.

Aasta jooksul lahkusid kaitseliidust mitmesugustel põhjustel 3898 meest, juure tuli uusi 5154 meest, nõnda et aasta lõpuks kaitseliitlaste arv 26.500 tõusis. Protsentuaalselt on kaitseliidus malevlasi 2,38% meie rahva üldarvust ja 5,07% meie meeskodanikkude üldarvust.

II. Õppeala:

1) Üldiselt:

1925. a. möödus peajasjalikult organiseerimisaastana.

1926. a. avanesid laialisemad võimalused pöörata tähelepanu pealikute ja malevlaste sõjalisele väljaõppele.

Kaitseliidu staabi peamine eesmärk õppuste korraldamisel on — anda pealikutele hädatarvilisemaid teadmisi neile alluvate allüksuste juhtimises ja malevlastele õppust relvaga ümberkäimises.

On püütud saavutada ühtlust kaitseväge ja kaitseliidu väljaõppes.

On püütud seadida malevlaste väljaõpet kavakindlatesse raamidesse, mille tulemuseks peaks olema, et vähemalt 60% kõikidest, s. o. u. 15.000 meest 1927. a. lõpuks omaksid teadmised umbes noorsõduri õppeprogrammi ulatuses.

2) Pealikute väljaõpe.

Pealikute ettevalmistust on teostatud kaht viisi: Kaitseliidu staabi korraldusel ja malevate korraldusel. Kaitseliidu staabi korraldusel — peajasjalikult vanemate pealikute täienduskursused, malevate korraldusel — nooremate pealikute teadmiste täiendamine.

Kaitseliidu staabi korraldusel peeti:

- a) malevkondade pealikute täienduskursused 15.—27. märtsini 1926. a. ja 14.—23. märtsini 1927. a. Osavõtjaid 29. Kursustel antud tundide arv 100.
- b) malevate instruktorite täienduskursused — esimesed 5. aug. — 1. septembrini Petseri laagris ja teised — 15. kuni 25. det. Tallinnas.

Praegu on malevate pealikute kursused kaitseliidu peastaabi juures.

Peale selle on suurem osa malevate pealikute osa võtnud diviisi-manöövritest ja diviisides korraldatud sõjamängudest.

Garnisonides korraldatud loengutest on osa võtnud suur osa kohapealsetest vanematest ja osalt ka noorematest pealikute.

II diviisi ülem kol. Kubbo (1) annab rändauhinna üle Petseri malevkonna pealiku k. t. N. Grünthalile (2).

Esimesi katseid lendkooli korraldamisega tehti detsembri algul. Lendkool töötas Sakalamaa maleva Põltsamaa malevkonnas 9.—12. detsembrini, andes 36 tundi u. 70 kuulajale. Katse korraldamise tulemus — hea. Väärrib korraldamist tulevikus.

Malevates korraldatud nooremate pealikute täienduskursused.

Neid on korraldatud igas malevas 2—5-päevase vältusega.

Peale selle on korraldatud malevates erikursused kuulipilduja-asjanduse ja side alal.

3) Malevlaste väljaõpe:

Malevlaste väljaõpe on teostunud suuremates ja väiksemates koondustes.

Suuremate koondustena on teostatud väljaõpet taktikalistel õppustel ehk n. n. manöövritel.

Need manöövrid, esialgu mõeldud enam kaitseliidu liikumist elustava abinõuna, kujunesid lõpupele lõpuks siiski suuremaks teguriks kui seda varemalt võis näha ette, ka väljaõppe alal.

Malevlaste meeleolu näis olevat õieti tabatud sarnaste manöövrite korraldamisega

ja sellega on ka seletatav elav ja rohke osavõtt kõigist õppustest.

Sarnaseid suuremaid taktikalisi õppusi on korraldatud pea kõikides malevates.

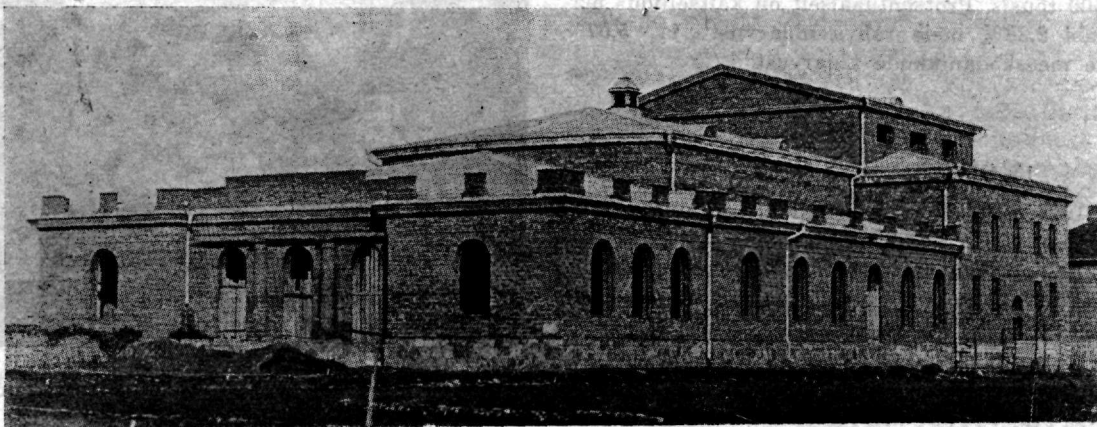
Suurematena neist võiks nimetada:

1) Kaitseliidu staabi poolt korraldatud Keila manöövrid, millest osa võtsid ka üksikud kaitsevääesad ja kus seega saavutati tihedam koostöö kaitseväge ja kaitseliidu vahel.

2) Tallinna maleva poolt korraldatud Iru manöövrid.

3) Tartumaa maleva n. n. Moisekatsi manöövrid.

4) Petseri maleva manöövrid.

Petseri maleva kodu ehitus.

5) Saaremaa maleva manöövrid.

6) Narva maleva manöövrid.

7) Võru maleva manöövrid.

8) Järva maleva manöövrid.

9) Valga maleva manöövrid ja veel hulk teisi, väiksemaid malevkondatevahelisi taktikalisi õppusi.

Need manöövrid algasid harilikult laupäeval ja kestsid vahetpidamata kuni pühapäeva õhtuni. Osavõtt ja meeolu haruldaselt head.

Peab kriipsutama alla naisorganisatsioonide elavat osavõttu majandusliku külje korraldamisel.

4) Üldkokkuvõttes hinnates 1926. a. pealikute ja malevlaste tööd väljaõppe alal peab tunnistama, et see on olnud kaugelt enam kui rahuldav. Umbkaudsetel andmetel on keskmiselt 60% kaitseliitlastelt neile korraldatud õppustest enam-vähem järjekindlalt osa võtnud.

Seega võib oletada, et ka tulevikus umbes 15.000 malevlast enam-vähem kavakindlalt neile korraldatavatest õppustest osa võtavad ja kaitseliidu staabil tuleb arvestada toodud arvuga kaitseliidu õppetöö korraldamisel.

5) Õppematerjali muretsemine:

Tööjõudude vähesuset tingitult pole suudetud läinud aastal õppevahendite, eriti õpperaamatute soetamises nii palju ära teha kui oli kavatsatud. Oli kavatsus välja anda n. n. kaitseliitlase käsiraamatut, kuid tööjõudude puudusel ja osalt ka seetõttu, et oodati mitmete kaitseväge määrustikkude ilmumist, oldi sunnitud seda tööd edasi lükkama.

Aasta lõpul jõuti siiski nii kaugele, et suudeti välja anda uus õppeprogramm, mis on kooskõlas kaitseväge noorsõduri õppeprogrammiga ja mis tagab seega kaitseväge ja kaitseliidu väljaõppe ühtlust.

Programmile on juure lisatud metoodilised märkused ja seega loodud soodsamad võimalused selleks, et selle õppeprogrammi järgi ka malevate allüksuste pealikud iseseisvalt oma üksustes õppetööd saaksid korraldada.

Programm on eriti kokku seatud malevlaste väljaõppe jaoks ja eriti noortele, kes end kavatsevad ette valmistada sõjalistele katsetele.

Vastavalt sellele üldprogrammile on kaitseliidu staabi poolt välja töötatud pealikute lühikesajaliste kursuste õppeprogramm kahe variandis: üks 3-päevase kursuse jaoks; teine — 6-päevase jaoks.

Peale selle on hulk teisi õppetöösse puutuvaid küsimusi kaitseliidu staabi poolt lahendatud ringkirjadega ja käsukirjadega.

Hulk sõjalisi ja väljaõppesse puutuvaid küsimusi on leidnud käsitamist „Kaitse Kodu“ veergudel.

Lõpuks on suudetud soetada kaitseliidu staabi juure väikene spetsiaalkirjandusest koosnev raamatukogu ja on saadetud malevatesse laskeasjanduse kätteõpetamiseks vajalikke õppevahendeid, nagu ortoskooppe, diafraagme, toalaske-padruneid jne.

III. Spordiala.

1) Üldiselt:

Peamiseks eesmärgiks sportlase tegevuse alal on olnud tiheda spordiklubide võrgu loomine üle maa ja koostöö saavutamine kõikide teiste Eestis töötavate sportlaste organisatsioonidega. Kuna 1925. aastal sportlase ala organiseerimisel pea midagi ei suudetud ära teha, möödus 1926. a. organiseerimistöö tähe all.

2) Organiseerimistöö:

Tegevus sel alal algas sellest, et loodi määrused, mis reguleerivad terve kaitseliidu sportlast liikumist. Need määrused on kokku seatud

instruktorite palkamisega või otsides koostööd teiste sportlaste organisatsioonidega, kellel instruktorid juba olemas.

Aj. instruktoritena tegutsesid 1926. a. talvel üks suusainstruktor, kes korraldas rea väljasõituseid malevatesse, peaaegselt Lõuna-Eestisse.

Et levitada ka meil Soomes populaarset pesapalli mängu, selleks kutsuti 1926. a. kevadel üks Soome kaitseliidu spordiinstruktor Tallinna, kes ühe nädala kestvusel korraldas pesapalli mängu kursusi Tallinnas, Viljandis ja Tartus.

Suvekuudel peeti Eesti Spordi Keskliidu

Pealikute kursused Irboska malevkonnas. Laskeharjutused revolvritest. Seisab vasakul maleva instruktor ltn. Ilves.

põhimõttel, et loodavad spordiklubid ei omaks mitte majanduslikku iseseisvust, vaid nende majandus oleks ühine selle üksusega, mille juure nad kuuluvad.

Loodud määruste alusel moodustati kõigepealt kaitseliidu staabi juures kaitseliidu spordi keskkubi aj. juhatus, kelle kätte on koondatud terve kaitseliidu sportlase liikumise ideeline juhtimine.

Malevates on suudetud selle aja jooksul, s. o. aprillist kuni detsembrini, ellu kutsuda kokku 60 spordiklubi.

3) Spordiabinõude muretsemine:

Üheks esimeseks keskkubi aj. juhatuses samuks oli malevatele kõige hädatarvilisemate spordiabinõude soetamine. Spordiabinõudest on muretsetud: suuski — 600 paari, odasid — 140, tõukekuule — 118, kettaid — 73, jalgpalle — 100, volleypalle u. 100 jne.

4) Spordiinstruktorite töö:

Kuna kaitseliidul endal koosseisus ette nähtud spordiinstruktorid puuduvad, on ta sunnitud olnud selles asjas väljapääsu leidma kas ajutiste

instruktorite poolt kaheksas malevas spordikursusi.

5) Võistluste korraldamine:

Selle peale vaatamata, et terve spordiala läinud aastal möödus üldiselt võetud organiseerimistöö tähe all, suudeti siiski juba esimesel aastal pidada rida võistlusi, mis nii oma tagajärgede kui ka osavõtjate arvu poolest enam kui rahuldavaid resultate andsid.

Kandvama osana neis võistluste tsüklis esinevad loomulikult kaitseliidu päeva võistlused 188 kergejõustiklase, 6 jalgpallimeeskonna, u. 90 laskuri ja u. 200 võimleja osavõttuga. Neil võistlustel püstitati tervelt 16 kaitseliidu normi kergejõustiku ja laskmise alal — ja saavutati tagajärgi, mis väga lähedast Eesti parimate sportlaste saavutustele.

Mainimist väärivad siinkohal veel Tartu ja Tallinna malevate poolt korraldatud suuremad sportlased võistlused ja Võru, Valga, Põlva malevate vahelised võistlused. Võistlusi vähema osavõtjate arvuga on peetud Viljandis, Narvas, Paides jne.

Kaitseliidu staap, peale sportlase liikumise ohutamise ringkirjadega ja käsukirjadega kui ka

üksikute staabi töäjõudude väljasõiduga koha peale sportliste võistluste korraldamiseks on püüdnud seda liikumist levitada veel seega, et omalt poolt on määranud rea ränd- ja ergu-gutusa hindu malevates peetavatele võistlustele.

Kokkuvõetult hinnates sportlist tegevust esimese tegevusaasta kestvusel peaks olema alust — eeltoodut arvesse võttes — seda igati rahuldavaks lugeda.

IV. Noorsoo ennesõjaväeteenistuslik (kodukaitse) ettevalmistus.

Vabariigi valitsuse poolt pandi möödunud aasta novembrikuus maksma määrused, mis annavad neile noortele, kes saanud kodukaitse ettevalmistuse, teatavaid soodustusi kaitseväe teenistusse astumisel.

Kuid juba varem, — enne nende määruste maksmapanemist, algas noorte organiseerimine kaitseliidus eesmärgiga, anda noortele kodukaitse õpetust. Eriti elavaks muutus aga noorte juurevool kaitseliitu peale eelnimetatud määruste maksmapanemist ja praegusel momendil arvestab kaitseliit umbes 1500 kooliõpilase-kaitseliitlasega ja umbes 2000 väljaspool kooles seisva noorega, kelledest u. 1000 kooliõpilast ja samapalju väljaspool kooles seisvat soovivad saada kodukaitse õpetust eriprogrammi järgi selleks, et anda ära sõjalisi katseid noorsõduri õppeprogrammi ulatuses.

Neist soovivad umbes 1000 noort juba sel suvel korraldatavatest suvilaagritest osa võtta.

Noorte kodukaitse ettevalmistus 1926. a. on piirdunud peamiselt nende organiseerimisega.

Õppusi on peetud 1926. aasta malevalaste üldprogrammi järgi, kohati aga ka juba eriprogrammi järgi.

Mõnes malevas on jõutud noorte ettevalmistusega nii kaugel, et juba veebruarikuu lõpul ja märtsikuu algul 1927. a. noored sõjalistele katsetele võisid ilmuda. Üldse ilmusid katsetele 75 noort, kelledest 68 eksamid ära andsid.

V. Propaganda.

Kaitseliidu põhimõtte peamiseks levitajaks ja propaganda orgaaniks on olnud kaitseliidu häälekanaja „Kaitse Kodu“. Peale selle on propaganda eesmärgiga kõnesid peetud umbes 250, välja antud kaitseliidu postkaardid, informeeritud välismaa ning kodumaa ajakirjandust ning antud peajasjalikult maal kaitseliidu põhimõttele vastavaid kinoetendusi.

On asutud kaitseliidu ajaloo väljaandmisele vabariigi 10. aastapäevaks.

VI. Majandus.

1925. a. eelarve hilise kinnitamise tõttu jäi see suurel määral täitmata ja ligi 63 miljonit marka

ettenähtud kuludest kanti üle 1926. a. eelarvesse, seepärast algas 1926. a. majanduslik tegevus peajasjalikult 1925. aasta eelarve teostamisega. Nii saadi aasta jooksul kätte eelmisel aastal tellitud sõjaline varustus ja õppeabinõud.

Kui möödunud aasta lõpul sai 1927. a. eelarve kokkuseadmisele asutud, kerkis üles küsimus, kui kauaks jätkub kaitseliidule kaitseliidu maksuna sissetulevatest summadest. Selleks oli tarvis kindlaks teha kaitseliidu maksust loodetava sissetuleku üldsumma, mis võimalik oli ainult sel teel, et kõikidele valla- ja alevivalitsustele laiali saadeti ankeetlehed, kokku 400.

Saadud andmeid kokku võttes selgus, et kaitseliidu kasutada on, juure arvatud võlgnikud, veel umbes 150 miljonit marka.

Silmas pidades, et riigi eelarveaasta algab 1. aprillist ja arvesse võttes, et tulevikus kaitseliidu riigi eelarvega sammu tuleb pidada, sai ühtlustamise mõttes uus eelarve kokku seatud 1927. a. 1928. a. I veerandi peale üldiselt 85 miljoni marga suuruses.

Kuna kaitseliidu korraliste kulude summa kõigub 40 miljoni vahel, on loota, et kaitseliit oma summadega korralise eelarve piirides läbi saab kuni 1. aprillini 1929. a., s. o. üks aasta ja veerand rohkem kui kavatsatud oli.

Kaitseliidu staabi 1927. aasta töökava.

I. Organisatsioon ja koosseis.

1) Organisatsioon ja koosseis üldjoontes jääb endiseks.

II. Mitmesugused põhipanevad tööd, juhtnöörid, käsiraamatud jne.

1) Peastaabi ja malevate koosseisude ümber-töötamine, välja minnes maleva pealikute tasu ühtlustamisest, instruktorite kaadri suurendamisest ja malevkondate pealikutele tasu ärajätmisest. Palgaredeli väljatöötamine.

2) Kaitseliidu ohvitseride teenistuskäigu väljatöötamine, välja minnes põhimõttest, et kaitseväest ületulnud ohvitserid omandasid kõik samad õigused (ka aukraadi saamine), mis kaitseväe ja piirivalve ohvitserid. Reservist kaitseliitu astunud ohvitserid saavad aga aukõrgendust neile vastava eriteenistuskäigu seaduse põhjal.

3) Kaitseliidu põhikirja ümbertöötamine.

4) Naisühingute põhikirja väljatöötamine.

5) Kodukorra ja distsipliini määrustiku väljatöötamine.

6) Pensioniseaduse väljatöötamine.

7) Kaitseliidu teenistumärgi ning selle staatuudi väljatöötamine.

8) Kodukaitse käsiraamatute väljaandmine.

9) Kaitseliidu ajaloo väljaandmine.

10) 1926. a. tegevuse aruande kokkuseadmine.

11) 1928. a. eelarve kokkuseadmine.

12) Kaardisüsteemi sisseseadmine malevalaste arvestamiseks.

III. Õppeala.

- 1) Kahenädaliste täienduskursuste korraldamine malevate pealikele Tallinnas.
- 2) Täienduskursuste korraldamine malevate instruktoritele.
- 3) Nooremate pealikele kursustele malevates.
- 4) Kaitseliidu-päeva üksikasjalise kava väljatöötamine.
- 5) Juhtnööride ja õppeprogrammide väljatöötamine suvisteks laagripäevadeks.
- 6) Noorte ennesõjaväeteenistuslik ettevalmistus

Petseri malevkonna Petseri kompanii noorte rütm. Keskel mal. instr. nlt. Ilves.

- 7) Suvilaagri korraldamine. Õppeprogrammi väljatöötamine.
- 8) Lendkooli organiseerimine ja tema väljasõitude korraldamine.
- 9) Abinõude leidmine malevlaste laskeoskuse kõrgemale järjele seadmiseks: lasketagajärgede arvestamise kord malevates, malevlase isikliku laskeraamatu sisseseadmine, juhtnöörid ja näpunäited laskevõistluste korraldamiseks malevates ja malevate allüksustes.
- 10) Suuremate ja väiksemate taktikaliste õppuste korraldamine malevate ja malevkondate piirides sügisel. Õppuste kavade osaline väljatöötamine ja õppuste käigu kontroleerimine koha peal.
- 11) Ühe suurema kahe maleva vahelise taktikal. õppuse (manöövri) korraldamine. Manöövri teemi väljatöötamine, manöövri rajooni valik, ettevalmistustööd malevlaste transporteerimiseks, vahekohtunikkude muretsemise jne.

- 12) Gaasihädaohu ja selle vastu kaitse küsimuse selgitamine rahva seas.

IV. Spordiala.

- 1) Kaitseliidu talispordi-päevade (suusavõistluste) korraldamine.
- 2) Kaitseliidupäeva spordivõistluste korraldamine. Võistluskava ja võistlustingimuste väljatöötamine. Auhindade muretsemise jne.
- 3) Võistluste korraldamine üksikutes malevates ja malevkondades. Juhtnööride andmine ja võistluste tegelik juhtimine.

- 4) Sammude astumine spordiplatside saamiseks põllutöoministeeriumilt.
- 5) Saadud spordiplatside korraldamine. Juhtnöörid nende kordaseadmiseks.
- 6) Suuskade ja igasuguste spordiabinõude muretsemise.
- 7) Sammude astumine instruktorite muretsemiseks väljasõitudeks malevatesse.
- 8) Vahekordade selgitamine kaitseliidu spordiklubide ja Eestis töötavate spordiliitude vahel.
- 9) Laskepordi levitamine rahva seas.

V. Propaganda.

- 1) „Kaitse Kodu!“ väljaandmine.
- 2) Kaitseliidu markide ja lauliku väljaandmine.
- 3) Kõnede korraldamine koha peal ja Tallinna ringhäälingu kaudu.
- 4) Haritlaste juuretõmbamine kaitseliitu.
- 5) Informatsioon välismaade ja kodumaa ajakirjandusele.

Üles, magyar!

Petöfi Sandor.

Petöfi Sandor.

Üles! Kodu kutsub! Pojad,
Päästke, päästke reostud kojad!
Aeg ju käes kord vastus anda:
Olla prii või kütkeid kanda.

Taeva nimel töotagem kindlasti,
Et ei saa meist orjahinged iialgi!

Piinatud meid aastasadu,
Sõtkutud me koduradu,
Vanemate vaba tuhka,
Et ei põrm neil mullas puhka.

Taeva nimel töotagem kindlasti,
Et ei saa meist orjahinged iialgi.

Vilets, kes ei iket murra,
Pelgur, kes ei julge surra,
Alatu, kes end võib säästa,
Kui me au ja kuulsus päästa.

Taeva nimel töotagem kindlasti,
Et ei saa meist orjahinged iialgi.

Kaunim mõök kui orjaahel!
Parem surm kui kahevahel!
Ei meid enam kõhkklus rõhu:
Sähva, mõök, ja kütked lõhu!

Taeva nimel töotagem kindlasti,
Et ei saa meist orjahinged iialgi.

Kus meist valgund vereojad,
Sosistavad vaanelt pojad,
Mälestades minevikku,
Tänupalvet pühalikku.

Taeva nimel töotagem kindlasti,
Et ei saa meist orjahinged iialgi.

Tõlkinud —ao—

Ungari 15. märts.

Ungari rahva ajaloo kangelaslikuma lehekülje moodustab ta vabadussõda 1848. a. Ungari aseksul Eestis hr. D. L a k y on kirjutanud sellest „Kaitse Kodule“ järgneva lühikese ülevaate.

Revolutsiooniline liikumine läinud sajangu esimesel poolel laskis tunda oma mõju Ungaris juba varakult. Vaatamata suurtele takistustele, mis Viinist Ungari arenemisele teele ette veeretati, algas aastal 1825 suur sotsiaalsete ja majanduslike reformide liikumine. Selle liikumise elustav hing oli suurematu krahv Stephan Széchényi, Ungari rahvamajanduse regeneraat. Tema eesmärgiks oli tasandada rahulisel teel vastuoksusi, mis valitsesid valitsuse ja reforme kiirustava opositsiooni vahel. Opositsiooni alalise radikaalse ülesastumise läbi muutusid need ikka suuremaks, nii et juba avalik võitlus ähvardas puhkeda lahti, ja aastal 1847 nõudis juba kogu Ungari opositsioon rippumatu, vastutava valitsuse ja rahvaesituse maapäeva loomist.

Prantsuse veebruarirevolutsioon viis viimaks ometi võidule reformitööd. Kibe rahulolematuse pääsis väljendusele lõplikult 15. märtsil a. 1848. Aleksander Petöfi, esimene Ungari lüürnik, kes saavutas ilmakuulsuse, kogus enda ümber sel päeval üliõpilaskonna ja deklareeris Budapesti rahvusmuuseumi treppidelt oma „Talpa magyar“ ning kiskus kaasa oma tuliste sõnadega rahvahulgad niivõrra, et liikumine lagunes mõne tunniga üle kogu linna ja sütitas mõne päeva jooksul kogu maa. Petöfi suggestioonist kaasa kistud määratuhulgane rahvakoosolek kuulutas vabaks pärisorjad, proklameeris sõnavabadust ja nõudis rahvaesituse sisseseadmist.

Sel demonstratsioonil oli ka oma tagajärg, sest Viini õukond tunnustas mõni nädal peale

D. Laky,
kuninglik Ungari aseksul Eestis.

seda kõik Ungari rahva nõudmised ja nimetas krahv Ludvig Batthyány isiku näol esimese Ungari ministerpresidendi.

Ungari rahva rõõm aga ei kestnud kaua,

sest varsti peale seda tegi Viini kamarilla jällegi katseid riigikorda muuta. Et saavutada oma eesmäärke, ässitas ta Ungaris elutsevad rahvused ungarlaste vastu, mispeale Ungari rahvakoosolek tõukas dünastia troonilt. Nüüd valgusid Austria sõjaväed Ungarisse, vallutasid isegi Budapesti, kuid ometi läks Ungari vägedel korda austerlasi kaks korda lüüa välja maalt. Siis kutsus Viin appi venelased, kes idast ja kirdest tungisid Ungarisse ja piirasid koos austerlastega ungarlaste väe. Peale pikki visu võitlusi olid ungarlased sunnitud viimaks langetama sõjaväed, tegid seda aga venelaste ja ei mitte austerlaste ees.

Pärast kümme pikka aastat kestnud rasket absolutismi leppisid viimaks Ungari rahvas ja valitsusekoda, vahekord korraldati põhiseadusliku baasiga ja tunnustati kõik ungarlaste nõudmised.

15. märts osutub otsustavaks piirikiviks Ungari ajaloos. Sel kuupäeval vallanes esmakordselt Ungari rahvas tung astuda vabasse ellu vabana kõigest ballastist. Noor Petöfi oli sellal oma isamaal veel kaunis tundmatu. Ta ülesastumine 15. märtsil tõstis ta äkki kõrgele. 15. märtsi 1848. a. sündmused jäävad Ungari raskele saatusepäevadel ikka elavaks tähiseks ja on alati võimelised Ungari rahva ülesäratamiseks hädaohu korral.

Hõimuaade sugurahvaste kirjanduses.

Eestis tuntakse elavat huvi meie suurema hõimurahva — ungarlaste vastu. Kuivõrra ollakse huvitatud hõimu küsimustest, sellest annab tunnistust käesolev Tartu ülikooli lektori Dr. Elemer Virányi kirjutus.

Rahva hariduslik areng, kultuur-rahvuslik iseteadvuse tekkimine juhatab loomuliku tagajärjena tähelepanu rahva algupära selgitamisele. Algupära uurimisel selgub, et on olemas sugurahvaidki. Peale rahvusliku solidariteedi areneb siis tõu- või hõimusolidariteedi laiemaulatuslik tunne.

Kirjanduse kutse on olla ühe rahva omapärase hingelaadi täielisemaks väljendajaks. On arusaadav, kui luuletajad, kirjanikud, üldse kunstnikud — ühe rahva närviniidid — püüavad selle teemi esteetilisele kasutamisele. Romantismi ajal — kus rahvuslik aade kergib tugevasti esile — sünnib kõiksulaavuse, kõiksaksluse mõte, esiteks luuletajate ajus, et hiljem leida praktilist teostumist poliitika- ning majanduselu tegelaste kaudu.

Ungari rahva riiklik ja rahvuslik iseteadvus on vana üle aastatuhande. Huvitav on märkida, et teatud ungari omapärasuse tunne on seotud hõimuaatega. Ungari rahvas tunneb, et ta ei kuulu Euroopa rahvaste hõimusolidariteeti, ta on Euroopas nii-öelda „võõras keha“, sest tema

tõug on pärit mujalt. Juba keskaja ungari — kui ka võõrad — kroonikud on arvamises, et ungarlased on hunnide järeltulijad. Nii areneb hunni-ungari suguluse aade ja püsib, elavaks traditsiooniks saades, ungari rahvaluules, kunstikirjanduses, üldse rahva avalikus loomises, vana- ja aegade ajast meie päevini.

XVIII sajandil, rahvusliku uuestisünni ajajärgul, ilmub teine algupära-teooria: soome-ugri rahvaste sugulus. Uus hõimuaade levib eriti haritlaste seas õige ruttu. Jesuiit — professori Juhan Sojnovics'i kuulus teos, mis tõendab laplaste ja ungarlaste keelte ühist tüvest päritolekut, ilmus a. 1770, ja tekkinud keeleteaduslikud uurimused mõjutavad viljakalt ungari luuletajaid. Hõimuaate suurt edu seletab asjaolu, et ta aitas palju kaasa ungari rahvusliku uuestisünni tugevumisele.

Tähelepanu väärrib, et algupärane ungari romaani kirjandus tekib hõimuaatetest mõjutatult. Joseph II absolutistlik valitsus (1780—1790) kutsus peajasjalikult esile piaristiordu professori

Dr. Elemer Virányi.

Andreas Dugonics'i (1740—1818) romaanitoodangu. Tema esimene romaan *Etelka* (1788) on ühtlasi esimene „algupärane ungari romaan“, kus ühtlasi esineb ka soome-ungari suguluse aade. Romaani *Jolánka* tegevus mängib osalt põhja suguvendade kodumail, samuti kui näidendi *Etelka Karjalas*. Ungari algajalugu, mütoloogia, sugurahvaste olud on kirjeldatud teoses *Skütia jutustused*.

Peale Dugonics'i olid samal ajal hõimuaate vaimustatud pooldajad Martin Etédli Sós ning Ladislaus Precschi Nagy. Viimane tundis huvi peaaesjalikult eestlaste vastu, nagu seda tõendab tema romaan: *Szakadár Esthonya ungarivürstirändamine* (1802).

Meie päevil on eelmainitud teoste esteetiline väärtus õige väike. Kuid nende teene on, et nad omal ajal mõjutasid märksa ärkava ungari vaimuelu arendamist, pöördes tähelepanu asjaolule, et Lääne poole sihitud kultuurisidemete kõrval peab ungarlus meeles pidama ka oma Idast päritolekut ning tema sugurahvaid.

XVIII sajangu lõpul ja XIX sajangu alul suure hooga arenevast kunstikirjandusest puuduvad küll hõimuaadet käsitlevad väärtuslikud eriteosed, kuid kirjanikkude toodangust tungib läbi kindel rahvuslik ja hõimu-iseteadvus uhkesti tunnustades, et ungari rahvas on orientalse algupäraga. Euroopa põlgab juba ammu Aasiat, tema barbaarsust. Ungari luuletajad on esimesed, kes Ida ärkavate rahvaste nimel nõuavad

eluõigusi ülbe, kuid langenud Lääne vastu. Ferenc Kőlney ütleb: „Uhke ungarlane olen ma, Idast on võrsunud minu hõimu sugupuu!“ Daniel Bcrsenyi tuletab meele aega, kui Attila juhatusel meie hõimlased ning esiisad läksid võidukäigule poole maailma vastu. Auväärt esiisade kangelasvõrude meeletuletamine, hõimuaate toonitamine viib veendumusele, et ainult nende eeskujule järgnedes võib rahvas elada uusi aastatuhandeid.

Vahest ilmub küll tema ja teiste luuletajate — näit. Mihály Vörösmarty — toodangus meeleheite tume värving: üksikseisva ungari rahva lootusetu saatus. Ungarlus on „ilma suguvendata rahvas“, see on ütlus, mis pärit ungari pessimismist. Kuid see aade on ainult mööduv. Kirjanduslik romantism pöörab vana traditsiooni, hunni-ungari suguluse poole ja Aleksander A. Székely'i eepos: „Székelyid Transilvaanias“ käsitab lugu, kuidas hunnide väike osa, pärast Attila riigi lagunemist, leiab Transilvaanias (Ida-Ungari) kodumaa ning seal edasi elab, et ära oodata suguvendade — ungarlaste — tagasitulekut. Terve hunni-ungari traditsiooni kunstikirjanduslik väljatöötamine oli suurema ungari kunstieepiku Juhan Arany'i ülesanne, XIX sajangu keskpaigu. Kuigi kavatsatud hunni-triloogia jäi lõpetamata, on siiski eepos „Buda Surm“ ja triloogia katkendid ungari kirjanduse meisterteosed.

A. 1835 ilmub Kalevala. Tema rahvastäratav mõju Soomes ja Eestis on tuntud, kuid see ulatas päris Ungarini. Kalevala ilmumise järel võtab suuremat hoogu jälle soome-ugri keeleteadus. Anton Reguly, soome-ugri keeleteaduse modern asutaja, viibib Soomes ja Kalevala palavikulained ajavad teda Uurali mägedeni, et üles otsida kõik soome-ugri hõimud, ära õppida nende keeled, korjata nende vaimuvarasid. A. 1860 ümber valmistab Ferdinand Barna esimese ungari-keelse Kalevala tõlke Teaduste akadeemia nõuetel. Ungaris valitseb nimelt jälle Habsburgi absolutism ja hõimuaatest ootab ungari teaduste meeste auväärt kogudus rahvuslikku tugevumist. Keeleteadlane Paul Hunfalvy sõidab Põhjalaale ja oma reisi üle ilmutab ungari ning saksa keeles raamatuid, mis sisaldavad väärtuslikke andmeid Eesti rahva tolleaegsete olude üle (saksakeelne teos on: „Reise in den Ostsee-provinzen Russlands“).

Soome-ugri rahvaste luulevara korjatakse ja see äratab välismaalgi õiget tähelepanu. Prantsusmaal on a. 1860 ümber kirjandustegelane Thalès Bernard nende suurem harrastaja, kes innuga kuulutab arvamist, et väsinud lääne kirjandus võib värskendavat mõju saada eriti soome-eesti-ugri rahva- ning kunstiluulest.

XIX sajangu 60.—70. aastail tekib soome-ugri keeleteaduse õitseage. A. 1865 sünnib hõi-

muaate suurim ja kõige vaimustatum väljendaja Ungaris — Árpád Zerupléni, kes on kõikide uurali-altai või turaani rahvaste suguluse kirjanduslik propageerija. Kunstivormi meister, töötab ta ümber primitiivse fraseoloogiaga sugurahvaste muinasjutte ja näitab algupärase mõtete rikkust oma luuletustekogus „Turaani laulud“ (Budapest, 1910), mis veel enne maailmasõda ilmus saksa ja inglise keeles.

Zempléni toodangus leidub keeleteadlaste poolt korjatud luulematerjali kunstikirjanduslik ümbertöötamine. Tema kasutab soome, voguli, oostjaki, čeremissi, türki-tatari, hunni ja Babiloonia luulevara*). Ta püüdnud anda midagi algupäraselt rahvuslikku ja ungaripäraselt sugurahvaste luule kunstilise ümbertöötamisega. Ta arvab, et see on ungarlaste, suurema ja kõige rohkem haritud suguraha, ülesanne, isegi kohustus.

Sugulaste luulevara on ka ungari vaimuvara, palju enam kui läänerahvaste oma. Zempléni hüüdsõna on: „Idapoolne, ungarlane!“ Uurali-altai rahvad mängisid vanasti ajaloo tähtsat osa ja nemad on aarialaste õiged rivaliseerijad. Uurali-altai rahvaste järeltulijad ei või saada või jääda aarialaste orjadeks või mänguriistadeks.

Hõimuaade püsib meie päevilgi kirjanduses. Eesti ja Soome riikliku suveräänsuse teostumine inspireeris Ungari luuletajaid tervitusoodide kirjutamiseks, näit. Aladár Bán'i ülev luuletus: „Kalevipoja rahvale“, siis Julius Maday „Estonia“, Maurus Petri luuletused Eesti ja Soome üle ning teised tulevad arvesse selles suhtes. Prof. M. J. Eisenil on käsikirjas uuem luuletus Ungari üle.

Hõimuaate levimisel seisavad praktilises teostuses tõlked sugurahvaste kunstikirjandusest. Sel alal peab veel palju tööd tegema. Tõlgete arvu konstateerimine ootab veel ka selgitamist, sest näiteks Ungaris ei ole aimugi, mis on tõlgitud eesti keele ungari kirjandusest. Soomes annab Pokarinen'i bibliograafia ungari tõlgetest ülevaate. Kuid võib ütelda, et kui Soomes nii Eestiski on ungari kirjandus võrdlemisi hästi esitatud. Paistab, et soome tõlked on paremad eesti omadest. Eestis tõlgiti nimelt peaaesjalikult saksa keele kaudu, ning eesti keel ise ei olnud veel oma arenemises stabiliseerunud. Paremad on uuemad eesti tõlked ja palju võib oodata praeguselt paremalt ungari kirjanduse tõlkijalt A. Murakin'ilt.

Ungaris tuntakse märksa vähem soome ja eesti kunstikirjandust. Põhjuseks on see loomulik nähtus, et väiksema rahva juures esineb ikka

suurem huvi suurema rahva vastu, ja teiseks olukord, et umbes 150 a. kestes areneb ungari kirjandus nii suure hooga, et ta rahuldab lugejate tarvidust, ja kolmandaks, et seni õppisid sugurahvaste keeli peaaesjalikult keeleteadlased Ungaris. Oleks vaja, kui noored, kirjanduslikude kalduvustega ungarlased õpiksid sugukeeli, et jätkata F. Barne, Béla Vikár'i, Aladár Bán'i, proua Iren Németh-Sebestyén, Martin Hary ja teiste poolt alatud tööd.

Et ungari kirjanduse ekspansioon leidis sugurahvaste juures proportsionaalselt suuremat vastuvõttu, tuleb sellest, et temas on väljendatud sihid ning aated, mis suutsid täita sugurahvaste tarvet. Vabadustung, kindel hõimu- ja rahvuslik iseteadvus, auväärt minevik, mida karm saatust ungari rahva sugulastele ei suutnud küllalt pakkuda, äratavad huvi ungari kirjanduse vastu. Peab tähendama, et teise ungari rahvahümni, M. Vörösmarty „Szárót“, on soome luuletaja Runeberg „Várd Land'is“ ja eestlane M. J. Eisen „Äratus'es“ tõlkinud või ümber töötanud. Kolme rahva, kolme luuletaja hinge instinktiivne kokkusulamine tõendab, et hõimuaade võib otsida kirjanduslikku väljendamist. A. Petöfi rohkearvulised soome ja eesti tõlked (O. Manninen, M. J. Eisen, K. E. Sööt, G. Suits) tõendavad, et Petöfi toodangus on väljendatud mitte ainult üldinimlikke aateid, vaid nad aitavad ka kaasa eesti-soome-ungari vendluse tekkimisele. Eesti-Soome vendluse, „soome-silla“ ehitamise aate väljendajad on vanema aja Soome ja Eesti tähtsamatest tegelastest saadik meie päevade kirjanikkudeni kõik olnud Soome-Eesti ühise tuleviku tahtjad.

Kõikide sugurahvaste silmade ees peab olema ungari luuletaja poolt meile kõigile pühendatud luuletus: „Idapoolne, ungarlane!“ Uurali ja võimalikult altai rahvaste koostöö annab veel palju tegevusvõimalust tulevikuski hõimuaate arendamisel, mille levitaja peab eeskätt olema kirjandus ja kunst. Missugune peab olema see kirjandus, see kunst? Omapärane, meie sugurahvaste hingelaadile vastav. Ärgem jookskem eksootiliste „ism'ide“ järele, sest nad on moed, mis mööduvad, aga igavene on rahva hingeline omapärusus, igaühe kunsti viljakam alus. Ungaris kaonduvad moodsa aja andekamad kirjanikud kuukirja „Napkelet“ (Hommikumaa) ja Transilvaania „Pásztortnj“ (Õitsetuli) ümber. Need pealkirjad on iseloomustavad ja väljendavad programmi. Terves kehas terve hing, see peab olema meie sugurahvaste eesmärk Lääne lagunemise ajajärgul. Jazz-bandi- ja charlestonikultuuri ajal ärgem unustagem, et oli üks prantslane, kes kuulutas arvamist, et õhtumaa dekadents peab noorte soome-ugri rahvaste elujõulisest luulest saama värskendamist.

*) Näit.: „Numi, Tarom ja Jelempi“. „Numi Taromi tütar“ (voguli); „Kättemaks“ (ostjaki); „Kirjavahetus“ (čeremissi muinasjutud) ning „Suomi“.

Pilk Ungari ajalukku.

Käesoleva kirjutusega tutvustame „Kaitse Kodu!“ lugejaid Ungari rahva ajalooga.

Eelajaloolised mälestusmärgid lubavad väita, et Ungari pind juba tol hallil ajal polnud elanikuteta, kui Karpaatide lohus lainetas vägev meri ja Ungari mägestiku piirituis metsis elutsesid nüüd juba väljasurnud loomatõud. Juba pooltuhat aastat enne Kristuse sündimist, ajal, mil Rooma maailmariigi vägevus hakkas lähenema oma haripunktile, asusid läänepool Donau jõge Kelti ja Illüüria rahvad, idapool aga traakialased. Tee idast lääne viis läbi Ungari, ja kui Rooma maailmariik muutus ikka vägevamaks ning isegi Britannia maa-alad allutas, liikus roomlaste vool ka sinna läbi Ungari.

Pannoonia oli nelisada, Daatsia sadaviiskümmend aastat Rooma asumaaks. Kuid Rooma maailmariik hukub ja rahvaste rändamine tormab Aasiast tulles oma teekonnal Lääne-Euroopasse ka läbi Ungari. Pärast roomlasi tulevad hunnid; kuid neist tugevamad on Germaani suguharud: gootid, longobardid, ruugid ja gepiidid. Ent aavarid osutuvad veelgi tugevamateks, tugevamateks germaanlastest, tugevamateks kõigist seniseist vallutajaist. Kuid jäädavalt ei suuda ka nemad Ungari pinnale asuma jääda, sest slaavlaste suruvad neile järele. Ülemise Donau kaldal asuvad määrid; alumise Donau paremal kaldal juba slaavistunud bulgaarlased; Save jõe mõlemal kaldal pesitsevad serbo-kroaadid ja põhjapoolsete Karpaatide nõlvadel varitsevad ikka vägevamaks muutuvad poolakad, oodates avaride valituse kokkuvarisemist. Kuid kokkupõrge slaavlaste ja avaride vahel jääb tulemata, sest viimaste vastu tõuseb läänest VIII sajangu lõpul uus vaenlane: Kaarel Suur, kelle väed avaride riigi purustavad. Ja nüüd algab slaavlaste ja germaanlaste vaheline võitlus rikka Pannoonia pärast. Ühes leeris asub Määri vürst Svjatopolk oma meestega, teises võitlevad Germaani suguharud. Saak, mille pärast verd valatakse, on Pannoonia viljarikas muld. Kuid ei germaanlaste ega määride ei saavuta võidupalmi, sest nüüd ilmub idast Uuralimailt üks rahvas, kes tollest ajast saadik, pea poolteise tuhande aasta jooksul, osutus kõige tugevamaks: väike Ungari suguharu, kes siin Donau kallastel leidis endale uue kodumaa. Uut isamaad ei tulnud relvaga käes ära võita, vaid ta vallutati vastupanuta, ning seepärast ongi päris loomulik, et Ungari sõjakad suguharud, kuigi nad olid põlluharijad, oma sõjakuse tungis tahtsid oma himu täis mõlata ja tuulispasana keerutavad läbi kogu Saksamaa, Itaalia ja Prantsusmaa.

Läänemaades valitsev ohtlikkus ja rändrahvaste saagihimu ergutasid aina madjaride, kelle lemmiktegevuseks olid võitlus ja saagivõtmine, sõjakat vaimu. Relvakandmiseks kõlbmatud mehed elasid kalapüügist ja küttimisest. Põllutöö tehti ära orjade poolt. Ühel ajal Ungari avara madaliku vallutamise, millele vast vaadati ainult kui alles tundmatu tuleviku ja tundmatu lääne vahejaamale, jätkati sõjaretkeid Lääne-Euroopasse. Madjari väeosad võisid aga ainult seni edukalt tegutseda, kuni läänemaade poliitilised olukorrad olid alles väga segased. Ent kuni X sajanguni oli juba enamjagu Kesk- ja Lääne-Euroopa maist jõudnud kõrgele kultuuriastmele. Pärast vägevate riikide: Saksamaa, Itaalia ja Prantsusmaa piirid hakkasid ikka selgemaks kujunema ning nende sõjaline organisatsioon arenes kõrge astmeni, nõnda et kuningliku aupaiste kõvenemine Saksamaal ühtlasi tähendas madjaride kergemate sõjaliste edusammude lõppu. Otto I äratas Kaarel Suure keiserriigi uuele elule: madjaride lüüasaamine Merseburgi ja Augsburgi juures aastatel 933 ja 955 tähendavad pöördepunkti Ungari ajaloos, sedaenam, et ka idasse suunitud retked lõppesid samuti lüüasaamistega. Saatusliku tähendusega oli aga eriti katastroof Augsburgi juures, kust legendi järele ainult seitse „leimamadjari“ äralõigatud ninadega Ungarisse tagasi tohtisid pöörduda, et seal kurba sõnumit kuulutada.

Ungarlaste uut kodu ümbritsesid igast küljest kristlikud rahvad. Idapoolsed naabrid võtsid ristiusu vastu Konstantinopolist, läänepoolsed Roomast; kas ida või lääts: ühtviisi vihati paganaid ja ida ning lääts võistlesid paganliste ungarlaste hävitamises. Vürst Geyza, Ungari viimne paganlik valitseja, oli teadlik ohus, mis varitseb Ungarit, kui ta kinni hoiab oma muistsest usust. Ta pöörab ühes rahvaga lääne poole, keda ta rohkem kartis kui ida, ja avab oma maa Saksamaa misjonäridele. Ta laseb end ise ristida, laseb oma poja Stefani juba kristlasena kasvatada ja abiellutab ta Baieri printsessi Giselaga, Baieri printsi Heinrichi tütreaga. Saksamaa vürsti tütreaga ühes ilmusid Ungarisse Saksamaa nõuandjad, Saksamaa rüütlid ja Saksamaa preestrid, et Stefanit, kes aastatuhande vahetuse lävel krooniti esimeseks Ungari kuningaks, aidata ta ülesandes — luua riigi alusmüüre pea üheksasajaaastaseks kestvuseks. Saksamaaga juba sõlmitud sõbralikud vahekorrad ei takistanud Saksamaa keisrit Konrad II Ungarit väevõimuga vallutama minna. Kuid

Saksa väed said seevõrra rängasti lüüa, et nad oma elu ainult paanilise põgenemise teel võisid päästa ning, et seda teostada, heitsid nad oma rasked soomusrüüd, Ungari keeles: *v é r t*, maha, mistõttu see mägestik, kus see oli sündinud, veel tänapäev sakslaste Ungarist väljaajamise mälestuseks kannab *V é r t e s*-mägestiku nime.

Kuningas Stefan seadis oma riigi lääne eeskujul sisse. Ka rahvas jagunes, nagu lääneski, kihtideks: esimesel kohal seisid vaimulikud ja suurmaapidajad. Rahvas loobus rändelust ja asus osalt linnadesse.

Väliselt võitlus läänega ja võitlus idaga. Sisemiselt võitlus vägevate suurmaomanikkudega, kes enda jaoks nõudsid kuninglikku võimu — see oli Ungari ajaloo sisu esimeste kuningate ajal, selleks ta jäi aastasadajate kestes kuni uue ajani. See oli raske heitlus, sest ungarlik ollus kujutas ainult õige väikese osa maa elanikest ja ainult suurte raskustega suutis ta vastu seista välisele vaenlasele ja väljastpoolt sissetungivatele vaimlistele vooludele. Püha Stefan seis valiku ees: kuhu liituda oma ungarlastega — kas itta või läände? — Ja haruldase poliitilise ettenägemisega, võib olla ka kuninganna, Saksa ja kristlikule mõjutusele järele andes, liitus ta mitte moskvalastega, vaid nende rahvastega, kellega tal oli ühine usutunnistus. Tema valitsemise ajal oli kuningliku vabastuskirjaga asutatud linnade kodanikel vähem õigusi, kui ta riigi tugele: suurmaomanikkude kõrval vaimulikkudel ordudel. Sugukondade ühine vara muutus eraomanduseks, ning kuna rahvaarv veel kuigi suur ei olnud, et kogu maad üksinda oleks suutnud harida, tulid ühes Saksa kuninganna ja ta Saksa hoovkonnaga maale ka esimesed Saksa asunikud. Idast ilmusid jällegi Slaavi sisserändajad. Ning, nagu viimaste aegade ni, võitles Ungari rahvas juba tuhande aasta eest oma rahvusliku omapära alalhoidmise huvides germanismi ja slavismi vastu võitlust, mida muutuval kujul tuli pidada aastatuhande kestes.

Püha Stefani järeltulijate ajal tungisid sakslased ka edaspidi vahetpidamata Ungarile kallale, kuid Saksa keisri Heinrich III lüüasaamine jähendab märksa Saksa keisrite iha Ungarit omandada. Kristluse võim muutub ikka kõvemaks ja Ungari riiklik aade paisub tugevamaks. Ajal, mil läänes võideldi nivesteerimisvõitlust, vaimulikkude ametisse seadmise pärast ilmalikkude maavalitsejate poolt (1075—1122), ja Ungaril seega läänest ohtu polnud karta, pidi ta end idapoolse Kreekamaa ja kreeklaste vastu kaitsma, kes ähvardasid maad merepoolt kui ka sealtpoolt Donaud ja Savet.

Suur vahekorde ümberhindamine, mis XIII sajangu lõpul kogu Euroopat vapustab, ei jätnud ka Ungarit puudutamata. Selle ajajärgu tähtsamaks momendiks oli, et feodaalne suurmaa-

omanikkude klass esines iseseisva kastina (seisusena). Suurmaaomanikud ei taha mitte ainult laenuks antud maid igaveseks ajaks omadeks tunnistada, vaid nõuavad, et riigi kõrgemad ametid ainult neile peab antama. Kuningad on nõrgad, poeg sõdib isa vastu, vend venna vastu, ning igaiüks võistlejaist kuningaist ja kuninga-poegadest püüab oma vägevamate isandate, suurmaomanikkude, juures toetust. Maaomanikud nõuavad kuningas Andreas II-lt aastal 1222 vandetootuse andmist, et ta õiguslikku korda ja kuninga ja kuningaseisuse au ja kuulsust kaitses. Nõnda tekib Ungari „Kuldbulla“, see kuulus

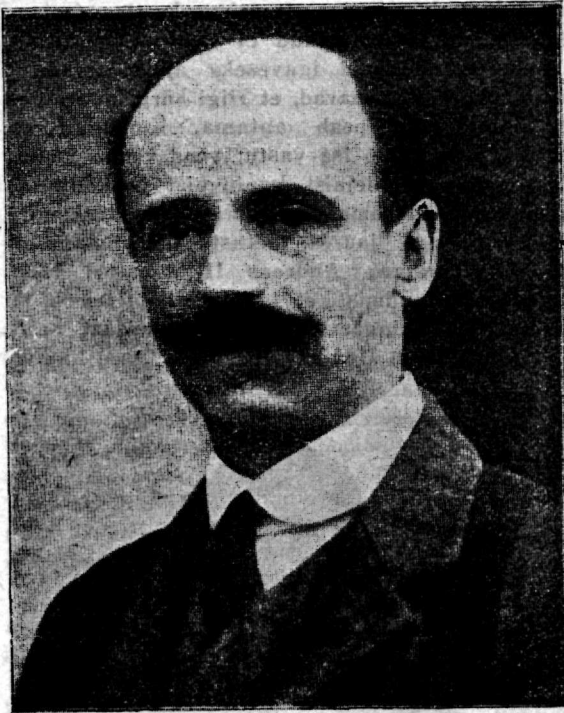
Admiral Nikolaus Horthy,
Ungari praegune riigihoidja.

vabaduste kiri, mis aastasadandete kestes oli Ungari põhiseadusliku korra täpsemaks ja kujukamaks väljendajaks. See „Kuldbulla“ oli ainult seitse aastat noorem inglase kuulsast vabastuskirjast „Magna Charta“.

XIV sajangu lõpul, 1301. a., sureb viimane kuningas Arpáide soost ja tema surmaga lõpeb esimene ajajärk Ungari ajaloo.

Teise ajajärgu kuulub periood 1301—1526. a., mille kestes valitsevad kuningad mitmest valitsejasoost, hoolitsedes rohkem oma perekondade ja sünnimaade kui Ungari huvide eest. Nad ei näe lähenevat Türgi hädaohtu ja viivad maa kuni Mohács katastroofini.

Arpádi soost põlvenevate kuningate valitsemise nelja sajangu kestuses oli Ungari rahvas endale tänase Ungari maa-alal loonud oma isamaa. Paganate maast sai kristlik maa. Maa võttis vastu Lääne-Euroopa vaimu, vürstiriigist

Graf Stefan Bethlen,
Ungari peaminister.

sai kuningriik. Olles kiiluna lääne keiserriigi ja ida tsaaririigi vahel, oli uue Ungari kuningriigi rippumatus tihti õhus, ülevõimu vastu võis end maa kaitsta ainult suurte jõupingutustega. Ka võõrad kolonistid, kes kiil ühelt poolt maa majanduslikku ja poliitilist olukorda kõvendasid, olid teiselt poolt Ungari raassi puhtusele ohtlikud.

Nagu varemil ajal Arpádi soost kuningad pidid võitlema ida ja läänega ning oma maa vägevate maaomanikkudega, nõnda ei muutunud ka olukord pärast Arpáide väljasuremist. Selle valitsejasoo viimse võsu surma järele sattus Ungari nõnda õelda toleaege maailma poliitika keskpunkti, sest võõrast rahvusest valitsejad püüdsid iga hinna eest oma kodumaa kultuuri ja kunstnike, käsitöölisi ja tööstureid viia Ungarisse. Nõnda sattus Ungari kiiresti vahelduvate dünastiate valitsuse all ühest kultuurist teise, mille tõttu ta end Arpádi soost valitsejate poolt loodud aluspinnal ei suutnud kindlustada. Robert Karl Anjou murdis XIV sajangu esimesel poolel ühelt poolt kiil vägevate oligarhide võimu, kuid teiselt poolt ajas ta puhasperekondlikku poliitikat, otsis ühendust välismaa valitsevate sugukondadega ja kõvendas ainult oma isiklikku seisukorda välismaa suhtes. Ta poja Ludvigi ehk, nagu teda tuntakse ta ajaloolise nime all, Ludvig Suure, ainukese Ungari kuninga, kes seda nimetust kannab, valitsusaeg oli Ungari imperialismi hillgeajaks. Ludvig lõi Ungari põhiseadu-

sele aluse ja tema poolt antud riigi põhiseadus jäi pea muutumatult jõusse kuni 1848. revolutsiooni-aastani. Ludvig Suur püüdis poliitilise ettenägemisega Ungari naabruses asuvaid Balkani riike pöörda ristiusu vastuvõtmisele. Selles tema töös ei juhtinud teda seevõrra usk katoliku kiriku võimusse kui poliitiline äratundmine, mis teda juba nüüd laskis aimata neid vägevaid võitlusi, mis järgmistel sajangutel religioonide mitmekesisusest said oma aluse. Ludvig Suur oli esimene Ungari kuningas, kes pidi tõmbama oma mõõga tupest türklaste vastu ja tulevikku aimates tahtis Türgi hädaohule vastukaaluks juba nüüd otsida võimalikult tihedat kontakti läänega, germaanlastega. Kultuurilisel alal oli aga juhtimine tol ajal Itaalia kättes ja vara-renessaansi mõjutusel asutati Pécs'i (Fünfkircheni) esimene Ungari ülikool, mis aga peagi langes Türgi rüüstajatele ohvriks.

Alates XV sajangust seisis Ungari eraldatult Euroopa riikide reas. Jällegi pidi maad, kellel ei olnud muud abi, kui ta enda jõud, kaitsma sisemiste tülide ja väliste vaenlaste vastu. Kuningas Johan Hunyadi pidi ühelt poolt pidama kodusõda rikaste oligarhidega, teiselt poolt hoidma eemale ikka tugevamini pealesuruvaid türklasi riigi piiridest. Samal ajal, kui Hunyadi võidurikkalt türklaste vastu võitles, ja Ungari lipu Belgradi tornidele püstitas, jaotas maa kõrgem aadel madalama aadli kahjuks enda vahel Ungari maid. Johan Hunyadi pojalt, kuningas Matias Hunyadi, või kuidas ajalugu teda tänuhikult nimetab — Matias Öiglasel oli tugev käsi, mis ühelegi klassile ei lubanud paremusi teise kahjuks, mis kuninga väärikuse ja võimu hoidis tolles tasakaalus, mille loovad rahva üksikud kihid. Kuningas Matias läks ses suhtes isegi veel kaugemale kui suurem hulk lääne vürste, sest ta laiendas ka talupoegade õigusi, kellele kurbust ja rõõmu ta väga hästi tundis, sest, nagu kõneleb legend, olevat talle pakutud Ungari krooni siis, kui ta just parajasti isiklikult oma maad kündis. Väepealikuna vallutas ta Viini linna, võitles ida ja läänega, kuid türklaste edasitungi ei suutnud ka tema peatuma sundida. Uue maksustamisviisiga kindlustas ta riigi huve. Uus Itaalia kultuur, renessaans, oli vallanud kogu ta olemise, kogu ta hoovkonna, ja ei võinud seepärast jääda ka mõju avaldamata Ungari kultuurile, Ungari kommetele, Ungari mõtlemisviisile, samuti nagu vahetpidamatud võitlused läänega avasid Saksa kultuurile tee Ungarisse.

Poola Jagelloonide nõrk valitsus XV sajangu lõpul ja XVI sajangu algul kujutas üht tumedamaist ajajärgest Ungari ajaloos, ning vastolu nõrkade ja võimetute kuningate ja piiritu võimahnusega oligarhide vahel muutis olukorra veelgi kurvemaks. Nõrkade kuningate valitsuse ajal kasvis maanõukogude võim, kus isesuguste vaat-

lusviiside esitajad isekeskis pidasid teravat võitlust. Ungari võitles Ungari vastu, suuraadel väikeaadli, mõlemad koos aga talupoegade vastu, kellele võimatuiks muutuvate maksunõudmistele pärast tekkinud mäss veriselt maha suruti, mispeale mässujuht, Georg Dozsa, kes selle asemel, et türklaste vastu sõtta minna, mõõgaotsa oli pöörnud maaomanikkude vastu, hõõguva kibuvitsakroomiga peas hõõguvale troonile istuma asetati ja nõnda surnuks piinati. Samal ajal tehti toleaja suurimale Ungari juristile Verboczy'le ülesandeks omaaja õigust kodifitseerida. Tema poolt loodud seaduseraamat „Tripartitum“ ei näe talupoegade jaoks praegu mahasurutud mässu mõjul ette mingisuguseid õigusi, vaid asetab nad armutult oma isandate meelevalla, nende tihti õelate kurnamiste ja rõhumiste alla. Kolm ja pool sajangut pidid Ungari talupojad selle õnnetult lõpnud 1514. aasta mässu tagajärgede all kannatama, ning alles 1848. a. revolutsioon andis ka neile inimõigused jälle tagasi, lõpetas jäädavalt pärisorjuse.

Sisemised võitlused tumestasid Ungari riigimeeste pilgu, kes ei näinud ikka ähvardavamalt lähenevat türklaste lainet või ei tahtnud näha, ning nõnda siis astus Ungari sõjaliselt täiesti ettevalmistamatult ja poliitilistesse parteidesse killustatuna Mohács'i lahingväljale, kus kesk-aegne Ungari 29. augustil 1526. a. kokku varises. Selles lahingus langesid pea kõik riigi piiskopid, kes relvaga käes sellest usu ristisõjast türklaste vastu osa võtsid, langesid väejuhid ja aristokraadid, suri noorus ja põgenemisel uppus ka alles noor kuningas Ludvig II, väikeses, suvel alati kuivas ojas Csele, mis legendi järele langenud kangelaste verest oli paisunud kiirevooluliseks jõeks. Tõelikult vaadatuna ei olnud aga Mohács'i katastroofi mitte ainult õnnetult lõpnud lahing, vaid ühe kauakestnud ajaloolise arengu loogiline lõputulemus, mis pidi tulema pärast seda, kui ka Serbia kangelaslik rahvas Kosovo Polje võitluse järele 29. juunil 1389. a. oma maa pidi avama türklaste väeosadele.

Mohács'i lahinguga lõpeb teine ajajärk Ungari ajaloos. Ta tähendab Ungari keskaja lõppu, mille piirikivideks läänes olid Ameerika leidmine ja Lutheri esinemine. Mohács'i katastroofi sügavam mõte seisab aga selles, et alates 1526. a. Ungari riikliku elu raskuspunkt toetub säärestele teguritele, mis Ungari endaga õieti mingiski ühenduses ei seisa.

Pärast Mohács'i lahingut oli Ungaril kaks kuningat korraga: üks neist, Ferdinand Habsburgi soost, otsis teise, Johan Zápolya vastu läänest toetust, kuna see omakorda Habsburgide vastaste, prantslaste ja türklaste, poole pöörab, et liitu luua Ferdinandi vastu. Sakslased, hispaanlased, valloolid ja türklased rüüstavad võõraste huvide teenistuses maad. Riigi pealinna Buda

Dr. M. Jungerth,
Ungari saadik Eestis.

kindluse vallutamine türklaste poolt on ainult üks läänega peetavate võitluste loomulikest tagajärgedest. Maa jaguneb kolme jakku; Pozsony, Buda ja Gyulafehérvár olid pealinnadeks kolmele üksteisele vaenulikele võimule: keisritruude Habsburgide, türklaste ja kuningale ustavaks jäänud ungarlaste, kolmele ühe ja sama maa sõdapidavale parteile.

Türklaste valitsuse aegjark, türklaste valitsuse survele tekkinud Siebenbürgeni vürstiriik, Habsburgide imperialistlik poliitika, kes iga abinõuga Ungari riiklikku iseseisvust püüdsid murda, ning pärast ikka tugevamaks muutuv protestantism, need olid nood XVII sajangu teise poole probleemid, mis Ferdinandi valitsemise ajal esile kerkisid ja võitlusrikaste aastasadandete kestes maale ta ilme andsid. Ainult see, kes nende ägedate võitlustega on tutvunud, mis ungarlaste ja türklaste, ungarlaste ja keiserlikkude või, kuidas neid nimetab ajalugu, „kurucz'ide“ ja „labancz'ide“, katoliiklaste ja protestantide, Siebenbürgeni elanikkude ja ungarlaste, türklaste ja keiserlikkude vahel peeti, võib mõista ungarlaste mitmesuguseid iseloomuomadusi, mitmekesiseid mõttekäike. Iga aus püüe, tõsine töö, sihikindel tahe, isamaaline vaimustus osutus asjatuks: katolitsism suutis isamaad sama vähe edasi äidata kui protestantism, ja türklaste valitsuse pooldajad olid sama jõuetud asjakäigu mõjutamises. Kui Austria keisririigi vaimustatud alamad või vabadusvõitlejate rahvusliku sõjaväe vapramad

Ludvig Kossuth.

sõdurid. Kolmekümneaastane sõda polnud ka Ungaris millekski muuks kui vastupanuks protestantide ikka tugevamaks muutuvale võimule. Viimaks liitusid ungarlased böömidega Habsburgide vastu, kuid Valgemäe juures hävines 8. novembril 1620. a., just samuti kui saja aasta eest Mohács'i juures, terve rahvas.

Pärast kolmekümneaastase sõja võitlusi tahtis Leopold I XVII sajangu teisel poolel Ungariga kui Austria riigile kuuluva maaga talitada. Ta poliitika põhimõtteks oli, et Ungari pole muud midagi kui Austria asumaa. Kuigi Türgi hädaoht esialgu nende sisepoliitiliste püüete teostamist takistas, muutus asjaolu Türgi päev-päevalt väheneva ohuga. Viimaks olidki Türgi väed sunnitud Ungarist lahkuma, kuna nende võitlused Aasias ja Aafrikas nende jõude killustasid. Pärast pealinna Budavári tagasivõitmist aastal 1686 oli Ungari rahvas poolteistsada aastat kestnud Türgi valitsemise tagajärjel sedavõrd nõrgenenud ja jõuetu, et keegi ei püüdnudki nõuda poliitilist iseseisvust ja rippumatust, vaid ainult rahu igatses. Ning seepärast võttis Ungari Habsburgide valitsejatesoo nõudmise, et valitsusvõim tunnistataks pärandatavaks, tõrkumata vastu. Õieti oli see ainult juba kaheksa aasta kestes tegelikult teostatud põhimõtte seaduslikuks tunnistamine. Sest selle ajani muutus nimelt Austrias keisrivõimu päriv ertshertzog ainult pärast sellekohaste valimiste teostamist ühtlasi ka Ungari kuningaks. Nüüdsest peale muutus Austria päranduslik keiser ka Ungari päranduslikuks kuningaks, ainult selle kitsendusega, et troonipärimine üksinda veel talle võimu ei annud, vaid see ainult pärast püha krooniga kroonimist saavutati.

Kaarel III nimega ühenduses on XVII sajangu esimesel poolel alalise sõjaväe ja sõjamaksu sisseseadmine ja esimeste suurte maid ühendavate maanteede ehitamine. Samuti Kaarel III valitsemise ajal kokkuseatud „progmaatiline sanktsioon“ (maavalitseja igavesti maksev põhiseadus) laiendas ühelt poolt troonipärimise õiguse ka valitsejasoo naissoost liikmete peale, teiselt poolt määrati temas Ungari kuningriigi vahakord valitsejasooga ja selle Austria ja Böömi provintsidega sedavõrd kindlal kujul ära, et alles Austria-Ungari keisririigi täieline kokkuvarisemine ja Ungari täieline lahutamine Austriast 1723. a. fikseeritud riigioiguslikud alused purustas.

Arvurikastest vaenlasist tagaetuna ilmus Ungari esimene kuninganna Maria Theresia abi otsides Pozsony'sse. Ta Ungari alamad vallutasid temale Praaga kindluse, kihutasid saksilased Böömenist, baierlased Austriast ja ajasid prantslased tagasi üle piiride. Maria Theresia lõpetas XVIII sajangu lõpul jesuiitide ordu tegevuse ja asutas ordu varandusest ühe õppefondi. Koolikorraldus tehti riigivalitsusele alluvaks ja töötati välja ühtlane õppeorganisatsioon, mis kogu haridustegevuse, alustades küla algkooliga ja lõpetades ülikooliga, korraldas. Jesuiitide poolt asutatud ülikool viidi üle pealinna. Mäetööstuse piirkonnas asutati mäe- ja metsasaajanduse kõrgemad koolid. Suuremates provintsilinnades kutsuti ellu õigusteaduse akadeemiad. Kõigis linnades asutati kesk- ja maal rahvakoolid. Õigusteta talupojad omandasid esimest korda pärast 1514. a. mässu vaba asumise õiguse ja majanduslikud reformid olid vahetpidamata valitsuses päevakorral. Maria Theresia poeg Joosep II ei pidanud küll alati kinni riigi põhiseaduslikest vormest, kuid ta oli üks uuemaaja suurimaist ja modernimaist valitsejaist. Religioonide sallivuse määrus kui ka mungaordude tegevuse lõpetamine on tema tegevuse tulemuseks. Ta ei taganenud oma rahva huvides ja õiglase maksudejaotuse põhimõttel antud seadlustest oma huvide eest võitlevate aristokraatide ees ning jäi isegi paavsti vastu kindlaks, kui see teda Viinis külastas, et teda vähemale Rooma kiriku vastasele poliitikale pöörda. Ta maksustamispoliitika aluseks oli põhimõte, et igäüks, kuulugu ta mis tahes kihti või klassi, ühtlaselt avalikkude maksukoormate kandmisest osa peab võtma. Joosep II tegi isegi katse Ungari aadli maksuvaba seisukorda lõpetada. Ent vastupanu ta poliitikale ja avalikud mässud olid sedavõrd suured, et ta oma surmavoodil suurema jao oma seadustest ja määrustest annulleeris.

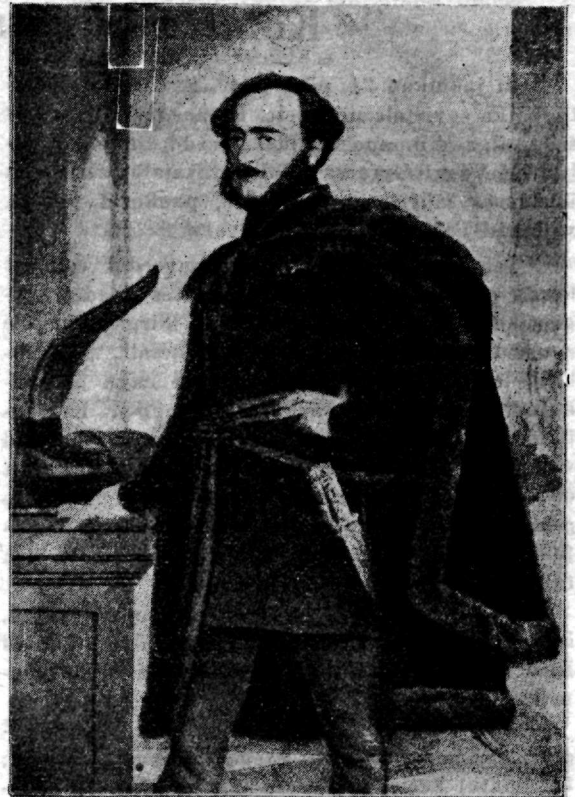
Prantsuse revolutsiooni sündmused, millele ohvriks ka Maria Theresia tütar ja Joosep II õde, Maria Antoinette, langes, ei kutsunud Ungaris samu sügavale lõikavaid liikumisi esile, nagu paljudes teistes lääneriikides. Kuid Napoleoni sõ-

dade ajal ja pärast nende lõppu kaotas Ungari oma raskesti saavutatud iseseisvuse, sest Euroopa reaktsiooni juhi, Metternich'i, elusihiks ja püüdeks oli muuta Ungarit pärast sõdu uueks eluks ärganud Austria maakonnaks. Kõiki rahvaid, ungarlaste kõrval ka slaavlased ja lõunaslavlased, pidi Suuraustria mõtte teostamisele ohvriks toodama.

Aktsioonile järgnes reaktsioon. Ungari seltskonna rahvusliku tegevusega lääne mõjust vabaneva ja oma rahva poole pöörva aristokraatia juhtimisel algab too uuenduste ja reformide läbi viimise töö, mis maad ühe hoobiga nii majanduslikul, vaimlisel kui ka poliitilisel alal uuele elule tahab äratada ja uutele tegudele avatleda. Krahv Stefan Széchenyi, keda ta kaasmaalased nimetavad „suurimaks madjariks“, ja Ludvig Kossuth, tuhandeaastase Ungari ajaloo kütkestavam kõneleja, pärast aga Franz Déaks'i, „rahvatarga“, tegevus asetavad poliitika üldsuse huvide esiplaanile ja valmistavad 1848. revolutsioonista suurte tulemuste võidule ette. 25-aastane Aleksander Petöfi, rahvuse poolest küll serblane ja õige nimega Petrovics, Ungari suurim lüürik, vaimustab oma tuliste valmidega, eriti aga oma: *talpa magyar!*'iga (Tõuse, madjar!), tsensori kütkeist vabanenud ajakirjanduse esimese tootega, vabaduseihast joo bunud rahva, kes mõne tunni jooksul verest roojastamata revolutsiooniga moodsa Ungari aluspinna loob ja tolle seisukorra jäädvalt lõpetab, mille Ludvig Suur kuue aastasaja eest oli loonud. Revolutsiooniline parlament paneb rea seadusi maksma, mis aja moodsale vaimule peavad vastama ja millest mõned tänapäev veel oma maksvust pole kaotanud; mõned neist töötati hiljuti alles uutele olukordadele vastavalt ümber. III peatükk korraldab ministrite vastutavust oma tegevuse eest, IV — rahvaesitusele põhjeneva parlamendi tegevuse, VIII — ühtlast avalikkude maksude jaotamist, X — lõpetab kümnise maksimise vaimulikkudele, XV — piirab õige tunduvalt aadli eesõigusi, XVIII — loob sõnavabaduse, ning esimene selle peatüki paragraaf paneb moodsale Ungarile pühalikul kujul tugevama nurgakivi järgmise deklaratsiooniga: „Ajakirjanduse veergudel võib igalüks oma mõtteid vabalt ja eeltsensuurita kuulutada.“ 1848. a. vabastab pärisorjad ja talupojad. Ning see viimane ainult aadli ja linnakodanikkude kihtidele tugenev rahvakoosolek loob uue Ungari.

Kuid rasked võitlused tulid veel pidada, võitlused Austriaga, kes Ungari revolutsiooni tulemusi ei tunnustanud. Austria, kes ühel ajal Itaalia mässavate maakondade ja Ungari vastu sõda tahtis pidada, seda aga teostada ei suutnud, kutsus Nikolai I oma Venemaaga ungarlaste vastu appi. Võitluses ülevõimu vastu, võideldes oma vaimustatud, kuid halvasti ettevalmistatud ja

Széchenyi.

varustatud revolutsioonilise sõjaväega Austria ja Vene vägede vastu, jäi Ungari alla. Kuid sellel XIX sajangu viiekümnetes aastates järgneval tumedal ajajärgul ei suutnud lühidanägeline Austria poliitika siiski oma sihile jõuda ja Ungarit kavatsatud Suuraustriasse selle asumaana sulatada. Sest mida tugevam ja raskem oli väline surve, seda täiuslikumaks arenes rahva seemine jõud.

Kokkulepe Austriaga, Ungari leppimine oma valitsejaga oli Franz Déaks'i suure töö tulemuseks, ning alates 8. juunist 1867. a., mil Franz Joosep I ja Elisabet von Witteebach, Austria keiser ja keisrinna, endid ka Ungari kuningaks ja kuningannaks lasksid kroonida, astub maa vägevate sammudega edasi oma edenemisteel. See oli üks väsimatu edasirühkimine ja toimimine. Võitluses oli kord tähtsusetu Ungari oma tundmatusest esile kerkinud ja võitluse abil oli ta vägevaks teguriks Euroopa elus teritatud.

Kokkulepe Austriaga ja temaga ühised riiklikõiguslikud vahekorrad keetsid ainult mõned sajad päevad üle poole sajangu. Seega lõpeb ka kolmas ajajärk Ungari ajaloo. Neljas ajajärk algas Austria-Ungari monarkia kokkuvarisemise päeval ja ta tõi Ungarile aastasadu kestnud kibedates võitlustes ihatud iseseisvuse.

(Järgneb.)

Kolmanda pataljoni venelane.

Oli jaanikuu 21. päev 1849. a. Kuumalt pais-tis päike suvistele niitudele. Komarom'i all jätkus sõda, algas viimane võitlus. Pered'i, Selly'i, Királyrév'i, Vágrirályfalva', Paloc'i, Kajal'i, Galantha ümbruses mürisesid suurtükid, paukusid püssid, välkusid bajonetid.

Sel päeval nägid meie honveedid esimest korda venelasi. Nad seisid tihedates ridades kõrgustikul. Heledas päikesepaistes kiirgas kaugele nende teravate kübarate hiilgav metall. Ees hobuste seljas ohvitserid, liikumatud nagu pronkskujud. Nad ootasid käsku pealetungiks. Kramplikult pidasid honveedid püsse käes ja vaatasid välkuvail silmil ähvardavat vaenlast. Kärstitult ootasid nad kallaletungi põhjasttulinud vaenlase peale, kelle vägi ulatus sajasse tuhandesse ja kes juba siin oli kogu maa tühjaks söönud ja ära tallanud. Keegi ei kartnud neid.

Kolmas pataljon, valge sulega sinisel mütsil, lamas lõikustootavas ääretus nisuväljas, allpool Deák'i. Ta seisis Vene rügementidele kõige lähemal.

Seal töid eelvahid pataljoni ühe Vene sõduri. Käes oli tal mitu veega täidetud pleknõu; tundmatul keelel riidles ta *honveedidega ja püüdis igaviisi jälle pääseda tagasi venelaste juure*. Kutsuti keegi Gutmann'i nimeline Galiitsia honveed; see oskas Vene keelt ja käskis venelasel olla vait.

— Kuidas ma siis olen vait, kui teie ei lase mind kaptenile vett viia, — vastas venelane.

— Kuid sina, vennike, oled nüüd meie vang ja pead meie sõna kuulma.

— Hea küll, aga kapten peksab ju mind, kui ma ei vii talle vett.

— Ta ei saa sind peksa, sest meie viime su endaga kaasa.

— See on tore! — hüüdis venelane rõõmsalt ja laskis ennast viia pataljoni koormate juure. Seal tõmbas ta kohe kuue seljast.

— Miks sa seda teed, vennas? — küsis Gutmann.

— Ootan, et teie mind peksate, — vastas venelane alandlikult.

— Ära kardada, ei meie peksa kedagi, istu aga vankrile ja ära liiguta.

Venelane täitis käsku. Rahulikult piipu pop-sides vaatas ta lahingukäiku pealt.

Lahingus me kaotasime, kolmas pataljon kaitses taganemist. Nii mõnigi sõdur jättis seal oma elu ja õhtu hämarus ning surmapimedus langes nende üle.

Järgmisel päeval peeti nõu, mida teha venelasega. Venelane oli heasüdamlik poiss, igalpool abiks, pealegi veel õnnelik, et teda ei pekstud; otsustati siis temast teha honveed.

Kohe pandi talle selga punasenoõriline munder, pähe valge sulega sinine müts ja Gutmann seletas talle, et koormad on nüüd tema kants, neis peab ta asuma ja neid kaitsma. Siis näidati talle kulla ja hõbedaga õmmeldud merekarva rohelist uut lippu, koormates hoitavat pataljoni kallimat varandust, kästi seda erilise hoolega valvata ja igauks maha lasta, kes seda temalt võtma tuleb.

Venelane lubas nii teha.

Väesalk läks sellele õnnetumale retkele, mille lõpp oli Világos. Vihaste võitluste ja hädaohtude kaudu käis tee. Kannatuste teel oli veriseid peatusi. Neist koledaim oli Vóe. Kitsikusel katsus Görgey metsiku julgusega venelastest läbi tungida. See on — mitte läbi tungida, vaid ainult vastu seina koputada, kui paks ta on. Ja et sein oli väga paks, otsustas ta minna Rétság'i poole, et pääseda venelaste süelusest, mis ähvardas tal hinge kinni nõõrida.

Heinakuu 15-dal tapeldi, 16-dal peeti teineteist silmas ja 17-dal algas taganemine.

Selle aja sees oli siis meie venelane saanud ilusa mundri. Kolmanda pataljoni mehed olid näinud nisupõllul Vene ulaani. Nad võtsid talt riided ära ja andsid need meie venelasele, surusid talle täägi pihku ja seletasid, et tal on nüüd kahekordne kohustus valvata tema kätte usaldatud varandusi.

Venelane istus nüüd juba koorma otsas, kus asusid pataljoni raha ja lipp. See oli juba usaldusamet.

Venelane oli ülirõõmus oma uue mundri pärast ja tegi nii veidraid hüppeid, et kogu pataljon teda naerda sai. Siis võttis ta täägi õlale ja käis tõsiselt, nagu vahisõdur kunagi, edas-tagasi koormate ees.

Teisel päeval, heinakuu 17-dal, algas Vác'i verine tants. Kui sõjaväed hakkasid taganema, jäid Görgey ja Leiningen püss jalal linna, just karu lõngade vahele. See katsuski neid neelda, kuid see ei õnnestunud. Hulljulgelt kaitsesid nad taganemist. Selle aja sees tungisid kasakad Rétsági teel pataljoni koormate kallale ja tahtsid neid rüüstata. Meie venelane haaris täägi, löi ja pistis sellega oma ümber, sealjuures sõimas ta oma kaasmaalasi, et need häbematud tahavad talt röövida lipu, mille Ungari härrad olid talle usaldanud.

Ta võitles nii vahvalt, et kasakad tõepoolest koorma kallale ei pääsnud. Ja selle aja sees tormas nagu tuulispask Hunyadi-husaarieskadron vaenlase kallale ja tappis nad viimseni.

Õhtul, puhkuse ajal, tuleb venelane pataljoni juure, lai haav peas, ja jutustab õnnelikuna, kuidas ta oli päästnud lipu.

Honveedid sülesid teda ja andsid talle paremad söögipalad ning kahekordse portsjoni viina.

Oleme Világos'is. On augustikuu 12-nda öö. Kolmas pataljon seisab nelinurgana bivakitule ümber. Lipukandja kannab ringi püssirohusuitsust mustunud, kuulidest läbistatud lippu; igaüks suudleb seda, ja mehed, kes on teinud läbi 42 lahingut, nutavad, trummid põrisevad, pataljon annab au, lipukandja astub tule juure ja heidab lipu leekidesse, et seda mitte vaenlasele jätta.

Läinud on Ungari kuulsus; isamaa piüha tunnusmärk on tuhaks põlenud.

Siis toodi välja tagavaralipp, uus roheline siidlipp, mida venelane nii truult oli hoidnud — selle saavad homme vaenlased.

— Mis nüüd? — küsib meie pataljoni venelane — kas võtate mult lipu?

— Võtame, hea sõber, sõda on lõpnud, sind me enam ei tarvita, mine tagasi venelaste juure.

Meie venelane vaatas murelikult ümber. Ta nägi mehi, kellel olid pisarad silmis. Ka tema silmad täitusid pisaraist.

— Kas pean teist lahkuma?

— Pead, Kõik on lõpnud.

Mees istus koorma otsas ja vahtis tummalt üksisilmi oma ette. Ei mahtunud see asi tema pähe.

Järgmisel päeval, kui kangelaslik jõrk seisis sõjakorras ja alustas relvadeandmist, kui venelaste read tulid lähedale ja piirasid peaaegu ümber meie read — siis alles sai ta asjast aru.

Ta võttis seljast ulaani univormi, otsis välja ja tõmbas selga oma vana jalaväemundri. Pikalt ja kurblikult vaatas ta kolmandat pataljoni ja sammus pikkamööda venelaste poole. Ühtlugu seisatas ta ja vaatas aina tagasi, nii raske oli tal lahkumine. Siis kadus ta viimati rõhujate hulka.

Ehk nägi ta ükskord veel oma armsat lippu Moskva Kremli?

V. Rokosi järele.

N a l j a d.

Diplomaatlik kirjavahetus.

Hiiljuti tagandati Tšehhoslovakkia kindralstaabiüle kindral Gaida oma kohalt ja degradeeriti Nõukogude-Vene valitsusega koostöötamise pärast. Nüüd toovad ajalehed sel puhul huvitava diplomaatliku kirjavahetuse, mis aset leidis Praagas asuva N.-Vene saatkonna ja Moskva valitsuse vahel.

Praagast telegrafeeritakse Moskva: „Kindral Gaida on valmis punaväes tähtsale kohale asuma.“

Moskva vastab: „Esinegu meile sooviavaldusega.“

Praaga telegrafeerib: „Kindral Gaida nõuab, et teda ilmtingimata punaväkke vastu võetakse.“

Moskva vastab: „Siiski peab ta palvekirjaga esinema!“

„Õndsast“ Vene ajast.

Uus polguüle-karsklane peab oma ohvitseridele pika kõne karskuse üle ja lõpetab sõnadega:

„Kui juhtubki mõnikord, mu härrad, et mõni teist enese „kogemata“ purju on joonud, siis magagu ta ennast ilusti välja ja järgmisel päeval tulgu minule selle üle aru andma!“

Mõne päeva pärast ilmubki juba polguülema juure keegi purjujoonud staabi-kapten.

„Mis teil tarvis on, härra kapten?“ küsib polguüle pahaselt.

„Tu-tu-lin teie kõ-õõrgeaasusele aru andma, et mimina olin eiila jooanud!“

„Aga, kapten, te olete ju tänagi veel lakku täis!“ kätseb vihane polkovnik.

„Sesesele üle tututulen teteie kõõrgeaasusele alles hohomme aaru andma!“

Ütles...

10 aasta eest. Verduni hiilgelahingute päevil. Vahetuseks tulnud Prantsuse väeosa üle küsib endiselt: „Kus asub siis teie väeosa kaitsejoo, härra kolonel?“

„Seal, härra kolonel, kus leiate minu vaprate kütide laibad, korralikult üksteise kõrval, — seal asub minu rügemendi kaitsejoo!“

(Joseph Bédier: „L'Effort français“.)

Ärijuht (peremehele): „Aga härra scheff, te oleksite ju võinud ikka veidi rohkem vigastatud sõdurite heaks ohverdada! Nüüd pilkavad teid kõik ajalehed.“

Peremees (tõusik-miljonäär): „See on juba liig! Ma olen juba ükskord ohvrimeelne mees, sest mõtelge, ma ohverdan kõik, kõik, kõik peale oma rahakoti, ja ikka veel nad nurisevad!“

Pesapall.

Põhireeglid.

1. Pall peab olema ümmargune, nahast kattega, tarvitamise algul ümbermõõt 21,5—22,5 sm., raskus 110—125 gr., vedrutavuse poolest sarnane, et 2 m. kõrguselt laudpõrandale kukkudes vähemalt 30 ja kõige rohkem 60 sm. kõrgusele hüppaks.

Pallide muretsemine mänguks, 36.

Pall mängust väljas ja mängukorra vahetuses, 38 ja 71.

2. Kaigas peab olema käehoidekohalt peene-maksminev, 105 sm. pikk ja jämedama otsa ümbermõõt ulatama kuni 18 sm.

Kindlamaks käeshoidmiseks soovitav nupp peenemas otsas. Käeshoidekoht võib olla nahaga või nööri ümber mässitud.

Kaika muretsemine, 41.

Kinnastest, 42.

3. Jalanõud. Võib tarvitada naelkingi, kui see võistluskutses ei ole keelatud. Kohtunikul on õigus liig teravate naeltega kingade tarvitamist keelata, kui nende tarvitamine võib minna hädaohhtlikuks.

Võib tarvitada ka jalgpallisaapaid.

4. Söödulaud peab olema lauast, läbimõõt 75 kuni 78 sm. Laua kõrgus maapinnast võib ulatada 2—3 sm.; 20—25 sm. kaugusel kummalgi pool söödulauda on kaks puust tappi lööja ja söötja jala asetamise märgiks.

Välja mõõtudest ja sellega ühenduses olevast eritegevusest 43—50.

Meeskonnad ja nende paigutus.

5. Kummaski meeskonnas on 9 mängijat, peale nende veel 2 reservmeest (54).

6. Kohtunik loosib (kaigast visates) meeskondade kaptenite vahel — kumb meeskond läheb väljale, kumb jääb lööma (52).

7. Sisemeeste tegevus (nende õigused ja kohused 55).

Löömine peab sündima järjekorras, millele järgneb jooks pesalt pesale ja lõpuks — kodupessa. Iga sisemees püüab saada rohkem läbijookse.

Välimeeste (õigused ja kohused 56) ülesanne ei seisa mitte ainult selles, et palli õhust kinnipüüdmisega vallata, mille tõttu kõik jooksjad, kes sel momendil liikvel, oleksid haavatud, lahkuksid küll seks korraks väljalt, kuid ei kaotaks löögikõlblikkust (24), vaid nende peamine ülesanne seisab jooksja hävitamises, visates temale palliga, puudutades teda käega, milles pall, või toimetades palli nobedasti pesale, kuhu jooksja oli jooksmas (25, 26).

8. Kui sisemeeste meeskonnas hävinenute (eriliste mängust tehtud vigade tõttu) arv (haavatud siia ei kuulu) on tõusnud kolmeni, tuleb mängukorra vahetus: endised sisemehed lähevad väljale välimeesteks ja — välimehed tulevad omakorda sisemeesteks. Kui nüüd kumbki pool on olnud korra sise-, korra välimeesteks, on mängitud üks mäng. Meeskond, kel selle mängu jooksul on enam jookse, veab mängu (tal on edu).

Hävinenute seisukoht mängus, 81.

9. Normaalkõrgusel oleks 7 mängu, kui aga nende peale on kulunud aega vähem kui 1

tund, siis jätkatakse mängu kuni selle täissaa-miseni, sest võistluse kestvus ei tohi olla alla tunni. Meeskond, kes võistluses on omandanud enam jookse, on võitnud. Kui võistluse lõpuks mõlematel meeskondadel on ühepalju jookse (punkte), siis jätkatakse võistlust mängude kaupa, kuni saavutatakse ülekaal. (Lühendatud võistluse aeg, 57 ja võidu otsustamine, 58).

Löögiks ja söötmiseks asetumine.

10. Lööjad käivad löömas seks määratud järjekorras. 51 ja 59.

a) Löögikorra rikkumine. Kui lööja läheb vales järjekorras lööma, sureb ta ise, kuna väljalolevad jooksjad, kes tema löögi ajal lähtepesadelt ära liikusid, peavad sinna tagasi tulema.

b) Kui hävinenud mängija käib löömas — on kõik väljalolevad (pesast ära liikunud) jooksjad haavatud.

11. Järjekorraline lööja valib vabalt (käte järele) löögipoole kodupesas. Välimeeste söötja asub lööjast vastasolevale vabale poolele ja küsib, palli käes hoides, lööjalt: „Olete valmis?“ Kui lööja on oma valmisolekut avaldanud (õeldes: „Valmis!“), siis on söötjal õigus sööta. Söötjal on ka siis õigus sööta, kui pall tema oma viskest on käinud mõne välimehe käes. See reegel ei ole maksev, kui võistluse- või mängukorra vahetuse ajal pall mõnel muul teel on sattunud välimehe kätte ja lööja selle söödu vastu protesteerib, võttes aluseks söödu reegleid (63), mis käsitlevad palli käiku tagaväljal ja teisel tagapesal.

Löögikordade märkija, 60.

Vasakukäe mehe löögiks asetumine, 61.

Söödu kiirendus korra vahetusel sisemeesteks tulnute algatusel (korra võistlus)

63.

Väljal viibivate sisemeeste põletamine, 64.

Söötmine.

12. Söötja, selle järele kui ta on küsinud reeglitele kohaselt („Olete valmis?“ ja vastuseks saanud „Valmis!“ 65), on kohustatud toimetama söötu sööduasendist (66). Käed on söötjal õla kõrguselt välja sirutatud, pihud vastamisi. Alumine käsi teeb palliga alla-üles liigutuse (laua kohal) nõnda, et ta ei tõuseks pealmisest käest kõrgemale; sellest liigutusest paisatakse pall õhku vähemalt lööja pea kõrgusele; tagasi kukkudes, kui kaigas teda ei taba, satub ta kas lauale või selle kõrvale, seda nähtavalt riivates. Enne kui pall on jõudnud söötmisel kõige kõrgemasse punkti, on söötja kohustatud tagasi tõmbuma, et (kohtuniku arvates) anda lööjale vaba võimalust löömiseks. Söötjal ei ole õigust palli, mis juba kord tema käest söötmiseks lahti läinud, enne puudutada, kui see on löödud või maha kukkunud.

Kui lööja ei ole kodupiiris, siis ei ole söödeta-val pallil kõrgusmäära.

13. Peale hariliku söödu loetakse sööduasendis ärgitamine ka sööduks kõigil juhustel, välja arvatud see, kui põik- või ristteel on jooksja ja söötja heidab palli otsekohe sööduasendist, ilma seda söötmiseks käest lahti laskmata, tarvitades seda visku jooksja vastu sihituna.

14. Kui söötja ei ole söötu (lööja meelest) reeglipäraselt toimetanud, võib ta seda löömata

jätta, sõnudes „vale!“ Peab seda aga nimetama enne, kui söötja palli uuesti oma valdamisse saanud. Söötja ei saa siis lööjale (tarbekorral ka jooksjale) kardetavaks muutuda, ega saa ka enne sööta, kui kohtunik oma otsuse, kas „õige“ või „vale“, on ütelnud.

Lööja saab kahest valesöödust (kui seda nimetas) vabajooksu 1. pesale, võib seda ka kasutamata jätta, lüües oma ülejäänud löögi, kuid sureb, kui ei nimeta söötu valeks, ega ka ei löö, tähendab, tarvitab põhjust kahekordselt.

Löömine.

Löökide lugemine, 69.

Iga lööja võib tarvitada 3 lööki kolmest reeglipärasest söödust.

Löömine loetakse mitteseadusepäraseks:

16. Valesti sooritatud, kui lööja ise hävineb ja teised jooksjad oma lähtepesadele tagasi peavad tõmbuma, järgmistel juhtudel (täpsemalt 70):

- a) kui lööja ei püsi omal pool keskjoont või välja;
- b) eksitab söötjat tema seaduslikus toimingus;
- c) puudutab palli millegi muuga, peale kaika;
- d) lööb liig vara ehk e) hilja ehk f) pillab kaika käest mänguväljale.

Kui kaigas löögist puruneb, saab uue kaika ja löögi.

17. Palli eksilend (v. 23), kuna nüüd jooksu alustanud jooksja, niisama ka lööja on sunnitud oma lähtekohtadele tagasi tulema, kui pall otse löögikaikast trehvatuna, mitte ühtki välimeest puutumata:

a) kukub kodupesasse, oletades, et kaigas palli tõesti on trehvanud, mitte ainult riiivanud, sest riiivatud pall kukub söödulauale, siin ei tule arvesse, kas pall jääb kodupesasse, või veereb sealt välja;

b) kui pall kukub tagavara-alale (ükskõik kas kodu- või väljapoolele);

c) trehvat jooksjat (sureb, kui ta on ilma kaitseta, pesast ära), asjaolu ei muuda see, kas pall jooksjat tabab otse õhust tulles või mööda maad veeredes.

Löök on siis üldse seaduslik, kui lööja ei löö reeglites ettenähtult (70 f) või ei trehva palli (70 h) või trehvat palli ja see lendab väljale või tabab otselöögist väljaolevat välimeest (70 k).

Pallihävinemine, vaata 18 a) ja 38, või palli eksilend mängus ja korra vahetuse puhul, vaata 71.

Jooksmine.

18. Jooksmine sooritatakse minekuga pesalt või tema tagavara-alalt järgmisele pesale (ja siis alles tema tagavara-alale).

Allmainitud järjekorras:

Kodupesalt 1. pesale — lähtejooks, 1. pesalt või tema tagav. alalt 2. pesale — põikjooks, 2. pesalt või tema tagav. alalt 3. pesale ristjooks, 3. pesalt või tema tagav. alalt kodu pesale — kodujooks.

a) kui pall viskest satub mängust välja, hävineb või läheb kaotsi, siis ei tohi ükski jooksja rohkem kui üle ühe pesa joosta, arvestades sellest pesast, kus jooksja asus viskemomendil (läh- tepesa arvesse ei võeta).

Pesale jõudmine, 73 b.

19. Lööja on õigustatud, kuid mitte kohustatud, jooksma otsekohe peale esimese kordaläinud löögi, kui sellele ei ole järgnenud kaariket (72 a).

a) Peale kolmandat lööki ei ole lööja kodupesas enam kaitstud.

20. Mängija, kes a) oma kolmanda löögi löönud mitteseaduslikuks;

b) kolmanda löögi juba enne kaariketega määrinud (72 a), ehk c) kolmandale löögile järgneb kaarikete ja lööja ei jõua seda enam õigel ajal parandada (72 B), sureb.

21. Saabunud sisemees võib olla kaitstud igas pesas ühes selle tagavaraaladega, välja arvatud viimastes küsimustes esile tulnud mängureeglite rikkumine (kaariket tegemata, ehk seda suutes parandada).

Kui jooksja kord juba pesalt või selle tagavaraalalt on lahkunud, jooksmise mõttes, siis ei või ta enam endisele tagavaraalale tagasi tulla (muidu võib küll ärgitada ja narritada, võib tagasi tulla ka kaariket parandama), või tema pesalt äraolemisel

- a) saabub sinna uus jooksja (72 B);
- b) pall jõuab sellele pesale;
- c) löödud pall püütakse vastaste poolt õhust kinni (24, 78, 79).

Iseäralikud juhud, 73.

22. Sunniminek. Kui söötja on õigustatud söötma järjekorralisele lööjale esimese söödu, kuna sel ajal kõikidelt pesadelt on jooksja, ei leia jooksja, kes lähtepesale tagasi jookseb, sealt enam kaitset sel juhul, kui lööja hävineb või on ise välja joosnud või jõuab pall enne tagasijooksjat *kõnesolevale pesale*.

Sunnijooksul ei või olla narritamist kodupesast (ärgitab joosta).

Iseäralikud juhud, (74 a).

a) Kui sunnimineku seisukorras lööja hävineb, kas löökide vales sooritusest või muidu mitteseaduslikust kolmandast löögist, sel juhul on kõik jooksus-olevad jooksjad haavatud.

23. Iga pesa vahemaa on õige löögi korral jookstav.

a) Jooksja, kes mitte seadusliku löögi puhul jooksis (iseäralisel juh., 75), peab lähtepesale tagasi tulema, kust ta sel korral, kui pall küsimusesoleva löögi peale satub ühe välimehe poolt püütuna teise kätte, või ilma vahetpidamata välimehelt söötjale, saab uue jooksu.

Iseäralikud juhud, 76, 77.

24. Iga vahemaa on jookstav löögi järele, ainult siis mitte, kui pall on kinni püütud õhust.

a) Jooksja, kes on õhust püügi korral jooks- mas (erimäärused, 78), leiab kaitset järgmises pesas, kuid loetakse haavatuks, kui ta ei ole enne palli õhust kinnipüüdmist lähtepesale tagasi jõud- nud. Siit saab ta uue jooksu, kui pall on küsimu- sesoleva löögi järele sattunud ühe välimehe käest teise kätte või ilma vahetpidamata kodu- pesa söötja kätte.

Iseäralikud juhud, 79.

25. Pesa vallutamine. Iga vahemaa on jookstav, kui pall ei ole sihtpesal. Kui jooksja on jooksmas, ja pall jõuab enne teda sihtpesale, — siis jooksja hävineb.

Vaba vahemaa (80).

26. Põletamine. Iga vahemaa on jookstav hoidudes põletamise eest, mis sünnib, kui (löödud, visatud või käespeetud) pall või käsi, milles pall on, selgesti (nähtavalt) puudutab jooksusolevat jooksjat.

Põletatud või põlenud jooksja hävineb.

27. Au- ja tasujooks. Kui jooksja oma löögist või vabajooksust esimesele pesale suudab jõuda kolmandale pesale nii, et söötja ei ole jõudnud selle aja sees teha ühtki õiget söötu, saab ta kolmandalt pesalt vaba aujooksu koju. Kui ta on koju jõudnud nii, et keegi tema järel ei ole veel löömas käinud, saab tema (kui soovib) uued löögid kõigi harilikkude löökide õigustega (neid nimetatakse tasulöökideks). Peale tasulööke katseb jooksja sooritada jooksu (tasujooks). Kui ta jälle on jõudnud samal kombel 3. pesale, võib terve tegevus korduda. Mängu käigus, kus harilik jooksja hävineb, saab tasujooksus olev sise-meess ainult haavatud. Lööja õigustatud löökide ja esimese tasulöögi vahel või esimese ja teise tasulöögi vahel jne. on söötja, peale sööduluba küsimist, kohustatud palli tagaväljale või kummalgi tagapesale heitma. Palli tagasi saades võib ta sööta.

28. Märkijale ilmumine.

Sisemängu kuuluvate toimingute lõpuliiku otse järele hävinenuks, haavatuks või jooksu sooritanuks tunnustatud mängija on kohustatud viibimata isiklikult sellest märkijale teatama (et oleks võimalik päevaraamatusse märkida).

Hävinenute ja haavatute lahkumine väljapoolelt, 81.

Mängu juhtimine.

29. Mängu juhatab ja ühtlasi ka selle järele valvab vahekohtunik, kelle otsused on lõpulikud. Vahekohtuniku korraldused on mängijaile sunduslikud. Vahekohtunikul on õigus mängijat, määruste rikkumise pärast, mägust kõrvaldada.

Vahekohtunik on vastutav mängu seadusepärase käigu eest.

Seletused, 82.

30. Vahekohtunik võib tarvitada abilisi.

a) Mängu valveks — 4 valvajat. Vahekohtunik võib nende teadaannete põhjal küll teha otsusi, kuid ei ole valvajatest ararippuv.

b) Mängu päevaraamatu pidamiseks kirjutaja.

Valvajate ja kirjutaja vastutusest ja nende valimisest, 83, 84.

Ebaselgete juhtute selgitamine, 85.

31. Mängu juhtides võib vahekohtunik tarvitada järgmisi vilmärke (51).

Mäng algab või katkestatakse: üks poolpikk vile —

Mängukorra vahetus: üks pikk ja mõned lühikesed —

Mitteseaduslik löök: lühike, pikk, lühike, pikk —

Õhust kinnipüütud pall: mõni lühike vile: —

Sisemees hävinenud: kaks pikka —

Sisemees haavatud: poolpikk, lühike ja poolpikk —

Võistlus lõpeb: mõni pikk vile —

Seletus ja juhatus vilistamismärkidest, (86).

Valvurite paigutamine, 87.

Valvurite märgid kohtunikule, 88, 89.

Valvurite kohustused haavatute vastu, 90.

Vahekohtuniku ja valvurite vaietlemise ja jooksjate kaitse küsimused, 91.

32. Vahekohtuniku kohus on valvata, et võistluse kohta peetaks raamatut (protokoll):

Mängu tabelile märkimise juures tarvita-takse järgmisi märke:

Sisemees asetub lööma . (punkt).

„ läheb jooksma —

„ hävineb jooksma pääsemata

„ jooksjana 1. hähineb

„ saab jooksu

„ saab aujooksu

„ saab tasujooksu

Haavatuid eraldi ei märgita, vaid nendega toimitakse nagu oleksid nad jooksma läinud.

Päevaraamatute pidamisest, 92.

Kaebused, 93—99.

Iseäralikud seadused.

Määrused.

33. Mängija:

a) on kuski (pesal, kodupiiris jne.), kui tema mingi kehaosaga puudutab mainitud ala;

b) läheb kustki (pesalt jne.), kui ta lahkub mainitud alalt ja puudutab mingi kehaosaga teist ala;

c) Jõuab kuhugi (pesale jne.) kui ta kuski olnuna puudutab nüüd mingi kehaosaga ala, kuhu ta jõudis.

34. Pall.

a) on kellelgi (pesavahil jne.) tema valdamises, käes;

b) läheb kelleltki: lahti tema käest;

c) saabub kellelegi (pesavahile jne.): saabub kellegi valdamisse, s. o. tema kätte püsima jäädes;

d) on kuski (pesal jne.): mängijal, kes samal hetkel on kuski pesal;

e) läheb kustki (pesalt jne.): mängijalt (kes on kuski pesal jne.), või on pesavahil, kes läheb kustki pesalt jne.;

f) saabub kuhugi (pesale jne.): jõuab kellelegi (pesavahile), kes on kuski pesal, või on kellelgi (pesavahil), kes jõuab kuhugi pesale jne.;

g) käib kuski (pesal jne.), käib mängijal, kes on kuski (pesal jne.) või palliga tullakse pesale ja minnakse sealt.

35. Õhust püütuks loetakse pall, kui ta on maad puutumata jõudnud välimehe kätte.

Mängu jaoks pallide hankimine.

36. Kumbki võistleja meeskond A ja B annab vahekohtuniku kätte kolm määrustele vastavat palli, esimese meeskonna pallid a^1 , a^2 , a^3 , ja teise b^1 , b^2 , b^3 . Korral, kui mitte kumbki pool ei ole annud vastavaid palle, tarvitatakse vahekohtuniku poolt antud palle.

37. Võistlustest osavõtjate meeskondade palle kasutatakse korduvalt nii, et 1., 3. ja 5. mängukord mängitakse selle meeskonna palliga, kes alustas mängu sisemeestena, ja 2., 4. ja 6. — selle palliga, mis oli saadud meeskonnalt, kes välimeestena mängu alustas.

38. Mõlemate meeskondade pallidest võtab vahekohtunik tarvitamisele esiteks ühe, näit. a^1 , ja tagavaraks järjekorras a^2 .

Kui pall a^1 näit. lüüakse liig kaugele mängust välja ja selle tagasitoimetamine võtaks kohtuniku meelet palju aega, annab ta söötjale mängimiseks palli a^2 .

Iseäraliseks tähelepanuks, 71.

Kui pall a^1 üles leitakse ja mängu segamata kohtuniku kätte tagasi tuuakse, võib kohtunik seda jälle mängu anda, kui pall a^2 omakorda on kaduma läinud. Kui mõni pall läheb täiesti kaduma, võtab kohtunik ühe tarvitamata palli sellest samast jaost järjekorraliseks tarvitamiseks.

39. Vahekohtunikul on õigus palli, mis mänguks kõlbmatuks muutunud, mängust kõrvaldada.

2. ja 3. pesa nimetatakse veel tagapesadeks. Ala, mis asub kodupiirist löögisuunas, nimetatakse väljapooleks; löögisuunale vastupidiselt on kodupool. Külgiiride vahel asub väli. Ristteest tagapoolset osa nimetatakse tagaväljaks, risttee ja kodupiiri vahel asuvat — alaeesväljaks.

Meeskonnad ja nende asetumine.

51. Kummalgi meeskonnal on oma kapten. Tema on kohustatud vähemalt 10 minutit enne võistluse algust vahekohtunikule esitama meeskonna mängijate nimestiku, ära tähendades selles ka löögi järjekorra (nimek. esitada ja löögi järjek. määrata võib ka juba varem). Peale selle tuleb nimekirjas alla kriipsutada need 2 mängijat, kellel veel, peale pealiku enese, on õigus vahehüüetega oma meeskonna mängijaid ergutada. Teised mängijad peavad ilma kisata ja hüüeteta mängima (käteplaksutamist siin arvesse ei võeta); ükski mängija ei tohi hüüetega oma vastasmängijaid eksitada.

Mängijaid, kes selles suhtes korduvalt eksivad, võib vahekohtunik oma äranägemise järele talitades, tagandada välimängust või sisemängust hävinenuks tunnistada, kas korra vahetuse või koguni mängu (võistluse) lõpuni. Mängijatest on ainult kaptenil õigus vahekohtunikuga läbi rääkimistesse astuda, teistel mängijatel ainult siis, kui vahekohtunik neilt midagi küsib.

52. Poolte valik (mängu korraks), 6.

Meeskondade kaptenid asuvad mõlemad kõrval vahekohtuniku ette. See viskab kaika ükskõik kummale kaptenile mõnda, et need ise ei saaks ette näha, kummale kaigas tuleb. Visku võib vahekohtunik uuesti korrata, kui püüdjal muud sõrmed on kepi peenemale otsale lähemal kui põial ja esimene sõrm (või teistpidi haarda) või on lähemalt kui 2—3 pihu laiuse kepi otsast kinni haaratud. Iga järgmine võtte käega tuleb teha nii, et väike sõrm puudutaks vastase põialt ja esimest sõrme. Kaika keerutamine ümber pea sünnib ilma alghaarandi muutmiseta.

53. Iga mängija kannab rinnale kinnitatud, vähemalt 10 sm. kõrget ja meeskonna enese poolt kaasatoodud löögi järjekorra numbrit, kui selles enne ei ole kuidagi teisiti kokku lepitud.

54. Reservmehed.

Reservmehed on sel juhul, kui ei ole saanud kohtunikult mänguvõlvurit või pävaraamatu pidamise kohustust, kohustatud asuma väljaspool välispiire. Siit võib ta minna (kohtuniku loal) seks korraks kõlbmatuks muutunud või mängust lõpulikult loobunud mängija asemele, loobunud mängija järjekorra numbriga end varustades.

Mehe vahetus peab sündima nii, et ta saaks olla ühepalju kordi sise- ja välismees, või ka kohe, kui vastaspoole kapten sellega nõus on.

55. Sisemeeste õigused ja kohused.

Sisemehed ei tohi milliski vastasmängijat (aktiivselt, füüsilise jõuga) takistada, ei või ka minna mängu väljapoolesse (loomulikult on talle see lubatud oma jooksu korral või selle tagajärjedest olenevatel põhjustel, 81. platsilt lahku mine). Nad on kohustatud jooksma mööda selleks määratud teid. Kodupesas võib nendest viibida ainult lööja. Sisemees ei tohi meelega (kohtuniku meelest) asuda väljapoolesse kodupoolesse heidetud palli ette, takistades sellega välimeest palli enda kätte saamast, tema poolt ette tulnud selle määruse rikkumise tagajärjel ta (sisemees) ise hävineb, kuna kõik väljapoolesse, parajasti jooksus olivad (sel momendil), on haavatud.

Väljapoolesse või kodupesas ilma mängus ettenähtud põhjusteta viibijaid sisemehi võib põletada.

56. Välimeeste õigused ja kohused (64).

Välimehed, kelle käes võistluse kestvusell pall on, võivad väljal asuda kus tahes, kui nad aga selle juures ei hakka oma vastasest kätega kinni, ilma pallita ei sega vastase jooksjat (55) ega takista lööjat, ega sega üldist võistluste (mängu) käiku. Mängijat, kes hoiatusest hoolimata määrust korduvalt rikub, on vahekohtunikul õigus mängust, kuni korra vahetuse või koguni võistluse lõpuni, kõrvaldada, kuna tema poolt takistatud mängija saab ühe vabajooksu (80).

Välimehed võivad oma tegevusalasid omavahel vahetada. Osalt tegevusest, osalt nende paigutuse järele nimetatakse välimehi järgmiselt: 1) Söötja (S), kes söödab ja toimib peaaesjalikult kodupesas. 2) Püüdja (P), kõige lähem välimeest lööjale. 3) 1. Pesavaht (1. P) asub 1. pesastmineku kohal. 4) Põletaja (P), risttee keskpaias. 5) 2. Pesavaht (2. P), 2-se pesa läheduses. 6) 3. Pesavaht (3. P), 3-nda pesa läheduses. 7) Vasem varavaht (V. V), 2-se pesa-vahi taga. 8) Parempoolne varavaht (P. V.) 3. pesa-vahi taga. 9) Õhust püüdja (Õ. P.) tagumise tagavälja keskkohal.

57. Lühendatud mänguaeg (9). Kui võistlusringis emb-kummal võistlevatest meeskondadest veel samal päeval ees seisab teine või rohkem mängu, peetakse ülalnimetatud võistlus, selle järele, kui see vähemalt on kestnud 3 korra vahetust, otsustatuks, niipea kui ükskõik kummal meeskonnal korra vahetuse lõpuks on vähemalt 18 jooksu, samuti vähemalt 3 korda nii palju kui vastastel.

58. Mängu katkestamine. Pimeduse kätte jõudmisel kõva saju puhul ehk mõnel muul asjaolul, mis mängu jätkamise tagajärjeks või koguni kardetavaks võivad muuta, tuleb kohtunikul mäng viibimata katkestada. Eksitava asjaolu kõrvaldumisel võib mängu jätkata, kui meeskonnad selleks nõusolekut avaldavad.

Sarnasel puhul tuleb korra vahetus, mil takistus sündis, uuesti mängida.

Söötma ja lööma asetumine.

59. Löögi järjekorra saamine. Kui esimene H meeskonna lööja nr. 6 lööb 2-sel sisekorral viimase, saab joosta või hävineb, asub 3-dal sisekorral esimesena lööma nr. 7. Kui aga nr. 6 ei saanud ise joosta ega ka hävinenud enne korra vahetust, vaid korra vahetus oli tingitud mõne muu H-meeskonna mängija hävinemisest, siis asub nr. 6 3-dal sisekorral esimesena lööma.

Kui H meeskonna lööja nr. 5 on viimasena löönud ja nr. 6 on löömiskõlbulik, aga lööma läheb nr. 7, siis hävineb viimane. Kui nüüd nr. 7 järele läheb lööma nr. 8, hävineb ta samuti, seega korduks ka nr. 9, sel juhul kui nr. 6 ise kõik aeg on olnud löömiskõlbulik. Kui peale nr. 9-da hävinemist järgneb korra vahetus, tuleb järgmisel sisekorral H meeskonna löögijärjekorras ikka veel nr. 6 lööma; tema järele nr. 7, 8, 9, 1 jne. Järjekorra rikkest hävinemise mõju ei ulatu kaugemale sellest mängukorrast, mil rike tehtud.

60. Korra vahetuseks antud vile järele on mängu märkija viibimata kohustatud teatama, kelle käes sisemeesteks tulnutel on löögikord. Mängijale, kes märkija vale teatamise tagajärjel vales järjekorras löi, ei loeta seda löögiks.

61. Vasaku käe mehe löömiseks asetumine. Kui vasaku käe mees tahab oma harjumuse järele vasakult paremale lüüa, siis peab ta kodupesas paremale poole keskjoont asetuma, nimetades söötjale „vasak“; selle järele on söötja kohustatud oma endisest seisukohast vasakule poole keskjoont asuma. Kui aga lööja midagi ei ole nimetanud, on söötjal õigus ka vasaku käe mehel paremalt poolt keskjoont sööta.

62. Söötjal on kohe õigus järgnevalt lööjalt sööduluba küsida, kui eelmine lööja on oma viimase löögi teinud (mitte just tingimata kolmanda, vaid löögi, mille järele ta enam lüüa ei saa). Selle peale toimib söötja edasi, nagu 12. ja 65. ette nähtud.

63. Söödukohustus korravahetuse järele. Vahetusvile peale on söötja kohustatud tegema esimese söödu, kui järjekorraline lööja on asunud kaikaga kodupesala löömise poolele (v. 61 ja 65), nimetades „valmis“, kuigi söötja ei ole jõudnud küsida temalt sööduluba; kui söötja ka nüüd veel ei jõua teha esimest söötu, mille eel ei ole tarvis sooritada muud 65 reegli kohta käivat tegevust. Kui viimaks asi nii kaugele läheb, et terve sisemeesteks tulnud meeskond kodupoolele on jõudnud ja pingi ette rivistunud (rinne kodupesala poole) viimase mehe algatusel (seisab paremale tiivale) suudab 1—8 järjest lugemise sooritada, saab lööja vabajooksu 1. pesale, olles võimaluse korral õigustatud edasi jooksma.

Niiviisi jooksu alates saab jooksja, kui ta jõuab 3. pesale enne kui söötja on kellelegi teisele saanud palli sööta, 27. reegli järele aujooksu 3. pesalt — koju, ning saab lüüa, kui tahab, tasulöögid jne. Ülalmainitud juhtu võib kasutada ainult üks sisemees. Tedagi võib hävitada, kui ta läheb jooksma 1. pesalt või selle tagavaraalalt (kuni 1. pesani oli ta kaitstud).

64. Siis, kui esimene seaduslik sööt korra vahetuse järele on tehtud, võib väljalt sisepoolele tulevaid sisemehi põletada.

Need võivad end põletamise eest kaitsta, kõrvaldudes tagavaraalale (55). Kaitse lõpeb, kui esimene lööja on kodus.

65. Söötmissesse puutuvad küsimused.

1) Söötja küsib: „Olete valmis?“ seistes määrustes ettenähtud korras, pall käes, kodupesas.

2) Vastuse „valmis!“ saamine ehk sellega ühenduses palli saatmine ühele välimeestest tagaväljale (võistluse algul ja korravahetuse järele tagaväljale või tagapesale).

Ku lööja lööb meelega puudulikust söödust, seda ette aimates, siis kõlbavad talle ka järgmised söödud.

66. Sööduasend on järgmine.

Söötja asub lööja vastu teisele poole löögi piiri; söötja oma lähema jalaga jalamärki kattes ei tohi mingi muu kehaosaga lähemal olla kui käed (lööjaga arvestades). Söötja hoiab palli õla kõrguselt väljasirutatud käes (sirgete sõrmedega) üks moment nõnda paigal, et üks käsi, mille pihu peal asub pall, oleks all ja teine — peal. Kõik see tegevus sünnib söödulaua kohal ja nii, et pall oleks söötja kätes nähtav nii löögi suunas kui ka lööja poolt vaadates.

Palli ei tohi pihuga ümber hoida.

67. Söötmissasendi võtmise järele ei saa palli jooksjate põletamiseks tarvitada enne, kui see juba seaduspäraselt söödetuina, lööduna ehk välimeestest puutumata on maha kukkunud; pall hävineb, kui keegi välimeestest püüab selle õhust, otse söödu järele, siin ei tule arvestada juhuga, kui

söötja sööduasendist palli kavatseb väljale heita või heitis, tegutsedes sellega pesalt jooksja või narritaja vastu (v. 13 ja 71).

68. Söötja ega välimehed ei tohi mängu takistada, heites palli põhjuseta sinna-tänna (näiteks pesale, kui üldse kedagi jooksmas ei ole). Kui mängija, vahekohtuniku hoiatusest hoolimata, uuesti selle määruse vastu eksib, võib vahekohtunik eksinu, kas selle mängukorra lõpuni või koguni pikemaks ajaks, mängust kõrvaldada. (Põhjuseta heiteks ei loeta aga seda, kui söötja, küsinud „Olete valmis?“, harjutuse mõttes heidab palli tagapesale; maksev ka korravahetuse puhul uue lööja alates). Samuti ei loeta ilmaaegseks mängu takistuseks seda, kui söötja minekuks ärgitavat jooksjat ilma tagajärjeta katsub põletada, visates palli jooksja ees või jooksja taga asuvale pesale (v. 13 ja 67).

69. Löökide lugemine.

a) Iga reeglipärasest söötu loetakse, lööja suhtes, löögiks (kuigi ta ei kutsunud seda lüüa).

b) Samuti loetakse lööja ärgitust, söödetu palli lüüa, löögiks (söödu reeglipärasuse peale vaatamata).

Löögiks ei loeta, kui lööja, lööki „valeks“ nimetades, selle löömata jätab.

70. Löök on valesooritusest mittereegli-pärane:

H) a) Kui lööja ei asu omal poolel keskjoont või välja selle järele, kui söötjal on õigus sööta (v. 12 ja 65).

b) Kui lööja segab söötjat tema otsekohestes kohustes (v. 51); c) lööja puudutab palli millegi muuga kui kaikaga (näit. õlaga, kätega jne.); d) kui löök on tehtud enne kui pall söödetuina on jõudnud oma kõrgemasse seisukohta; kui söötja selle tõttu saab viga (ei suutnud end tagasi tõmmata), siis võib vahekohtunik lugeda eksijat kuni võistluse lõpuni igal seisukorral hävinenuks (välimeheks võib ta olla); e) kui lööja kaikaga meelega puudutab palli, kui viimane söödust on maha kukkunud, sellega välimeeste tegevust ükskõik kuidas raskendades; f) kui lööja laseb kaika nõnda käest lahti, et see kukub väljapoolele. Muu seas loetakse valesti sooritatud löök mitteseaduslikuks, kui pall löögi järele, kaikast ja ühestki välimehest puutumata, riivab lööjat enmast. Samuti on löök mitteseaduslik, kui jooksma läinud lööja poolt maha visatud kaigas puudutab söödust kukkuvat palli.

B) Löök on reeglipärane, kui: g) lööja ei löö meelega kõrget söötu (andes võimalust jooksjal „lipata“, seda juhtu kasutatakse kõrgete söötude puhul); siin ei võeta arvesse, kas on sööt õige või vale;

h) söödetu pall kukub lauale või maha, kaigast puutumata või seda nii kergelt riivates, et kukkudes puutub lauda;

k) otselöögist pall, mis ei ole valesti sooritatud, kukub väljale; arvesse ei tule, kas jääb see pall väljale või veereb sealt iseenesest või välimehest puudutatuna üle külgpiiri;

l) otselöögist pall, mis ei ole valesti sooritatud, trehvab väljal kedagi välimeest.

71. Eksinud pall.

a) Kui heidetud pall lendab üle välispiiri ja mõni kõrvalisik, s. t. mitte mängija, toimetab ta sealt tagasi, on ta hävinenud ega kõlba enam välimeestele mänguks; ainult siis küll, kui välimehed ise, ilma kõrvalise abita, ta mängu toovad.

b) Kui pall, korravahetusest tingituna, on jäänud mõne sisemeesteks tuleva mängija kätte,

on ta, kui asub väljal või pesal, kohustatud palli sinnapaika (maha) jätma; mull juhtudel on mainitud mängija kohustatud palli lähemale pesale või jooksuvälja lähemale kohale toimetama.

c) Kui pall korra vahetus korral ei ole ühegi sisemängu pääsnud mehe käes ega ka väljal, tuleb vahekohtunikul tagavarapall kodupessa viisata (37—40).

72. Kaikarike juhtub: a) kui söödud pall läks söötja käest sööduks lahti ja sel hetkel oli peale kaika, mis lööja käes, veel mõni muu kaigas, kas osaltki, kodupesas;

b) kui lööja jooksma minnes jätab kaika (kas osaltki) lauale või kodupessa.

A) Jooksukõlblikkuse võib lööja kaotada, kui ta lööb mitteseadusepärase löögi või teeb kaikarikke (72 a).

B) Üldse on kodupesa jooksjale samasugune kui teisedki pesad, ainult selle vahega, et seal lüüakse. Vastupidiselt sellele, mis 21. algul ja a) kohta öeldud, ei järgmise lööja ega kolmandalt pesalt jooksja tulek ei aja kodupesast välja sealolevat lööjat. — Löögi järele kaikarikke teinud jooksjaga toimivad välimehed nagu hariliku jooksjaga. Kui tema alustab jooksu, olles teinud kaikarikke, ega jõua enam kodupessa tagasi, seda parandama, enne kui söötja palli enda kätte saab (siis ei saa jooksja enam tagasi tulla), siis ta hävineb. Lööja, kes kaikarikke teinud, ei saa 1. pesast kaitset.

73. Iseäralised juhud jooksma minnes ja tülles.

a) Kui jooksja saabub väljapesale (kas või haavatuna), kaotab enne pesal olev jooksja sel korral kaitse (ei hävine aga muidu, kui põletatakse);

b) jooksjat, kes pesa ennast puudutamata jõuab selle tagavaraalale, ei loeta veel pesa saabunuks ega ole ka õigustatud sellepärast nimetatud pesast kaitset leidma, et tee ka enne pesas olevat jooksjat kaitsetuks.

74. Iseäralisel juhul sunniminekuks:

a) On tähelepanevad, et sunnijooksule alluvad jooksjad ei vabane sellega, et 1. pesal olev jooksja juba 1. või 2. löögi puhul, ärgitades joosta 2. pesale, kuidagi viisi hävineb. 1. pesa jääb lööja jaoks tühjaks, selle peale vaatamata võib 2. ja 3. pesal olevaid jooksmeid pesast ajada, nagu sunnijooksul.

Jooks mitteseadusepärase löögi korral.

75. Erilised määrused. Jooksja on mitteseaduslikku lööki tehes jooksma läinud, tähendab — ta on liikvel momendil, mis algab, kui pall on selleks löögiks söötja poolt söödud, ja lõpeb, kui pall küsimusesolevas löögis mitteseaduslikuks osutununa ühe välimehe käest jõuab teise kätte või otsekohe välimehelt kodupessa.

76. Erijuhud:

a) Mitteseadusepärase löögi lööja võib kodupesast seadusliku löögi korral uuesti joosta.

b) Esimene kord tehtud mitteseadusepärase löögi korral on tagasitulev jooksja kaitstud palli hävitava mõju eest, kuid välimehed ei ole sunnitud tema pesa jõudmist ära ootama. Kui jooksja, mitteseadusepärase löögi puhul, tagasitulekust enneaegu ärgitab edasi joosta, siis võib teda sel uuel tagasitulekul põletada.

77) Pesa suletud. a) Jooksja, kes mitteseadusepärase löögi korral ei jõua tagasi oma lähtepessa enne kui teine jooksja (kas või haavatuna) samale pesale saabub, hävineb.

b) Kui jooksja mitteseadusepärase löögi puhul tuleb lähtepessa tagasi, siis ei või teda muidu hävitada kui ainult võimalikult mängu kiirustades, et lööja jõuaks enne mainitud jooksjat 1. pesale. Peab tähele panema, et lähtepessa tagasitulev jooksja ei või sealt lahkuda enne kui pall on jõudnud mõne teise mehe kätte.

Kui jooksja läheb enneaegu jooksma, on ta kohustatud tagasi tulema, nagu mitteseadusepärase löögi korral, kuid ei ole enam palli hävitava mõju eest kaitstud, ta hävineb juba ilma põletamata, kuid — ka visates palliga teda teel ehk visates palli tema sihtpesale (kus jooksja ei saa kaitset), vaid hävineb, kuigi ta oleks sinna jõudnud, ehk jookseb ta lähtepessa tagasi (tagasitee on katkestatud, nagu nägime, oli ka edasimineku võimatu, jooksja hävineb; nii on pesa koguni suletud).

Palli õhust kinnipiüdmise korral jooksmine.

(Erimäärused.)

78. Iseäralikud määrused. Jooksja on palli õhust piüdmise korral jooksma, see moment algab, kui pall nimetatud löögiks söötja käest lahti läks, ja lõpeb momendil, mil õhust piüdja käest pall mõne teise välimehe kätte satub (24).

79. Erijuht. Kui jooksja on õhust piütud löögi korral enneaegselt pesast välja joosnud, peab ta (et kaitset leida) sinna tagasi pöörma, silmas pidades määrust (77 b).

80. Vaba vahemaa. Kui vahekohtunik määrab välimeeste poolt määruste rikkumise pärast selle tõttu kannatanud jooksjale vaba jooksu, siis tähendab see seda, et mainitud jooksja võib vabalt (kui soovib) minna eelolevale pesale. Kui aga seal või sellest alustades ka teistel pesadel on juba jooksjad ees, siis saavad need jooksjad kõik vaba jooksu ühe pesa võrra edasi. Vaba jooksu toimijaid jooksjaid ei või välimehed kuidagi hävitada. Kuid nad ei ole ka sunnitud jooksjate „pesitamist“ ära ootama, vaid võivad söötmi-sega mängu kiirustada.

81. Hävinenute ja haavatute väljapoolt lahkumine. Hävinenud ja haavatud on kohustatud, lühemat teed valides, otsekohe väljalt lahkuma. Hävinemise märgiks riputatakse hävinenu müts „haudmaal“ asuva ühe teiba külge, kui see mängijate vahel ei ole enne teisiti kokku lepitud. Hävinenu ei saa ise tegelikust mängust osa võtta, kuid tal ei ole keelatud oma meeskonna mängu kõrvalt juhtida.

Mängu järelevalvesse puutuvad seletused.

82. Mängus esile kerkinud juhtude kohta vahekohtuniku poolt tehtud otsused on lõplikud. Ta ei saa neid enam ka ise muuta. Kui aga kohtunik toimib kõigile arusaadavalt valesti — on mängijatel (kaptenil) protesteerimise õigus. Kohtunik on vastutav mängu korra ja käigu eest.

Kohtunik ei sega end meeskondade koosseisu puutuvatesse küsimustesse.

83. Valvurite ja mängu märkijate vastutavus. Nemad annavad aru oma tegevuse üle ja on selle eest vastutavad ainult vahekohtuniku ees. Vahekohtunik võib oma kohused ühele valvuritest üle anda; sarnane talitus leiab käsitust, näiteks söötmise valvamises.

84. Valvurite ja märkija võistluseks valimine. See ülesanne lasub peajaslikult vahekohtunikul. Kui aga vahekohtunik ei ole omalt poolt

valvureid ega märkijat üles annud, on võistluse korraldaja kohus selle eest muretseda, et sarnased isikud käepärast oleksid. Kohtunikul jääb siiski õigus neid isikuid oma tahtmise järele määrata, samuti jääb tal õigus neid mängu jooksul vahetada. Märkijale võib kohtunik lubada mõlemast meeskonnast 2 abilist.

85. Kuigi vahekohtunik (abi) ei ole täiesti kindel mõnes oma otsuses, siiski peab see sel korral tehtama sisemehe (lööja või jooksja) kasuks.

86. Vilemärkidest mängu juhtimisel.

a) Korravahetuseks peab järgnema vile kohe, kui 3. sisemees on hävinenud.

b) Mitteseadusepärase löögi vilet ---- võib mõista kui keeldu: ei tohi, ei tohi.

c) Ohust püütud palli vile ----- kiirustab jooksjat, et see jõuaks enne palli sihtpesale, siis loetakse teda ainult haavatuks.

d) Haavatuks tunnistamise vile on selleks, et jooksjale, kes valvuri märki oma haavamisest tähele ei ole pannud, meele tuletada kiiret väljalt lahkumise tarvidust (haavatud ei ole väljal kaitstud).

87. Valvurite asetamine. Kui vahekohtunikul on abiks ainult üks valvur, võib ta temale söötmise ja kodupesa järelevalve anda, võimaluse korral, kui lööja läheb jooksma, katsuda ka 1. pesa silmas pidada, kuna vahekohtunik ise, asudes põik-, rist- ja kodutee vahelisel alal, peab teravalt silmas 2. ja 3., tarbekorral ka 1. pesa.

Kahe valvuri korral asetab vahekohtunik ühe söötmist ja kodupesa valvama ja teise — 2. pesa, kuna ise valvab 1. ja 3. pesa ning juhib mängu. 3. valvuri korral asetab ta neid: ühe kodu-, teise 2., 3. kolmandasse pesa, ise valib 1. pesa.

88. Valvurite leppemärgid kohtunikule on järgmised:

A) Jooksja ja palli saabumisest pesale annab ta vahekohtunikule teada:

a) kui jooksja võitis (ka haavatuna), tõstab ta mõlemad käed üles või näitab märklaua tühja poolt (selleks tarvitatakse papitükki, mille üks pool on valge, kuna teisel on suur must rist);

b) kui jooksja kaotas ja hävines, siis sirutab ta käed kõrvale või näitab märklaua ristiga külge.

B) Kui jooksja või pall üksinda jõuab pesale, peab valvur ühe käega kõrvalt alla viibates sellest vahekohtunikule teatama.

c) Kui jooksja hävitatakse või katsutakse tema hävitamisega toime saada jooksuteel, mille mõlematel otstel asuvad valvurid, siis teatab ainult see, kelle väljapoolel tegevus sündis.

89. Et ei tekiks kahtlust palli kukkumise kohta suhtes, peab valvur täpselt seda jälgima ja sellest vahekohtunikule teatama.

90. Kui jooksja jõuab haavatuna pesale, on valvuri kohus jooksjale meele tuletada tema haavatud olekut, et jooksja ei läheks jooksu jatkama, kuna ta enam ei ole kaitstud.

91. Vahekohtunik ega ka valvur ei ole õigustatud mängijale teatama, kas see on antud silmapilgul kaitstud või mitte; ainult vast siis, kui välimehed selle mängija vastu mingi kavatsuse on toime saatnud. Kui aga, näiteks, jooksja jooksu „narritamisest“ pesale tagasi ruttab (sel momendil, kui pall ohust püüti), ei tohi vahekoht. ega valvur jooksjale nimetada, kas jõudis ta enne ohust püüdmise momenti pesale või mitte; ainult võib seda teha siis, kui jooksja on põletatud või pall on visatud sihtpesale.

92. Juhtumusrikka mängu päevaraamatu pidamine. Kui tahetakse anda ülevaatlikku pilti mängu käigust, siis toimitakse järgmiselt: jagatakse tabelis iga märkimiseks tarvitatav nelinurk 3-me täisnurksesse kolmnurka (nagu tabelist näha). Suurt kolmnurka tarvitatakse sisemehe üldise tegevuse märkimiseks (seks määruses ettenähtud määrke tarvitades). Väikeste kolmnurkade külgede peale märgitakse üksiku hävinemise ja haavamise laadi ja koha või aja kohta käivad tähendused järgmistele märgikestega: hävinenud pesa vallutamisel — vastavas kolmnurgas küljega ühes suunas (rööbiti) kriips; põletatuna hävinenud — vastavas kolmnurgas küljega risti kriipsukene; haavatule väikene ringikene kolmnurga küljel.

Nelinurga parempoolsest alumisest nurgast keskpunkti juhitud väikese kolmnurga sisekülj vastab mineku teele, sama kolmnurga teine külj — pöikteele, ülemise kolmnurga pikem külj — ristteele ja nelinurga ülemisest vasakust nurgast keskpunkti juhitud väikese kolmnurga külj vastab koduteele.

Kõik märkused esinevad juurelisatud tabelis.

1	Kase	+	-	-	-	1	1	3	3	1	1	3	3	0	8
2	Pelagas	-	+	-	-	1	1	3	3	1	1	3	3	0	8
3	Tamm	+	+	+	+	1	1	3	3	1	1	3	3	0	8
4	Salm	-	-	-	-	1	1	3	3	1	1	3	3	0	8
5	Nõmm	-	-	-	-	1	1	3	3	1	1	3	3	0	8
6	Laid	+	+	+	+	1	1	3	3	1	1	3	3	0	8
7	Münnmägi	-	-	-	-	1	1	3	3	1	1	3	3	0	8
8	Lõpsik	-	-	-	-	1	1	3	3	1	1	3	3	0	8
9	Soo	-	-	-	-	1	1	3	3	1	1	3	3	0	8
Jooksu k. arvatakse		1	1	3	3	1	1	3	3	1	1	3	3	0	8
Kodu k. arvatakse		1	1	3	3	1	1	3	3	1	1	3	3	0	8

Kaebused.

93. Meeskond, kes arvab, et talle mängus ülekoht on tehtud, võib esineda kaebusega.

94. Kaebus allub:

a) kui on rahvuslik võistlus, siis spordi keskliidule;

b) kui on väiksema ulatusega võistlused, siis sellele asutusele, missugune mainitud piirkonnas valvab spordiliikumise üle.

Kaebuse esitamise kord.

95. Kui kaebus käib võistluste korralduse kohta, näit.: mõõtmiste jne., peab kaebava meeskonna kapten esitama vahekohtunikule kirjaliku kaebuse, kuhu vahekohtunik oma poolt tähenduse peale teeb, et on kaebust näinud ja toetab seda. Kui kaebuse argumentid on niivõrra tõsised ja silmaga nähtavad, tuleb seda arvesse võttes võistlus edasi lükata, et hiljem seda määrustele vastaval olukorral saaks ära pidada. Aja ja koha suhtes lepidav meeskondade kaptenid omavahel kokku. Kui vahekohtunik loeb kaebuse mittepõhjustatuks, tuleb kaebajal meeskonnal edasi võistelda, kuid võib kaebust, kuhu kohtunik oma märkuse peale kirjutanud, siiski vastavale asutusele edasi saata.

96. a) Kui kaebus on tõstetud vahekohtuniku tegevuse vastu, siis peab see mitte hiljem kui 15 minuti jooksul peale võistlust vahekohtunikule esitama. Vahekohtunik kui ka mõlemate meeskondade kaptenid peavad sel ajal olema veel väljal või üldse kättesaadaval.

97. Muil juhtudel võib kaebuse 24 tunni jooksul peale võistlust saata vastavale asutusele.

98. Kui kaebusest tuleb ilmsiks (kuigi vahekohtunik sinna oma allkirja ja märkust ei ole juure lisanud), et võistlus ei ole sündinud määrustele vastavalt, võib määrata uus mäng. Esimese võistluse tagajärgi sel korral arvesse ei võeta.

99. Kui kaebus on tõstetud vastaspoole meeskonna koosseisu kohta, võistlust ei katkestata.

Tähtsamate mängus ette tulevate juhuste otsustamine.

I. Välimehele võib määrata mängust kõrvaldamist korra vahetuse või ka võistluse lõpuni, kui ta teiskordse vahekohtuniku või valvuri hoiatuse peale vaatamata:

51) tarvitab suud reeglivastasel (muu seas ka kohtunikuga kõnelemine), 56 ja 58) haarab oma vastasest kinni või ilma pallita asub vastasele teele ette, teda jooksus sellega takistades, takistab lööjat või segab üldse mängu.

39) Mängust võib kõrvaldada kohe või ka hoiatuse peale — juhul, kui välimees palli meelega kuhugi ära viskab nii, et seda enam kätte ei saa.

II. Sisemeestele määratakse:

A. Vabajooks (80).

14) Lööjale, kui söötja söötab enne kui lööja eelmise löögi apelsatsioon söödu korrapärasuse kohta ei ole vahekohtuniku poolt, kas poolt või vastu, kinnitatud;

14) lööjale, kui tema teine kaebus söödu eba-reeglipärasuse kohta kohtuniku poolt on leidnud kinnitust;

63) jooksjale, kui söötja korra vahetuse järele ei jõua anda söötu enne kui koju jõudnud meeskond on suutnud rivistuda ja sooritada järjekorra lugemise;

56) jooksjale, kui välimees on teda kinni hoidnud või on ilma pallita asunud jooksjale takistavalt teele ette.

B. Haavatuks tunnistatud:

10. b) kõik sel momendil jooksus olevad jooksjad, kui hävinenud mees läheb lööma;

22. a) jooksja, kui lööja sunnimineku korral lööb kolmanda löögi valesti või mitteseaduslikult;

24. a) õhust püüdmise korral, kui jooksja on jõudnud pessa;

27) kui jooksjal tasujooks milleski ebaõnnestub (millest harilik jooksja hävineb);

35) jooksja, kui tema koduolevaist kaasmängijaist keegi asub väljaltheadetud pallile ette, sellega takistades söötjat või teist välimeest seda püüdmast.

C. Hävinemine:

14) Kui kahe õige söödu peale apelleerinud;

51) kui mängija tarvitab suud reeglivastasel;

55) määrusevastasest talitusest;

10. a) korrarikkest;

16, 70) valesti sooritatud löögist;

20) kolmas löök mitteseadusepärane või karkarika (mida ei suudetud parandada);

77) pesa suletud;

25) pesa võistlusest;

26) tagasitulekust.

Malevkondade ja kompaniide pealikute täienduskursused 14.—24. märtsini Tallinnas.

Alatasa laienev ja hooguvõttev õpetegevus kaitseliidus on sundinud kaitseliidu keskasutus pöörma erilist tähelepanu pealikute väljaõppele ja nende sõjaliste teadmiste täiendamisele.

Jääb ju ka kaitseliidu kohta maksma üldine sõjalise organisatsiooni kohta käiv põhimõte — et sõjalise organisatsiooni lahinguvõime ja tegevuse üheks põhialuseks on tema juhtide tublidus ja oskus juhtida nende käsutada usaldatud üksusi igas olukorras.

Sellest põhimõttest ei ole vist keegi nii õieti aru saanud kui kaitseliidu pealikud ise.

Kui märtsikuu alul kaitseliidu peastaabi poolt malevatele tehti teatavaks lühiajaliste täienduskursuste korraldamise kavatsus läinud aasta kursuste eeskujul ja paluti teatada kursustest osa võtta soovijate arvu, siis leidis neid üle 80. Aineilisil ja mahutamise võimalustest olenevaid põhjusil oli võimalik kursustele võtta ainult umbes 50 pealikut. Kuna neist ülesannud pealikuist veel viimisel minutil kolm teenistuse pärast tulemata

pidid jääma, siis üldine kursuste koosseis kujunes 47 pealiku peale.

Need 47 pealikut malevate järgi jagunesid järgmiselt:

Tallinna malev — 2; Harju mal. — 2; Sakalamaa mal. — 7; Petseri mal. — 4; Narva mal. — 6; Võru mal. — 5; Viru mal. — 5; Lääne mal. — 4; Valga mal. — 1; Pärnumaa mal. — 2; Järva mal. — 9.

Ametalade järgi võtsid osa kursustest:

Malevkonna pealikuid	9
Kompanii pealikuid	30
Kompanii pealiku abisid	4
Rühma pealik	1
Eskadroni pealik	1
Patarei pealik	1
Relvur	1

Kursused ise, mis algasid 14. märtsi hommikul Tondil, S. Ü. Ö. ruumides, möödusid kõige intensiivsema töö tähe all. Keskmiselt 9—10 tundi

päevas tuli kursantidel tööl olla ja sellele lisaks tulid veel iseseisvad, praktilised tööd taktika alal, mida aja puudusel pealikud olid sunnitud tege- ma hilja öösel. Sellele vaatamata tuju kogu kursuste kestes püsis hea ning ainsaks kaebuseks pealikut poolt oli, et kursused nii lühikesed.

Lühike aeg, mis oli kursuste korraldajate kä- sutada, sundis õppekava piirama ainult kõige hä- datarvilisemate ainetega. Seejuures püüti rõhku panna mitte seevõrra teoreetiliste teadmiste

raga ikka kindlama ilme ja seda kui osavõtjate arvult nii kursuste iseloomult. Kui läinud aastal tehti esimesed katsed seesuguste kursuste korral- damisega, siis ei teatud veel, kas ka tõeliselt neist keegi osa võtma ilmub; kuid sel kevadel Tartus korraldatud kursused üle 70 osavõtjaga ja Tallinnas 14.—24. märtsini korraldatud ligi 50 osavõtjaga on kindlaks tõenduseks, et kaitseliidu organiseerimis- ja õppetöö evolutsioneerub edu- kalt.

Malevkonna pealikut kursus Tondil 14.—24. märtsini s. a.

täiendamisele kui just praktiliste oskuste oman- damisele. Sellest välja minnes õppekava kand- vamana osana esinesidki taktikaline ja laskeas- janduslik väljaõpe.

Muudest ainetest loeti veel: psükoloogiat, me- toodikat, topograafiat, gaasiasjandust, suurtüki- väe-asjandust, fortifikatsiooni jne.

Olgugi, et need kursused olid lühikese vältu- sega, pidid nad siiski andma pealikutele selle alu- se, mille peale nad võivad rajada oma edaspidise iseseisva täiendamisetöö kodus.

See aga muutub möödapääsmata vajaduseks, kui pealikud edukalt tahavad töötada oma üksuste väljaõppe kallal.

Ei ole huvita siinkohal märkida, et niisuguste pealikut õppuste korraldamine omandab iga kor-

Kuid mis peaasi — need kursused veel kord töid kujukalt esile, kui võrra tõsiselt on võtnud kaitseliidu pealikud nende peale pandud kohuseid.

Kursused lõppesid 24. märtsil. Kursuste lõpu puhul käis kursusi vaatamas sõjaminister kindral Reek, kes pealikutele peetud kõnes kriipsutas alla just pealikut teadmiste täiendamise tähtsust ja tänas pealikuid selle vabatahtliku töö eest, mida viimased teinud kodukaitse alal. Tänu sõjami- nistri vastutulelikkusele, kes võimaldas kursuste korraldamise kaitseväge-üksuse ruumides ja kur- santide toitlustamise sõjakooli juures, avanesid üldse võimalused neid kursusi pidada Tallinnas ja neid kujundada tõsiseks õppetunniks kõikidele üle maa, pea kõikidest malevatest kokku tulnud peali- kuile.

Muljeid ja mälestusi vanemate pealike kursustelt 14.—24. märtsini s. a.

Kaitseliidu peastaabi poolt korraldatud kursused vanematele pealikele 14.—24. märtsini s. a. kujunesid neist osavõtjatele teatud määral suursündmuseks keset halli igapäevast monotoonset elu ja sellega kaasaskäivaid askeldusi. Ligi poolsajale pealikele üle kogu maa avanes võimalus tulla kokku meie sõjateaduse templi — ühendatud õppeasutuste — juure, et värskendada oma sõjalisi teadmisi.

Ehkki suur osa kaitseliidu juhte on võtnud osa maailmasõjast, teinud läbi vabadussõja ja seepärast võiks arvata, et nad on küllalt kogeenud sõjamehed ja väärilised juhtima ka kaitseliidu üksusi. Kuid võttes arvesse sõjateaduse hiiglasuurt arenemist ja sellega kaasas käivaid uuendusi, eriti viimaste aastate jooksul, olid möödunud kursused otse hädatarvilised. Ehkki nad kestis ainult 10 päeva, seega äärmiselt lühiajalised, võimaldasid nad siiski saada täielise ülevaate praegusaja sõjateadusliku tegevuse ja meetodide üle. Sammub ju kaitseliit sõjalistes küsimustes käsikäes kaitsevägega, s. t. riigikaitse küsimustes on neil mõlemil ühised ülesanded, seepärast siis ka kaitseliidu juhtide sõjaline ettevalmistus möödapääsmatu. Rõõmustavana tundub nähtus, et sõjaliste teadmiste värskendamise tarvidusest kursuste näol pealikud õieti aru saavad ja see tõttu osavõtt igati elav oli.

Kursustel tehtud töö juures peab tunnustama lausa, et see oli kõigiti intensiivne. Iga üksik kursusest osavõtja püüdis võimalikult rohkem ammutada kõigest pakutust, et seda viia kaasa tema juhtida olevasse üksusesse ja seal kasutada ära kõigiti tagajärjerikkalt. Siinkohal peab tänuga konstaterima kursuste juhataja ja õppekava kokkuseadja asjatundlikkust ja leidlikkust, millest suures määras olenes kursuste hiilgav kordamiek. Õppekavasse olid võetud sisse kõik ained, mis kaitseliidu üksuste väljaõpetamiseks tarvilikud.

Et minu kirjutuse ülesandeks on elustada mälestusi ja muljeid, siis loodan, et lugupeetud härrad juhid ja lektorid mind lahkesti vabandavad, kui mõne juures neist peatun lähemalt ja karakteriseerin neid, välja minnes enda seisukohast. Siin pean küll enne kõike peatuma õpetajate juures rivi alal, need olid kaptenid Margusson ja Kõrge ning ltn. Köhler. Nende meeste kohta peab ütleva, et nad on tõesti rivimehed, läbi ja läbi, äärmiselt suured pedagoogid ja viimase võimaluseni vastutulelikud. Sain nende õpetamismetoodi tagajärjel mulje, et rivi- ja lahingdrill, samuti ka laskeasjandus, on häbemata lihtsad ained ja et nende läbivõtmiseks ja käsitamiseks ei lähe tarvis kuigi palju oskust. Asudes aga

peale kursusi malevkonnas nende ainete käsitamisele kättejuhataud kava järele selgus, et see hoopiski ei ole nii lihtne ja et siin tuleb veel palju harjuda ja isegi tuupida. Need härrad käsitasid nimetatud aineid suure asjatundlikkusega ja vist selle tõttu näiski see nii lihtsana ja arusaadavana.

Peatudes teiste lektorite juures pean mainima major Olbreid, kes meile luges sideasjandust ja kes oli hullumoodi vaimustatud postitivistest. Minule oli see asi küll uudiseks ja seepärast ehk vabandab mind lugupeetud lektor, kui vaatan veidi pessimistlikult sellele küsimusele. Edu aga soovin tuvidepostile siiski.

Suurepärase pedagoogi oli major Putmaker, kes oma näitliku tunni nii läbi viis, et endal peaaegu midagi ei tulnud seletada, vaid ainult ladus ette küsimusi sõduritele. Need aga vastasid nii, et lust oli näha. Kas jää või uskuma, nagu oleks sõduritega olnud „kokku räägitud“. Major Oja käsitas topograafiat kaunis igavalt, kuid väga asjatundlikult. Kolonel Bredo suurte kivie asjandusest meeldisid mulle kõige rohkem n. n. tulerullid, kuid kahjuks ei olevat need meie oludes läbiviidavad, nagu lugupeetud lektor ise seletas. Aga tore oleks küll, kui neid oleks võimalik läbi viia. Ega siis enam ükski vaenlane läbi pääseks! Hra Buxhoevden arvas, et sõjagaasid olevat kõige humansemad relvad, mis üldse olemas, aga mina neid küll tarvitada ei lubaks, kui see oleks minu võimuses. Sõjamees peab minu arvates langema ikkagi avalikus võitluses, kui see talle määratud, aga mitte kaevikusse lämbuma gaaside tõttu. Viktor Neggo tegi oma propagandatundides propagandat peajasjalikult „Kaitse Kodu!“ heaks. Kirus päris kohe, et hirmus vähe loetakse. Tellimisi olevat aga veel vähem. Ju tal ikka vist õigus on, sest ta ju vastutav toimetaja ja teab kõik tellijad ära. Lugeski ka üles, kui palju kuskil malevas „Kaitse Kodu!“ loetakse. Tuleks malevlastel hakata tõsisemalt järele mõtlema „Kaitse Kodu!“ üle — ülim aeg selleks.

Üks mõnus lektor oli hra Kuks, kes luges psühholoogiat. Tema loengud olid ikka huvitavad. Muu seas arvas ta, et naistest ikka sõdijaid ei saa; olevat õrnatundelised ja pistvat nutma, kui juhtub minema löömaks.

Mis puutub sõjakooli majandusülemasse, siis võib ta minu arvamise järele täiesti rahulikuks jääda, sest toime sõjakooli juures oli kõigiti korralik. Ei tea kui õige see on, aga kursuste ajal kuulsin, et majandus-ülem kursuste alul olevat teinud korralduse, et kursuslasi võimalikult hästi toidetaks kartes, et need vasta-

sel puhul viimati ajalehtedes kirjutama hakavad. Seni ei ole keegi ajalehtedes kurnud ja mina ka seda ei tee.

Lõpuks pean tunnustama, et lahkudes kursustelt oli päris kahju. Kahju hakkas tõsiselt, kui tuli jätta jumalaga tõsiste mõtteosalistega, kellele keskel tundus nii kodusena, nii meeldivana.

Kartuse, nagu ei suudaks olla enam küllalt korralik sõjamees, peletasid kursused hoopis ära.

Selgus, et on tarvis vaid sattuda vanade sõjaseeltsiliste hulka, siis kaob kõik igapäevsus ja tunded end sama värskena ja noorena kui aastate eest vabadussõjas.

Olgu veel kord tänatud kõik peastaabi juhtivad jõud ülempalikuga esikohal ja kõik õpetajad ning lektorid. Kaasvõitlejaile aga ütlen: jällejägemiseni järgmistel kursustel.

A. N.

Ülevaade kaitseväe talisest sporditegevusest, eriti Tallinna garnisonis.

Möödas on talv, ilmad ennustavad juba kevadet. Ka spordimehe rind kerkib kõrgemale, kopsudesse voolab värsket kosutavat kevadõhku, mis toob uut tahet, julgust ja jõudu lihastele alata eduga uut rassingut.

Tali oma külmuse ja pakasega, mis paljud lambanahksesse kasukasse ja sooja ahju lähedale peletab, ei suuda sportlast siiski hirmutada. Ka tema leiab talvel spordialad, mis keha värskendavad, sitkeks, painduvaks ja vastupidavaks teevad, külma eemale tõrjuvad, et end vormis hoida suvisele suuremale tegevusele.

Möödunud tali, mis kõigil veel selgesti meeles lumekehvuse tõttu, halvast tunduvalt talispordi tegevust. Paljud roosilised eeldused jäid teostamata. See, kes oli kärmas, see kes kasutas iga vähematki võimalust, saavutas eesmärgi, kuna pikatoimeline pettumise ohvriks langes.

Kõigi pahede peale vaatamata annab möödunud taline sportlik tegevus Tallinna garnisonis kokkuvõetuna küllalt suured arvud, mis tõenduseks, et meil k.-v. ka talispordi alal elavalt tegeletakse.

Nii peeti talve jooksul 7 mitmesugust spordivõistlust 18 ala ja 338 osavõtjaga. Osavõtjad olid kõik vabatahtlikud ja täies enamuses algajad. Kohtadele tulijatele jagati ergutuseks rohkesti hinnaväärtuslikke hõbeasju ja liploome auhindadeks, et sellega sportlikku tahet veelgi rohkem kv. keskel õhutada. Kõik võistlused viidi elava huvi, suure võistlustahte ja heade lõputulemustega läbi. Tähtsamateks numbriteks hooajal kujunesid esimeste üleriiklikkude kaitseväe suusavõistluste korraldamine ja tõstevõistlused uue Eesti rekordi püstitamisega. Osavõtjad olid enamuses heas vormis, mõned vanemad tuusad isegi haruldaselt heas vormis, missugust harva kv. võistlustel näeb. — Nii näiteks:

10., 11. ja 12. veebr. s. a. „Sõdurite kodus“ peetud tõstevõistlustel oli palju hästi väljaarenenud puhta stiiliga tõstjaid. Eriti silmatorkav oli sulgkaalus I j. madrus Grossberg s.-l. „Vam-

bolalt“, kes, vaatamata oma 19-a. noorusele, väheldasele kasvule ja igasugu eelharjutuste puudumisele, ühe käega tõukes püstitas uue garnisoni rekordi 62,5 klgr. (end. 61,5 klgr.). — Teine, kapral Luhaäär — sidepat., raskekaalu isa, keda võib julgusega nimetada võistluste veteraaniks — püstitas igasugu konkurentsita puhta stiiliga ühe Eesti ja viis kaitseväe garnisoni rekordi. Eesti rekorditõukamine ühega 100 klgr. (end. 90 klgr.). Kogusummas viie tõstega näitas 505 klgr. Maadlusvõistlustest osavõtt oli üks elavamatest. Paljud vanad garnisoni selle ala kuulsused proovisid üksteisega jõudu, ei puudunud ka noored, kes osutasid isegi mõnele tuusale kardetavateks vastasteks. — Poksis osavõtt oli niisama elav, kuid siin ei küünninud stiilsus ja areng eelmiste tasapinnani.

16. veebruaril s. a. peeti esimesed 10 km. suusavõistlused 53 osavõtjaga Valdeki laskeplatsi sihtidel A ja B vahel. A kl. olid startijad vanad eelmiste aastate võidumehed, mille tõttu konkurents põnevaks muutus. Paremat aega näitas A kl. veltv. kdt. Veborn — 47,36 sek., B kl. kdt. Kiljak — 49:51,8 sek.

20. veebruaril oli 25 km. suusatamine seal-samas, kus eelminegi, 33 osavõtjaga A ja B klassis. A kl. kohtasid jällegi vanad pikamaa-„sõbrad“, kes iga hinna eest võidu peale harrastust ihusid ja üksteistele kibedat hirmu sünnitasid. A kl. läbistas esimesena finiši n.-ltn. Lest — sidepat. — 2 tunni, 3 min. 44,4 sek., mis isegi parem möödunud aasta paremast Eesti saavutusest 2 min. võrra; teisena veltv. kdt. Veborn. B kl. kdt. Iila — 2,21:18 sek.

23. veebr. peeti staadionil kiiruisutamise võistlusi 35 osavõtjaga. A ja B kl. Võistlusmaadeks olid 500, 1500, 3000 ja 5000 mtr. Siin omal kõrgusel olid rmhd Mitt ja Gern — sidepataljoni — esimene püstitas kaks, teine kolm uut garnisoni rekordi väga heade tagajärgedega. Üldiselt püstitati 7 uut garn. rek., seega igal võistluslalal üks.

28. veebr. kuni 3. märtsini peeti esimesi üle-riiklikke kv. suusavõistlusi — 112 osavõtjaga. Võistlused olid Tapal kui riigi tsentrumis ja lumerikkamas kohas. Võistlusmaad olid äärnusest ebasoodsad suure sula ja väheldase lume tõttu, kuid heal ja kindlal tahtel võistlejate poolt ei suutnud need võistluse kordaminekut hävitada. Võistlusmaad olid keskmised, pikad ja puhtsõjaväelise iseloomuga, kus ei puudunud ka laskmine, mis võimaldas kõigile huvi ja osavõttu. Paremateks üleriiklikkudeks suusameesteks kujunesid nlt. Lest, veltv. kdt Veborn ja n. a. o. Kingsepp — 1. j. rügemendist. Veborn eriti oma suure tahte ja vastupidavuse tõttu, ta matkas kõik alad kaasa ja ikka esimesena. Meeskonnavõistlustes parimat aega näitas sõjakooli meeskond. Kõige rohkem olid võistlusteks ette valmistatud 1. jalgväe rügemendi suusatajad, mille tõttu lõputulemustel ka 1. jalgv. rügem. esimese koha omandas. Ehkki ebasoodsad ilmad harjutusvõimalusi olid piiranud, ei suutnud see siiski mõjuda lõpuresultaatide peale, need olid isegi paremad parimatest aegadest.

Peale võistluste korraldati spordiolu — eriti aga suusatamise — edendamiseks 25. veebr. kuni 2. märtsini suusakursused kuulsa Soome suusatusala tundja ja õpetaja hra Armas Palmros'i juhatusel. Väeosadest oli komandeeritud 20 ohvitser-instruktorit ja keh. kasv. kursustelt 40 üleajateenijat allohvitseri kursustele. Ka kaitse-
lõhi oli omad instruktorid saatnud. Nende suusakursustega juhatati kaitsevæele kui ka kaud-

selt kogu rahva suusaspordi levimisele uus, õige suund kätte, nii et loodetavasti tulevikus suusaspordi alal käsikäes teiste põhjamaa rahvastega saanmu pidada võime.

Kogu talve perioodiks oli E. s. s. „Kaleviga“ kokkulepe sooritatud liuvälja tasuta kasutamises kaitsevæelastele 2 korda nädalas õhtuti. Neil korradel mängis ka liuväljal kv. orkester. Liuvälja kasutati õige suure elavusega.

Peale nende peeti rida mitmesuguseid spordivajaduslikke loenguid suurematele massidele.

Praegu Eestis viibiv kuulus Saksa kehalise kasvatuses ülikooli poksioõpetaja hra Safer annab kv. kehalise kasvatuses kursustel ka 3 korda nädalas 1½ tundi poksioõpetust. Selle mehe puhtad võtted, laitmatu õppemeetod ja näited on ka meil selle spordiala armsakstegijad. Kaob igasugune toorus-jõledus, esile tuleb kiirus, osavus ja puhtad löögid.

26. märtsil s. a. korraldas Tallinna garnisoni spordikomisjon aasta-vahelduseks „Sõdurite kodus“ sisurikka segaeskavaga peoõhtu. Eeskavas oli kontsertala, ballett, igasugu sportlikud numbrid, deklamatsioon jne. Sissetulek läks garnisoni spordi levitamiseks.

Üldkokkuvõttes näeme, et Tallinna garnisoni spordikomisjon möödunud talve jooksul siidilt tegutsenud. Tagajärjed on edukamad eelmiste aastatega võrreldes ja osavõtjate arv mitmekordseks kasvanud. Algab uus äge periood — seks enam jõudu ja tahtet! L—ks.

Raskekuulipilduja kasutamine Soome sõjaväes.

Meil puudub seni veel oma raskekuulipildujamäärustik. Kellel on tulnud tegemist teha selle relva kasutamisega mitmesugustel taktikalistel õppustel, tema õpetamisega jne., sellel on teada, kui valusalt annab ennast tunda siin vastava määrustiku ja käsiraamatute puudumine. Õnneks kuuleme, et kaitsevæe laskeinspektor tahab meid kõige lähemal ajal uue määrustiku väljaandmisega sellest hädast üle aidata. Naaber Soome on sel alal meist jõudnud ette ja ilmasõja kogemused r. klp. kasutamise mõttes juba ammu määrustikuks valanud. Vaatame, millistel põhimõtetel talitatakse seal.

Hiljutij vilksatas ajakirjanduses teade, et Soomes on otsustatud kuulipildujate arvu armee koosseisus suurendada. See näitab, et kuulipildujatele, eriti rasketele, antakse lahe taga suur tähtsus.

Vene allikatest võetud andmetel on Soome laskurkompaniides praegu ainult kergekuulipildujad (k.-k.), nimelt kergendatud Saksa „Maxim“i“

tüüp, 1909—18. a. mudel, ja „Madsen“ 1920. a. mudel. Raskekuulipildujad (r.-k.) — Vene „Maxim“ — on koondatud kuulipildujate kompaniidesse, igas 12 r.-k. Selline kompanii on iga jalgväe pataljoni koosseisus, peale selle igas diviisis kaks üksikut r.-k. kompaniid diviisiülema vahenditaks kasutamiseks tulereservina. Koosseisult on üksikud r.-k. kompaniid sarnased pataljoni omadele, lisana vaid mõned isikud majanduse personaalist.

Kuulipildujate kompaniisid kasutavad soomlased jagatult. Nõutakse, et r.-k. peab toetama alati oma tulega jalgväge, selleks, kui olukord nõuab, isegi ennast ohverdades. Kunagi ei tohtivat oma jalgvägi sattuda vaenlase jalgväe kergete ja rasketele relvade tule mõju alla, ilma et oma r.-k.-d. viibimata appi ei ruttaks võimsa tulega. See on kuulipildujate kasutamise põhiprintsip. Seda saavutatakse edasilikumisega eeloneeritult ja tulistamisega üle oma vägede peade või tiibadelt. Reeglina tulistatakse suure-

matelt distantsidelt, ent tarbekorral, näiteks öösel, viiakse r.-k.-d ka esijoonele.

Ootamatuse printsiip on peatingimuseks r.-k. tuleülesannete edukaks lahendamiseks. Ootamatus saavutatakse varjatud positsioonide ehitamisega, äkilise kõigi kuulipildujate tule koondamisega ühele märgile ja kiire üleviimisega teisele ning flankeeriva tule tarvitamisega. Võitlus lennukite vastu loetakse samuti r.-k. põhiülesandeks, milleks määratakse alati osa kuulipildujaid, olgu lahingus, rännakul või puhkusel. (Meil, kus puuduvad r.-k. alused õhuvõitluseks, on loomulikult õhukaitseks määrata kergekuulipildujaid, sest viimased ei nõua lennuki tulistamiseks erialuseid — seda võib väga hästi teha mehe öla pealt, puuksalt, hargilt jne.)

Pealetungilahingus eraldavad soomlased raskekuulipilduja tegevuses kolm faasi: kallaletungi ettevalmistus tulega, kaasaitamine rännakul ja edu kindlustamine.

Esimesel faasil võtavad kuulipildujad ühes kahurväega osa rännaku ettevalmistamisest. Maksab nõue, et kuulipildujate tuli olgu täpselt kooskõlastatud kahurväe tegevusega (kellaaja järele) ja koosnegu lühikestest, üksteisele järgnevatest tulelöökidest; ta peab suutma hävitada iga ilmuva või vaatlajate poolt kättenäidatud märgi. Peaülesandeks raskekuulipildujatele on aga vaenlase kinninaelutamine maa külge, et temale mitte võimalust anda luuramiseks ja vaatlemiseks.

Kallaletungi ja rännaku perioodil peavad r.-k.-d oma tulega hävitama märgid, mis takistavad jalgväe edasijõudmist, katma pataljoni lah-tiseid tiibu või hoidma tule all väeosadevahelisi maa-alasid; rännaku või läbimurde momendil — tugeva, kestva tulega tulistama läbimurde punkti, ühtaegu liikudes esijoonele.

Saavutatud edu kindlustamiseks visatakse r.-k.-d esijoonele ja nad katavad oma tulega senikaua, kui jalgvägi on end korda seadnud uueks tegevuseks. Erilist tähelepanu nõuavad edasiliikuvate väeosade tiivad. Vabad kuulipildujad tulistavad vaenlase seljatagust (teed, defileed j. n. e.).

Pataljoni varukuulipildujate ülesandeks on vaenlase asukoha tähtsamate punktide tulistamine, oma väeosade abistamine, kes parimaid tagajärgi saavutanud, flankeeriva positsiooni vallutamine naaberpataljoni piirkonnas, vaenlase vastulöövide paraliseerimine ja võitlus õhuvaenlase vastu.

Rügemendi- ja üldreservi kuulipildujad katavad eeslooni pataljoni tiibu, lastes üle oma vägede peade, toetavad kallaletungivaid osi ja võitlevad vaenlase lennukite vastu. Eeldatakse, et reservosade kuulipildujad lähevad lahingusse ühes vastava väeüksusega.

Laskekaugus, tuletäpsus ja -paindumus teeb r.-k. kaitsekorra kondikavaks. Seepärast pühendatakse kaitsepositsiooni valikul erilist tähelepanu kuulipildujate asukohtadele kaitseüsteemis.

Ešeloneerimine sügavusse, flankeerimine ja ootamatuse printsiip on kuulipildujate asetamise peatingimusteks. Ešeloneerimisega sügavusse tuleb saavutada selline rist-tuli kogu kaitseribas, et ükski samm maad ei jääks ilma mitme kuulipilduja üheaegsest tuletoetusest. Ühtlasi peab iga järgnev joon, kus kuulipildujad asuvad, kujutama enesest uut vastupanupositsiooni. Ootamatuse tagamiseks eraldatakse mõned kuulipildujad, mis avavad tule ainult viimasel minutil, kui vaenlane on sisse murdnud kaitseüsteemisse.

Nii lühidalt üldised alused raskekuulipildujate kasutamises Soome malevas.

—ms—

Raamat-teateid.

„Jalgpalli õpetus“. V. Knesebecki ja rele H. Tammer.

Juba ammu meie sportliikudes ringkondades on tuntud vajadust tõesti hea ja asjaliku jalgpallikäsiraamatu järele, raamatu järele, mis mitte ainult ei tõlgitseks pealiskaudselt jalgpallimängu reegleid, vaid annaks näpunäiteid ja juhtnööre kavakindlaks mängule ettevalmistuseks ja aitaks kaasa meie jalgpalli mängutehnika tõstmisele.

Ei saa salata — meie üksikute jalgpallimeeste võimed ei ole suutnud areneda kõrgeimale tipule lihtsal põhjusel, et pole osatud seni asuda kavakindlale treeningule, treeningule, mis ei piirduks mitte ainult mänguga jalgpalli hooajal, vaid kestaks terve aasta läbi.

Meil on puudunud seni „jalgpallimängu teaduslik käsitamine“.

H. Tammer'i poolt kokkuseatud ja Jalgpalli Liidu poolt kirjastatud raamat paneb meil esimese aluse seesugusele jalgpallimängu teaduslikule käsitamisele.

Siin on üldised kehalise kasvatuse nõuded viidud peenelt kooskõlla jalgpallimängu iseäraldustega, on teatava kindla kava järele seatud kokku rida harjutusi, mille kavakindlal läbivõtmisel iga üksikmehe ja terve meeskonna mänguvõimed peaksid tõusma tunduvalt.

Pealegi treeningu korraldamisel on teravalt peetud silmas selle korraldamise võimalusi ja viise just meie oludes.

Raamat käsitab üksikasjaliselt talitreeningut ja annab seega tulutoovaid näpunäiteid tulevase jalgpallihooaja eeltreeninguks.

Teda võib soojalt soovitada kõigile nendele spordiseltsidele, kaitseliidu spordiklubidele, kaitsesevæe osadele ja teistele organisatsioonidele, kes teevad tegemist jalgpallisportiga.

Raamat on lahutamatuks kaaslaseks kõikidele mängujuhtidele treeningu korraldamisel ja väärtuslikuks käsiraamatuks üldse igale mängijale, kes endale eesmärgiks seadnud esineda edukalt jalgpalliväljal.

*

Viimasel ajal on Inglismaal ilmunud mõned sõjanduslikud raamatud, milledega tutvumine oleks väga kasulik kaitseliitlastele, kes Inglise keelt valitsevad.

Nii on kolonel-leitnant C. E. Callwell'i sulest ilmunud väga huvitav raamat väike-

sõja üle pealkirja all: „Small Wars. Their principles and practices“. See raamat käsitab üksikasjaliselt väikesõja printsiipe ja praktikat, millega tutvumine oleks väga soovitatav. Raamat on võrdlemisi odav — 4 shillingit (s. o. umbes 360 Emk.).

Tänavlahingu üle on „Egyptforce“ sulest ilmunud käsiraamat pealkirja all: „Street fighting for junior Officers“. Raamat on määratud noorematele ohvitseridele; tema sisu on järgmine: Eessõna. Taktikaline asetus. Rünnak. Tänavlahing tulevikus. Tänavlahingu relvad ja varustus. Kodanikkude vastuhakkamise (mässu) mahasurumine. 3 järelesõna ja 3 diagrammi. Raamatu hind kõigest 1 sh. 6 penni (s. o. umbes 135 Emk.). Eriti soovitatav oleks, kui selle raamatuga tutvuksid meie kaitseliidu pealikud, sest raamat on oma hinnalt kättesaadav igaühele.

Eelpool nimetatud raamatuid saab tellida Inglise sõjakirjastuse a.-s. Gale & Polden'ilt, Aldershot, Wellington Works.

Male.

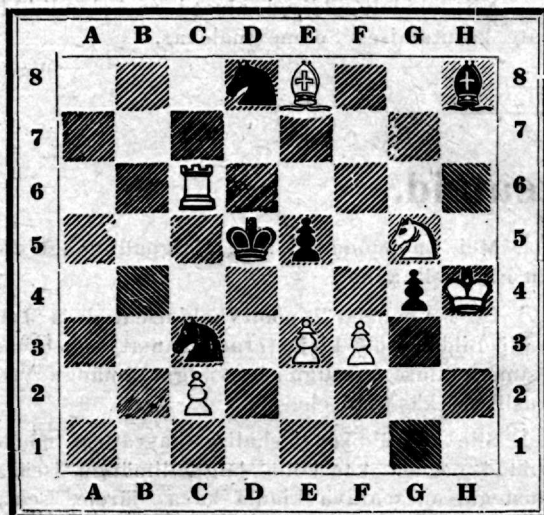
Toimetaja A. Burmeister.

Ülesanne nr. 34.

Kokku seadnud L. Blumenoff (Tallinnas).

„Kaitse Kodu!“ originaal.

Mustad.

Valged.

Valged: Kh4, Vc6, Oe8, Rg5, Ec2, e3 ja f3.

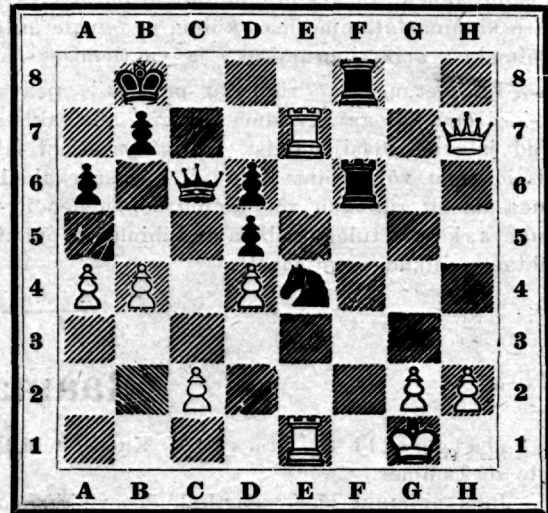
Mustad: Kd5, Oh8, Rc3 ja d8, Ee5 ja g4.

Valged algavad ja annavad matt kahe sammuga.

Lõpumäng nr. 21.

Viinis mängitud partii lõpuseis.

Mustad.

Valged.

Mustad: Kb8, Lc6, Vf8 ja f6, Re4, Ea6, b7, d5 ja d6.

Valged: Kg1, Lh7, Ve1 ja e7, Ea4, b4, c2, d4, g2 ja h2.

Järg oli:

Valged.
Vatzel.

1. . . . .
2. Ve1 : f1,
3. Kg1 : f1,
4. Kf1 — e1,
5. Ke1 — f1,
6. Kf1 — e2,
7. Ke2 — f3,

Mustad.
Drobny.

- Vf6 — f1+,
Vf8 : f1+,
Lc6 — c4+,
Lc4 : b4+,
Lb4 — b1+,
Lb1 — c2+,
Re4 — g5+

ja mustad võidavad.

Ülesande nr. 30 lahendus.

1. Oc5 — f8, Ra7 : c6,
2. Lb1 — a2 annab matt.

1. (Oc5 — f8), Lg8 : f8,
2. Oc2 — e4 annab matt.

1. (Oc5 — f8), Kd5 : c6
- Lb1 — b7 annab matt.

1. (Oc5 — f8), Re1 : c2,
2. Lb1 — h2 annab matt.

1. (Oc5 — f8), Lg8 : e6,
2. Ve6 — c5 annab matt.

1. (Oc5 — f8), Vh5 — e5,
2. Rg6 — e7 annab matt.

Lahenduskatse 1. Oc5 — a3 ei vii sihile, sest vastus on Lg8 : e6.

Õiged lahendused saatsid: G. Friedemann ja B. Kärner (Tallinnast), stud. jur. R. Pärnpuu (Tartust), Oskar Mets ja Gustav Vehterstein (Vändrast), Martin Villemson (Pärnust).

MEIE
SIIDISUKAD
DAAMIDELE ON KÕIGE
ELEGANTSEMAD JA
VASTUPIDAVAMAD

O. KILGAS
TRIKOO JA SUKAVABRIK
TALLINN PRII T. 3
KÖNETRAAT 2 - 23

Aktsiaselts

„SILVA“

Tallinn, Merepuiestee 17

Telefonid: kontoris 9-29 ja 13-80; kaupluses 18-09. Telegrammide
aadress: „Silva — Tallinn“

Igasuguste põllutööriistade

ja masinate, kunstpõllurammu, soola jne. ladu ja müük

Igasuguste ehitusmaterjalide

naagu palkide, laudade, lubja, tsemendi, gipsi, katusepapi,
katusepleki, iiga sorti raua, raudtalade, naelte jne.
ladu ja müük

Igasuguste metsamaterjalide

ostmine, ümbertöötamine, müük ja eksport

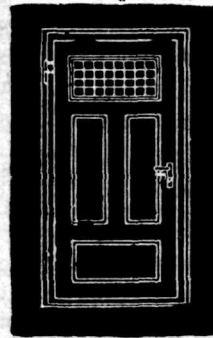
Tööstus

„Debora“

Tallinn, Lembitu 7, tel. 33-77.

Võistlemata head ja
maitsevad:

kompvekid,
biskviidid,
vahvlid,
halvaa.

Kauba headuse eest täie-
lik vastutus.Saadaval igas paremas
äris.

A.-S.

Puutööstus

J. Johanson & Ko

Tallinnas, Kauba tän. 1. Kõnetr. 26-39

soovitab ehitajatele eelolevaks ehitus-hooajaks oma
mehaanilisest puutööstuse tehast

uksi, aknaid, treppe
ja kõiksugu muid tiseritöid

auruga kuivatatud materjalist, võistlemata hindadega

Töö kiire ja korralik. Töö eest täieline
vastutus.Peegli- ja pildiraamiliistu-
kauplus**H. Mõistlik**

Tallinnas, S. Karja t. 20, Põhja Panga majas.

Suures valikus kõiksugu raamitud ja raamita
peegleid.

Hinnad võistlemata odavad.

Võetakse vastu ka tellimisi peeglite ja raa-
mide peale.

Töö kiire ja korralik.

**Vormiriiete
töökoda**J. Pomm, Tallinn, Liivimäe tän. 21,
telefon 10-08.Sõjaväelastele ja kaitseväelastele
järelmaksuga kuni nelja kuuni.
Ohvitseride esitusvormid, kaitse-
värvi suvepluusid soodsatel
tingimustel.Töö kiire, hästi passiv ja korralik.
Austusega rätseppmeister J. Pomm.

Plekkahjud kofereeritud ja siledad, iste- ja supelus-
vannid alati saadaval. Võtame vastu katusekatmist,
parandust ja värvimist kui ka villakuivatuse sissesead-
mist ja kõiksugu plekitöid.

J. Russinov ja S. Gutmann, Lai t. 23, Tallinnas.

BERLIET ja MATHIS Prantsuse sõidu-, veo- ja omnibus-
autod.Kõige kohasemad meie halbadel teedel, tu-
geva ehitusega, härmiselt väikeste ülelpidi-
miskuludega, meeldiva välimusega.

Torpedo 3½ istm. 5/22 P. S. Hind 295.000.—
Torpedo 4 istm. 5/22 P. S. „ 360.000.—
Torpedo 5 istm. 6/30 P. S. „ 425.000.—
Torpedo 6-7 istm. 7/28 P. S. „ 475.000.—

Ainuesitus A.-S. „Hoone“ Tallinnas,
Niguliste tän. 18. Telefon 34-55.

PACHEL & Ko.

Asut. 1898. a.

Asut. 1898. a.

Tallinn, Uus tän. 16. Kõnetr. 3-43, 13-51. Telegr.-aadr.: Pachel Tallinn.

Kaubandusosakond.

Ekspord-impord: Ehitusmaterjal, tootes-
ained tööstusele: raud, teras, plekk j. n. e.

Rootsi algupärase kivisöetõrva ainuesitus ja
vabrikuladu.

Kaltsukatusepapp võistlemata headuses, val-
mistatud algupärasest rootsi kivisöetõrvast.

Tarvitage ainult rootsi tõrva. Odav, kasulik, kokkuhoidlik.

Tööstusosakond.

Tehniline ja kaubanduslik juhatus

Tallinn, Uus t. 16, kõnetr. 3-43, 13-51.

Tehased ja tööjuhatus

Vilmsi t. 60-a, kntr. 18-21.

Masinaehitus,
Sepatööstus,
Mehaanilise treimise ja
Lukusepa osakond,

Metalli- ja stantsimise-osakond,
Paranduse-osakond,
eriala automobiilide parandus,
Autogeeniline raua kokkukeetmine.

Töö korralik ja odav!

Tähtis reisijatele.

Iga reisija vajab peale reisi puhkust ja rahu.

Selleks on kõige kohasem
võõrastemaja-restoraan

„ROOM“

mis üks kodusemaisi ja puhtamaisi Tallinnas, sest temas
leidub reisijatele hästi möbleeritud, mugavaid tube mit-
mes suuruses hinnaga 225–500 mk. Peale selle einelaud
ja „EKSPRESS BAAR“, kus alati suures valikus sooje ja
külmi rooge saada.

Külm viin!

Vaadiõlu!

Kodused mugavad kabinetid klaveriga.

Teenimine eeskujuline.

Hinnad mõõdukad.

Asukohi: TALLINN, Narva m. 20. Sissek. Maneeshi t. ja Narva m.

Austusega J. MÄLKOW.

Eestimaa Põllusaaduste Ümbertöötamise

Osaühisus „VIRU“

TALLINN, Suur Kloostri 22/18 Kõnetraat 8-13

Telegrammi-aadress: „VIRUOSA“

Dabrikud: Rakveres ja Kadrinas

VALMISTAVAD:

kõrgeväärtuslikku kartulitärklist, kartulihelbeid, kartulisiirupit, glükoosi

Soome põllutöömashinad ja -riistad

Mootor-peksugarnituurid,
Viljapeksumashinad „Sampo“,
Naftamootorid „B. M. V.“,
„Sampo“ äkked,
Vedruäkked,
Reaskülvimashinad,
Hekslimashinad,
Heinakokkuvedajad,
Rohuniitjad,
Hobuseredad jne.

Soovitab lahedate maksutingimustega

J. J. Paulson

Tallinnas, Narva maantee 52.

Kõnetraat 41-40.

RIIGI SADAMATEHASED

Tallinnas, Merepuiestee 13. Telegr. aadress: „Riidokk“. Telefon 67 ja 11-76.

**Ujuvad dokid kuni 5000 tonni tõstejõuga.
Tõstekraanad kuni 110 tonni tõstejõuga.**

Tehased töötavad laevaparandus- ja laevaehitustööde alal. Igasugune aurukatelde ja masinate ehitus ja parandus. Tehaste ja vabrikute sisseseade ehitus, korstnad, retordid, transmissioonid, turbapressid, baggerid, transportöörid jne. Malm- ja pronksvalu kuni 1000 pundani. Tehased valmistavad ka igasugu puutöid. On olemas suuremad masinate ja materjalide tagavarad. Töö valmistamise viis uuemate tehniliste nõuete kohaselt. Eeskujulik konstruktsiooni- ja eelarvebüroo.

Tehased võtavad enda peale igasuguste eelarvete ja projektide tegemise.

Koha peal olemas järgmised töökojad:

Valumaja	Vasesepa-	} töökojad	Purje-	} töökojad
Sepapada auruhaamritega	Lukusepa-		Maalri-	
Masinate ja mootorite töökoda	Saeveski-		Elektrotehnika-	
Treialitöökoda	Tisleri-		Elektri- ja atsetüleenschweissimine	
Laevakatelsepäätöökoda	Takleri-		4 ujuvat dokki	

Igasuguste põllutööriistade terasosade valmistamine.

Üle riigi tuntud suurtükiterasest valmistatud sahterad (adraninad) suuremal ja vähemal arvul igal ajal saadaval.

Töö kiire.

EESTI A.-S. C. SIEGEL TALLINNAS.

Asutatud 1878.

Lai tänav nr. 27. — Kõnetr. 1-83, 18-50, 26-00, 21-42.

Ehitab: keskkütteid, vesivarustusi ja kanalisatsioone, arteesia puurkaeve ja pumbamaja sisseseadeid, aurupesu- ja aurukeedu-kööke ja tervishoidlikke sisseseadeid.

Ladus müüa: iga sorti torusid, nende ühendusi, auru- ning veearmatuure, keskküttekatalaid ja nende osi, vanne, pesulaudu, klosette, köögi-mustaveekausse jne. ja tarbeid nende jaoks, sordiraudu, raudtalasid, raudplekki, raud- ning vaskkruve puu ja raua tarvis, polte ja mutreid rauast jne.

Valmistab oma töökodades: lukusepa-, treimise-, stantsimise- ja autogeenmetallide keetmise töid ja ökonoomilisi pliite.

Veokummid, sise- ja väliskummid kõikides mõõtudes. **B. F. Goodrich** France, Colombes **Timken** rull-laagrid ja laagrirõngad.

Sõiduautod „Dodge Brothers“. Tagavaraosad.

OSAKONNAD JA LAOD:

Tartus, Pihkva tän. 1, kõnetr. 304. -- Pärnus, Hospitali tän. 8.

TALLINNA KREDIIT PANK A.-S.

Äriseis 31. detsembril 1926. a.

Aktiva

Kassa ja arved teistes pankades	Mk.	41.776.957.—
Väärtpaberid	"	3.383.626.—
Välismaa raha ja vekslid välis-		
valuutas	"	16.913.522.—
Laenu	"	607.422.305.—
Korrespondendid:		
„Loro“	Mk.	8.326.666.—
„Nostro“	"	23.429.071.—
Osakonnad	"	18.543.945.—
Garantiid ja akkreditiiivid	"	218.321.027.—
Liikumata varandus	"	112.900.000.—
Teraskamber	"	3.000.000.—
Kulud 1927. a.	"	149.509.—
Muud aktivad	"	7.324.268.—

Mk. 1.056.490.896.—

Passiva

Aktsiakapital	Mk.	120.000.000.—
Tagavarakapitalid	"	25.900.000.—
Amortisatsioonikapital	"	25.600.000.—
Ametnikkude abiandmise kassa		
kapital	"	2.001.718.—
Hoiusummad	"	420.918.462.—
Korrespondendid:		
„Loro“	Mk.	46.338.360.—
„Nostro“	"	5.391.384.—
Osakonnad	"	13.777.008.—
Aval-kreeditorid	"	218.321.027.—
Rediskont ja laenu		
teistes		
pankades	"	133.891.641.—
1927. a. peale ette saadud 0/00	"	2.922.990.—
Muud passivad	"	20.126.209.—
1926. a. puhaskasu	"	21.303.097.—

Mk. 1.056.490.896.—

Osakonnad: Haapsalus Narvas ja Nõmmel.

Vabrikute laod

DUNLOP

Auto-

ja jalgrattakummid.

„Lodge“

autoküünlad

„Orion“

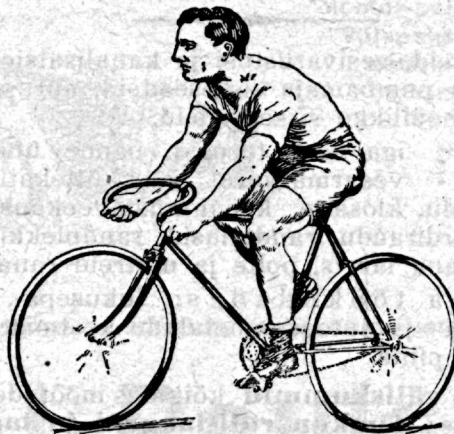
elektrilambid

„Pluvius“

tulekustutamise-

aparaadid.

ROYAL ENFIELD

Jalgrattad.

Vabriku ladu

Brampton

jalgrattaosad.

Pedaalid

Ketid

Juhtrauad

Pumbad

Laternad

Pakikandjad

jne.

Tallinn, **Pikk 19**

Karl Tammann
Telefon 31-25.

Pikk 19, Tallinn.

A.-S. EESTI FOSFORIIDIVABRIK ja KAEVANDUS

Ülgastes, Harjumaak. Juhatus: Tallinnas, Lai tän. 41.

Fosforiidi ja superfosfaadi segu on kõige tulusam fosforiväetis loomasöödajuurikate, kartuli, viki ja hernekaera väetamiseks kevadel. Inglismaa väetiskatsed 35 katsejaamas on tõendanud, et meie praeguste Tartu hindade järele läks fosforiväetiste arvel saadud 1 puud juurikaid maksma: superfosfaadiga väetades 2,20 marka, fosforiidi ja superfosfaadi seguga kõigest 1,86 mk. Nõnda on segu 18,2% tulusam kui superfosfaat üksi. Mikspärast siis mitte tarvitada kodumaa fosforiiti?

Fosforiiti müüakse kõigis majandusühisustes.

Eesti Kinnitus-Aktsia-Selts „POLARIS“

toimetab kinnitusi
tule-, murdvarguse-, maa- ja mereveo-, raha-,
väärtpaberite-, väärtsaadetuste-,
klaasi- ja kasko-
õnnetuste vastu.

Agendid igas linnas, alevites ja maal.

Juhatus asub Tallinnas, Vana Viru uul. 12.

Telegr. aadr.: „POLARIS“ Kõnetraat 14-41, 7-38

Osakond asub Tartus, Lihaturg 7. Kõnetr. 6-75.

GUST. HEINMANN

kondiitriäri ja kohvik

S. Karja tän. 4, kõnetr. 20-47.

Palun, külastage minu äris

rikkalikku pühadekaupade väljapanekut.

Soovitan eelseivateks pühadeks: martsipanist ja schokolaadist mune, jäneseid ja kõiksugu muid vigureid, schokolaadikompekke liht- ja maitse-
:: rikastes ilukarpides suures valikus. ::

Pühadetellimiste vastuvõtmine:

maitsevate baabade, kulitschide, pashhade, masurkade,
:: puukookide, tortide, kollase saia jne. jne. peale. ::

==== Tellimisi võetakse vastu kuni Suure Neljapäevani. ====

Eesti Piimatööstuste Ühing «EPTÜ»

Tallinn, Lai tän. 41, ETK majas, telef. 20-01 ja 20-07,
teleogrammi-aadress: «EPTÜ», Tallinn.

Ühistegelise piimasaaduste väljaveokeskari

eksporteerib oma liigete ja võõraste poolt saadetud võid ja muid piimasaadusi, makstes nende eest kõrgemaid päevahindu.

toimetab piimatööstustele kätte masinaid, pakkimismaterjale ja igasuguseid meiereitarbeid kõige paremas headuses.

annab piimatööstustele laenusid ja kõikides nende tegevuse alal ettetulevates küsimustes nõu ja juhatusi, saates tarbekorral kohale ka oma instruktorid.

KINNITUS-AKTSIA-SELTS EESTI LLOID

Juhatus Tallinnas, Pikk tän. 11. Kõnetraadid: 6-24, 17-03.

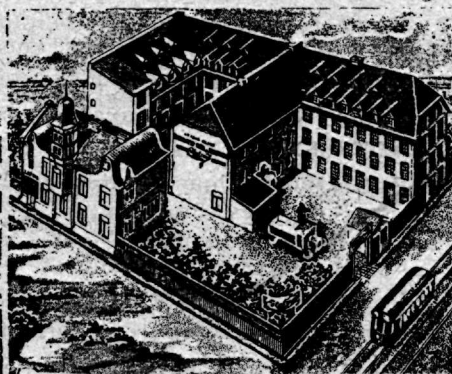
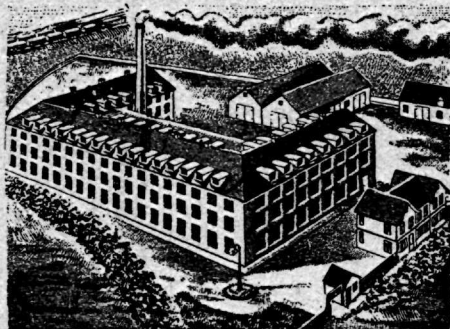
Tule-, elu-, õnnetusjuh-
tumiste ja veokinnitus.

Kinnitage oma varandust ja elu kuni veel aeg.

Ühendatud Saapa- ja Nahavabrikud, A.-S.

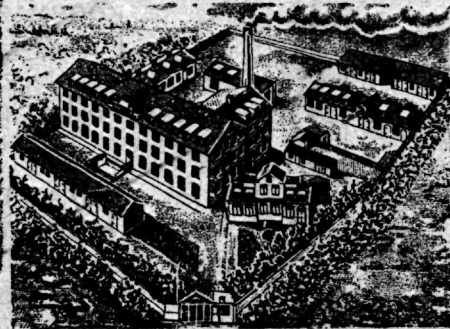
Tallinn.

Nahavabrik „Sakala“ Rakveres.

Saapavabrik „Estoking“ Tallinnas.

Nahavabrik „Eestimaa“ Tallinnas.

Kaitse-

Estoking
Tallinn

märk

soovitab oma saapavabr. „Estoking“ jalanõusid, missugused on väljaspool

::: võistlust oma nägususe, vastupidavuse kui hinnagi poolest. :::

A.-S.

„Linaprodukt“

linaketramise- ja kudumisevabrik, Mõisakülas

lõpetab lähemates päevades oma uemate masinate ülesseadmise ning töö algab täies hoos aprillikuu algul s. a.

Perenaised!

Seni tuli teil paratamata kõike peenemat ja paremat linast pesuriid, impordeeritud välismailt, võrdlemisi kalli hinnaga osta, kusjuures miljonid rahva raha voolas välisturgudele, täites vahekasuga importööride kaudu.

Nüüd on teil aga avanenud võimalus saada igasugust kõrgeväärtuslikku, linast pesuriid oma põldudel kasvatatud linadest, ilusat, tugevat, odavat. Selleks tuleb teil ainult saata oma linad Mõisaküla vabrikusse kas otse või vabriku esitajate kaudu teadaandega, missugust riid, samuti ka lõnga keegi soovib.

Vabrik valmistab järgmisi saadusi:

VOODILINARIID: linast ja poollinast kõige peenemast kuni jämedani igas laiuses.

SÄRGI- JA ALUSPÜKSIRIID: linast ja poollinast igas paksuses ja laiuses.

LAUAPESU: Tamast linast laudlinariid kõige peenemast — jämedamani igas laiuses, rikkalikus mustrivalikus suurte õitega. Harilikkude mustritega linast ja poollinast laudlinariid. Salvrätikuid tamast ja harilikkude mustritega igas headuses.

KÄTERÄTIKURIID: Tamast linast, igasuguseid õielisi mustreid. Harilikke, linast ja poollinast igas headuses, köögirätikuid.

MADRATSIRIID: igas värvis ja paksuses.

KOORMAPRESENTI: igasuguses paksuses ja headuses.

KOTIRIIDEID: igas paksuses.

PURJERIID: igas headuses.

LINAST RIID, HALLI JA VALGET: meester. suveülikondade jaoks. igasugust „halli pleekimata ja pleegitud linast riid näputöö jaoks. Linast ja takust vaheriid.

LINAST JA TAKUST LÕNGA igas jämeduses.

LINAST NIIDI sadulseppadele ja kalameestele purjeniiti igas jämeduses.

SIDUMISNÕÖRI kirjut, mitmes värvis ja harilikku.

PÕIMITUD NÕÖRI linast ja puuvillast.

Uuemate masinate ja ajakohase moodsa sisseade tõttu on meil võimalik ka kõige nõudlikumaid tarvitajaid rahuldada.

Aktsiaselts „LINAPRODUKTI“ juhatus.